

slovenské dotyky

ročník XVII číslo 12 - 01 dec - jan 2011-12

cena: 18 Kč/0,6 €

**Jubileum sudcu Rudolfa
Tomašoviča** (str. 2-3)

**Spomienka na
veľkého muža** (str. 5)

**7. ročník Kollárovskej
súťaže** (str. 6)

**Poetizmus Imricha
W. Kráľa** (str. 32)

Evergreeny Milana Lasicu

PRÍLOHA K 15. VÝROČIU
SLOVENSKO-ČESKÉHO KLUBU

Predbežné rozpaky nad sčítaním

Vladimír Skalský

Od 26. marca do 14. apríla sa v Českej republike - podobne ako v obdobných termínoch po celej Európe - uskutočnilo po desiatich rokoch sčítanie ľudu, domov a bytov a v decembri sme sa dočkali prvých predbežných výsledkov. Tak ako rozpaky vzbudil už istý chaos pri zbere dát, ktorý nastal aj napriek modernizačným novinkám ako možnosť sčítať sa online prostredníctvom internetu, určité pochybnosti vzbudzujú aj predbežné výsledky. Ide viacmenej o pochybnosti nad samotným zmyslom sčítania v tejto podobe. Pomerne spoľahlivé sú tvrdé dáta, ktoré by však štát mohol získať aj kontrolovaným prepojením existujúcich databáz. Naopak mäkké dáta typu národnosť, materinský jazyk, vierovyznanie nie sú ľuďia ochotní vyplňať a získavame tak údaje, relevancia ktorých je veľmi sporná.

Čo sme teda zistili predovšetkým? Obyvateľov ČR pribúda, a to predovšetkým vďaka prílivu cudzincov. V Českej republike žilo na jar podľa sčítania 10 562 214 obyvateľov, čo je o 332 154 ľudí viac, než pred desiatimi. Za týmto rastom stojí nielen zvyšujúca sa pôrodnosť niekoľkých posledných rokov, ale predovšetkým imigrácia cudzincov, ktorých v Česku žije 3,6-krát viac než pred desiatimi rokmi. Ich počet sa blíži k pol miliónu, z nich je najviac občanov Ukrajiny (117 810), Slovenska (84 380), Vietnamu (53 110), Ruska (36 055), Nemecka (20 780) a Poľska (17 856). Sčítali sa občania 182 krajín sveta. Proti roku 2001 pribudlo 97 182 Ukrajincov, 60 179 Slovákov, 34 900 Vietnamcov, 28 359 Rusov alebo 17 342 Nemcov. Treba však povedať, že v roku 2001 sa cudzincov, vrátane Slovákov, sčítalo absurdne málo oproti realite, na čo sme i upozorňovali.

Aj sčítanie ľudu potvrdilo, že spoločnosť starne - ľudí v produktívnom veku ubudlo o 200 tisíc, ľudí nad 65 rokov naopak pribudlo o 260 tisíc, detí ubúda už od roku 1980. Výrazne rastie

počet vysokoškolákov (o takmer 47 % na 1 117 830), ale - zrejme aj vďaka imigrácii - pribúdajú i ľudia bez vzdelania. Sčítanie potvrdilo aj ďalší známy trend: rastie rozvodovosť, ubúda svadieb. Počet rozvedených mužov sa zvýšil o 37,7 %, pribudlo aj 10,4 % slobodných mužov. Mužov žijúcich v manželstve ubudlo o 6,3 %. U žien sú čísla podobné. Veriť sa dá aj tomu, že ľudia sa v dôsledku krízy vracajú ku kúreniu drevom, uhlie opúšťajú. Známa vec je i to, že obce predávajú svoj bytový fond, výrazne tak rastie počet bytov v osobnom vlastníctve. Tolko tvrdé dáta.

Otázka viery, či národnosti, to je už o inom - išlo o nepovinné údaje a ľudia ich už naozaj masovo nevyplňali. V prípade náboženstva ju nevyplnilo skoro 5 miliónov ľudí, pred desiatimi rokmi necelý milión. Treba však predpokladať, že väčšina z nich nevyplnenie pojala ako deklaráciu toho, že sa nehlásia k žiadnej viere. Najviac priaznivcov má rímskokatolícka cirkev (1 083 899) pred českokobratskou (51 936) a československou husitskou (39 276). Filmová saga Hviezdnych vojen inšpirovala 15 070 obyvateľov, aby sa prihlásili k viere jedi.

Zamerajme sa - ako prislúcha nášmu časopisu - na otázku národnosti. Národnosť je na rozdiel od štátnej príslušnosti pocityou voľbou každého človeka, otázkou jeho základnej identity. Túto dobrovoľnú otázku nevyplnilo pred desiatimi rokmi 173 tisíc ľudí, teraz už 2,74 miliónu obyvateľov. Pochopiteľne, častejšie nevyplnia žiadnu národnosť tí, ktorí ju majú odlišnú od majoritnej. Samozrejme, relevanciu dát to zásadne spochybňuje - veď všetci príslušníci národnostných menšín by sa do tejto čiernej zóny hravo vošli a sčítať sme teda mohli ľubovoľne malú časť z nich. Treba tiež dodať, že predbežné výsledky sú podľa trvalého bydliska či registrovaného pobytu u cudzincov, nie podľa obvyklého bydliska, je preto veľkou otázkou, koľko z cudzincov sa do týchto

počtov premietlo. Takisto zatiaľ nie sú spracované viacnásobné národnosti, čo prinesie ďalší nárast počtu príslušníkov národnostných menšín.

Každopádne najviac ľudí sa prihlásilo samozrejme k českej národnosti (6 732 104), veľmi výrazne pribudlo Moravanov (522 474), za Slezanov sa prihlásilo 12 231 ľudí, čo boli zrejme často aj Poliaci. Z národnostných menšín je aj v tomto sčítaní jasne najsilnejšou slovenská (149 140) pred poľskou (39 269) a nemeckou (18 772). Mimo chodom, podľa sčítania žije najväčší percentuálny podiel Slovákov v Karlovarskom a Moravskosliezskom kraji, nasleduje Praha, najmenej ich žije na Vysočine. K rómskej národnosti sa prihlásilo 5 199 obyvateľov, avšak v tomto prípade urobil Český štatistický úrad jedinou výnimku a uverejnil aj výsledok v kombináciách s inými národnosťami, čím číslo okamžite poskočilo na 13 150. V porovnaní s kvalifikovaným odhadom na úrovni minimálne 200 tisíc je to samozrejme smiešne číslo. Napokon aj kvalifikovaný odhad počtu príslušníkov slovenskej menšiny, s ktorým pracuje aj česká vláda, je na úrovni 350-400 tisíc.

Vzniká samozrejme veľká otázka, načo nám také sčítanie je. Ak sme tvrdé dáta mohli získať aj inak a o tých „mäkkých“ sme sa nedozvedeli nič. Vlastne len toľko, že jediov je viac ako Rómov. Aspoňže medzičasom zanikla eskimácka menšina, ktorá bola zasa recesiou predchádzajúceho sčítania. Dokonca aj tie údaje, ktoré by mali byť presné, takými určite nie sú - napríklad aj pisateľ tohto textu určite nie sú - napríklad aj pisateľ tohto textu určite nie sú - napríklad aj pisateľ tohto textu určite nie sú - napríklad aj pisateľ tohto textu určite nie sú - napríklad aj pisateľ tohto textu určite nie sú.

Za peniaze, ktoré sčítanie stojí, by sme si asi mohli kúpiť niečo iné, než mimoriadne sporné a v niektorých prípadoch absolútne nepoužiteľné čísla. Medzi tie druhé patria aj údaje o národnosti.

3 **Oslávili ste polookrúhle výročie, takže možno i bilancovať. Odkiaľ zo Slovenska pochádzate?**

Narodil som sa v dedine, ktorá sa vtedy volala Grinava, dnes je to vlastne miestna časť Pezinka. Žartom hovorím svojim priateľom a starším vnukom, že ju v roku 1949 na moju počesť premenovali na Myslenice. V skutočnosti je názov odvodený od mena stredovekej osady. V Grinave som chodil na prvý stupeň do školy a na dva ročníky druhého stupňa do slávneho Slovenského Grobu - vtedy som ešte nevedel, že je slávny, ale registroval som už neodolateľné husacie hody, ktoré bývali, ako sa mi zdalo, omnoho krajšie ako dnes. A keď nastal ešte čas burčiaku, bola to nádhera! Potom postavili novú školu v Mysleniciach, takže od siedmej triedy som chodil zasa tam. Neskôr som prešiel na Strednú všeobecno-vzdelávaciu školu v Pezinku. Je mi vlastne ľúto, že môj otec zomrel veľmi skoro - keď mal štyridsať deväť rokov - lebo na veľa vecí by som sa ho rád spýtal, hlavne pokiaľ ide o mojich predkov. Viem, že v 18. storočí prišli do Pezinka a okolia sadiť vinohrady chorvátski kolonisti a dodnes tam žije veľa rodín s koncovkou priezvisk na „ovič“. Môj otec bol naozaj taký typický predstaviteľ Balkánu - bol to krásny, vysoký, čierny muž, ktorý nádherne spieval, a ktorý sa páčil ženám. Bol tiež svojím spôsobom dobrodruh. Opýtať som sa ho však na nič nestihol. Potešil ma pred časom jeden Tomašovič z Bratislavy, ktorému som o našich predkoch hovoril. Vrazil, že pracoval na ambasáde v Tirane a zisťoval pôvod mena Tomašovič. Pozrel sa na mňa s iskrou v oku a prezradil: „My nie sme Chorváti, ale Čiernohorci!“ Keď som spomínal pôvod nášho mena svojej manželke, Moravanke, povedala len: „Teraz už veľa vecí chápem!“ Mama sa narodila zasa na Kysuciach, kde pôsobil i Peter Jilemnický, ktorý písal dokonca aj o mojej babke. Mama sa volala Pajonková a pajonk je po poľsky pavúk, takže jej korene siahali zjavne zasa do Poľska...

3 **Inklineovali ste už ako stredoškólak k štúdiu práva alebo ste mali výrazne iné záľuby?**

Určite iné. Už pred štúdiom na strednej škole som sa začal venovať prednesu poézie. Zúčastnil som sa aj okresnej súťaže v prednese prózy a jedna porotkyňa vtedy povedala, že sa nemôžem umiestniť, lebo napodobňujem Viliama Záborského. Moja učiteľka sa chytala za hlavu, že by to bolo výborné, keby som to v štrnástich rokoch dokázal. Spomínam si, že v Modre súťažil v prednese prózy aj mladý Jožko Bednárík a v úryvku, ktorý si vybral, bolo slovo „hovno“, čo v roku 1962 bolo pre porotu čosi neprijateľné a šokujúce. Ale vtedy som pochopil, že Bednárík už tam začal so svojou výnimočnosťou. I neskôr, na vysokej škole, som sa utiekal k poézii. Jednak som spolupracoval s ľudmi okolo básnika Jána Buzzásyho a mladej tvorby, potom som bol v Divadle poézie, ktoré patrilo v tom čase medzi najlepšie na Slovensku. Chodievali sme na Hviezdoslavov Kubín, kde som sa zoznámil aj s básnikom Theom Florínom. Povedal mi vtedy, že ja s mojimi kruhmi pod očami, čo mi veľmi pristane, mám recitovať poéziu s tematikou sexuálnou a homosexuálnou a úspech je zaručený! Pôsobil

Niet v Prahe významnejšej slovenskej akcie, ktorej by sa aktívne nezúčastnil. Jeden z najlepších spoločníkov, akých poznám. Srší humorom, na každú situáciu má desiatky vtipov, spieva krásne zafarbeným hlasom a má dokonalé herecké nadanie. A, nota bene, je to prít'azlivý muž... Ťažko sa nám všetkým veri, že Rudolf Tomašovič sa prednedávnom dožil polookrúhleho jubilea - šest'desiatich piatich rokov. Nikdy nespomína, že je predsedom senátu vrchného súdu na pražskom Pankráci, a že riešil množstvo významných a výrazne medializovaných káz tejto krajiny. Keď sa to však ľudia v spoločnosti dozvedia, úprimne sa čudujú:

Vy ste sudca? Taký veselý?

Nad'a Vokušová

som tiež v divadle poézie, kde režíroval Dušan Tóth. Venovali sme sa najmä Prévertovej poézii a vystupovali sme s ňou. Keď Dušan odišiel, pokúšal som sa tie veci režírovať aj sám. Organizoval som tiež mnohé podujatia v bratislavskom Vysokoškolskom klube. Veľmi ma to bavilo a mnohí ľudia ma prehovárali, aby som išiel študovať herectvo. Dnes som rád, že som ich neposlúchol, lebo to herectvo by bolo v súčasnosti určite ťažšie, než moja dnešná profesia. Uvedomil som si, čo je z hodnotového hľadiska dôležitejšie.

3 **Kedy a prečo ste sa teda rozhodli pre právnickú fakultu?**

Musím začať s nedávnou spomienkou. Stretol som sa v Prahe s pani Zuzanou Kronerovou a recitoval jej celé úryvky zo Shirley Valentine, ktorú v Prahe hráva aj ona. Čudovala sa, že to tak ovládam a ja som povedal, že mám stále dobrú pamäť. Usmiala sa a povedala: „Herci majú so sudcami veľa spoločného“. Asi to tak bude. Od detstva, možno to bolo prostredím, v ktorom som vyrastal, mám veľmi silne vyvinutý zmysel pre spravodlivosť. Často som hasil i to, čo ma nepálilo, a to robím dodnes (i keď ma manželka varuje, že by to v dnešných časoch nemuselo so mnou skončiť dobre). Je to téma na celú konferenciu, čo je vlastne právo a čo je spravodlivosť. Už pri prijímačkách som hovoril, že určite nezaistím spravodlivosť v dedine, meste, kraji či štáte, ale budem sa snažiť riešiť spravodlivo tie kauzy, ktoré budem posudzovať. A verím, že sa mi to v živote darí. Krásne na trestnom práve, ktorému sa venujem celý život, je, že to nie je len o práve, ale u sudcu práca vyžaduje komplexné vnímanie - ide totiž aj o osobu páchatela. Teda v tejto profesii je zahrnutá aj psychológia, psychiatria či životné skúsenosti. A to je na nej krásne a zaujímavé. Tiež musíte každému páchatelovi vinu na sto percent preukázať. Ktosi povedal, že radšej nech päť vinných behá po slobode, než aby jeden nevinný sedel vo väzení.

SHIMMAI ARCHIV

A naviac, trestné právo zasahuje do všetkých oblastí života. Znami sa ma veľmi často pýtajú, ako to môžem robiť, lebo v senáte rozhodujeme často o veľmi závažných veciach, o vysokých trestoch. Samozrejme, po tých rokoch nemôže človek všetko brať tak citlivo, ale môžem povedať, že som nestvrdol. Mal som vždy veľa optimizmu, elánu i ideálov - a ešte mi ich stále dost zostáva. Myslím si, že ma to nepoznačilo. Nedá sa hovoriť ani o profesionálnej deformácii, ale keď človek robí štyridsať dva rokov s ľuďmi rôzneho vzdelania, najrôznejších profesií a rieši s nimi ich intímne, chúlостivé záležitosti, už má také skúsenosti, že má takmer röntgenové oči. Isteže neodhadnem všetko, ale odhadnem toho rozhodne veľa.

3 **A ako ste sa dostali práve k tomu závažnému trestnému právu?**

Vysokú školu som skončil v roku 1969. Celý čas som na škole chodil do knižnice, kde robila istá stará pani, s ktorou sme sa často rozprávali o živote, o ženách i o sexe a keď som sa s ňou prišiel rozlúčiť s kyticou kvetov, povedala mi, že sa mám venovať jazykom a diplomácii a vyhýbať sa ženám, ktoré sú „beštie“ a keď si ich človek blízko pripustí, tak ho skonžumujú. Zdá sa, že

som dodržal len tú poslednú radu, aj keď nie až tak úplne. Ako študent som chodil v Bratislave do justičného paláca na rôzne procesy a väčšinou som tam videl tie civilné. Poznomenalo ma aj to, že som sa zoznámil s manželom speváčky Melánie Olláryovej, doktorom Jurajom Hlavičkom, ktorý bol civilný sudca. Nakoniec sa to však otočilo a začal som sa venovať trestnému právu. Pracoval som na prokuratúre (dnešné štátne zastupiteľstvo),

je blízke. Nevyučoval som kedysi, že sa na staré kolená presťahujem na Slovensko, ale už dávno som si to rozmyslel, nielen preto, že tu žijú moje dcéry a moje milované vnúčatá, s ktorými sa musím vidieť minimálne každý týždeň. Je to tým, že Praha sa stala jednoducho mojím druhým domovom...

3 Ako sa v Prahe vyvíjal váš profesionálny život?

na úseku vyšetrovania najzávažnejších trestných vecí, ako bola majetková a násilná kriminalita. Už ako dvadsaťšesťročný som vyšetroval dvojnásobnú vraždu dvoch osemnásťročných dievčat, ktoré mali týždeň pred maturitou. A to tak, že som bol na mieste činu, na pitve, všade - mal som málo rokov a teda, keď som z týchto miest odchádzal, zostarol som vždy o päť rokov. Môžem však povedať, že ma to, našťastie, až tak nepoznamenalo i keď som robil na týchto veciach tak povediac „od piky“.

3 Kedy ste sa rozhodli odst'ahovať z Bratislavy do Prahy?

Veľakrát ma do Prahy lákali. Mám dokonca schovaný list, kde som odpisoval, že by som v Prahe nedokázal žiť - je to až neuveriteľné, ale v Prahe som bol prvýkrát, keď som mal dvadsať štyri rokov a bola pre mňa naozaj veľká, myslel som si, že sa tu nikdy nedokážem orientovať. Keď som sa napokon rozhodol, že do Prahy pôjdem, tak sa na „istých miestach“ zistilo, že sestra mojej manželky žije vo Švédsku, i keď legálne, a to bol problém. Takže pozvanie zrušili. Našťastie časom prišlo ďalšie, a to som prijal - bolo to pred tridsiatimi tromi rokmi. V Prahe som šťastný a spokojný, pretože kto pozná Prahu, ten vie, že každý si tu môže nájsť, čo mu

Najprv som nastúpil na federálnu generálnu prokuratúru v roku 1978 a bolo to veľmi zaujímavé. Moji starší kolegovia mali skúsenosti z predchádzajúcich rokov, a preto som sa hneď podieľal aj na riešení tej najzávažnejšej agendy. Chodil som na pojednávania pred Najvyšší súd. Vždy som túžil ísť k tomu súdu, kde som začínal, nie k prokuratúre. Po Novembri '89 som bol najprv menovaný námestníkom federálneho generálneho prokurátora. To obdobie bolo veľmi náročné, ale aj obrovská životná skúsenosť. Potom zasa prišli za mnou, či by som nechcel ísť robiť na súd. Povedal som, pane bože, veď to ja chcem odjakživa! A tak som od roku 1993 na vrchnom súde na Pankráci. Je to akési završenie mojej profesnej cesty.

Aby som to trošku vysvetlil: menej závažné veci v prvom stupni riešia okresné alebo obvodné sudy, závažné veci krajské sudy a mestský súd v Prahe a o odvolaniach rozhoduje Vrchný súd. Je to vlastne najvyššia odvolacia inštitúcia (na Slovensku je to Najvyšší súd). Pokiaľ ide o závažnú trestnú činnosť, tak som riešil desiatky významných prípadov zo všetkých oblastí - rozkrádanie, medzinárodné drogové gangy, vraždy, znásilnenia so smrteľným následkom a tak ďalej....

3 A ako ste sa prispôbili jazykovo? Zapájali ste sa aj do organizovania slovenského kultúrneho diania v Prahe?

Keď som prišiel do Prahy, úradné jazyky boli čeština i slovenčina, a tak sa konalo aj pred súdmi. Hovoril som po slovensky, ale už v rozhodnutiach som zapisovateľkám diktoval po česky, lebo som im nechcel komplikovať život. Prešiel dlhý čas, než som sa však naučil poriadne po česky. Mám kolegov, ktorí sú Slováci, a požiadal som ich, aby sme pri stretnutiach medzi sebou hovorili po slovensky, len preto, aby sme si udržali jazyk. Pre mňa je dodnes veľmi dôležité, že keď prídem na Slovensko a rozprávam sa s príbuznými i priateľmi, obdivne mi povedia, že nemám za tie roky žiadny český prízvuk.

Žil som tridsať tri rokov na Slovensku, takže ten vzťah ku krajine a slovenskej kultúre som vždy mal a stále mám. Snažil som sa navštevovať slovenské kultúrne podujatia už na Slovensku, ale aj tu v Prahe. Nikdy som sa nechcel zúčastňovať takých akcií, kde bolo hlavným motívom len to, že sú tam Slováci. To je pre mňa málo. V takej Namibii by som to bral - že by sme sa len tak stretli a porozprávali sa po slovensky. Ale tu v Česku to nie je treba. Mal som veľké šťastie, že som kedysi zistil, že existuje Klub slovenskej kultúry a Dom slovenskej kultúry, celá ich história od Jozefa Havaša, Rafaela Čermáka, Jany Halukovej a ďalších. Chcel som chodiť na kvalitnú kultúru a oni ju organizovali. Dom pripravoval nádherné akcie v 80. rokoch, keď bol jeho riaditeľom Vojto Čelko, kde vystupovali tak slovenskí ako aj českí umelci a s mnohými som sa aj osobne zoznámil. Uvediem jeden zážitok z tisícok. Na besedu s opernou speváčkou Jarmilou Novotnou som prišiel skôr, tak som sa zastavil u Vojta v pracovni a tam sedel starší distingvovaný, inteligentný muž. Ukázalo sa, že to bol hudobný skladateľ Dušan Pálka a ja som sa našťastie zahryzol do jazyka, lebo sa mi hneď natískala otázka: „Vy ešte žijete? Kde sa tu beriete?“ Uvedomil som si, že treba o tom písať, propagovať ho, lebo väčšina Slovákov ani nevedela, že ešte žije a kde vlastne žije. Mal som s ním neskôr robiť aj program do rozhlasu, ale ochorel a už sa to nezrealizovalo...

Potom, čo skončil Vojto Čelko a Dom slovenskej kultúry, myslel som si, že je všetko stratené. Vzniklo veľa spolkov a dôvody ich zrodu boli rôzne. Mne napríklad lezie na nervy prezentácia toho typu, že Slovensko je len fujara a bič, teda len folklór a kroje. Nie som ani spolkový typ. Našťastie ste prišli vy, teda Slovensko-český klub, ktorí nielenže pokračujete v tom, čo robil dom, dokonca ste ešte rozšírili svoju činnosť o ďalšie možnosti a ja som, verte či neverte, na akciách, ktoré organizujete, ako ryba vo vode. Dôkazom je, že na ne na všetky chodím, naozaj sa snažím žiadnu nevynechať. Samozrejme, že „slovenskost“ aj tu hrá podstatnú úlohu, ale ide mi o to, že sa stretávam s ľuďmi svojej krvnej skupiny a vidím zaujímavé programy. Myslím si, že takýmto štýlom by som žil aj v Bratislave, ale dovoľm si tvrdiť, že s takou intenzitou asi nie. Som presvedčený, že toľko slovenských umelcov by som ani tam nestretol a neoznámil sa s nimi...

Zdenka Sojková sa narodila 8. decembra 1921 v Klobukoch pri Slanom. Po absolvovaní Filozofickej fakulty Karlovej univerzity pôsobila nejaký čas ako učiteľka. V tomto povolani pracovala trinásť rokov v pohraničí a vo Veľkej Chuchli pri Prahe. Popri vlastnom zamestnaní sa venovala aj bádateľskej činnosti, a to najmä slovenskému národnému obrodeniu. Na jeden semester sa v roku 1947 dostala na Filozofickú fakultu v Bratislave, čo ju v jej prácach už celoživotne ovplyvnilo. Navštevovala tam semináre literárneho historika Milana Pišúta, filozofa Svätopluka Štúra a historika Daniela Rapanta.

Celoživotne sa Zdenka Sojková zaujímal hlavne o štúrovskú generáciu, ale venovala sa i dielam Pavla Jozefa Šafárika, Jána Hollého, Bohuslavy Rajskej, Boženy Němcovej, Andreja Sládkoviča, Jaroslava Vlčka a ďalším postavám česko-slovenského literárneho kontextu. V roku 1956 pripravila k stému výročiu Štúrovho úmrtia, ako tretí zväzok slovenskej knižnice v pražskom vydavateľstve SNKLU, neskoršom Odeone, knihu Ľudovít Štúr „K přátelům a bratrům“. Z rukopisných a časopiseckých materiálov ju usporiadala a doplnila vydavateľskou poznámkou a vysvetľvkami. K tomu pripravila český text a preložila text nemecký. Frontispice a krásnu kresbu na obálke knihy vytvoril Max Švabinský. Ide o výber kratších Štúrových prác. Aj keď kniha vyšla na tento žánr v pomerne vysokom náklade (3 300 exemplárov), čoskoro zmizla z knižných pultov a dodnes je pre odborníkov veľmi hľadanou publikáciou. V roku 1965 Zdenka Sojková vydala monografiu o Ľudovítovi Štúrovi „Skvitne ešte život“, ktorá vyšla v druhom rozšírenom vydaní v roku 1971. V rámci štúrovského roku 2005 - 2006 vyšla v tretom slovenskom vydaní práve v našej edícii Slovenské dotyky pod názvom „Knižka o živote Ľudovíta Štúra“.

Vďaka Slovensko-českého klubu vydala ešte ďalších sedem kníh, ako sme už spomínali. A treba dodať, že pevne veríme, že tento počet nie je v žiadnom prípade konečný. Zdenka Sojková získala za zásluhy o rozvoj spoločenských vied, ako i na poli sprístupňovania slovenskej histórie, ocenenie Slovenskej akadémie vied Zlatá čestná plaketa Ľudovíta Štúra, vyznamenal ju aj slovenský minister kultúry Rudolf Chmel. Pri príležitosti jej deväťdesiatin ju tiež ocenil súčasný minister kultúry

Ako nasvedčuje i toto číslo Slovenských dotykov, rok 2011 môžeme označiť ako rok plný výročí a jubileí. Bolo veru čo si pripomínať i čo oslavovať. Ale pre nás vari najvýznamnejšou udalosťou bolo, že sa dlhoročná spolupracovníčka Slovensko-českého klubu, ktorej sme za posledné roky vydali už neuveriteľných osem kníh (!), významná česká slovakistka Zdenka Sojková, dožila úctyhodných deväťdesiatich rokov...

Štúr ako životná láska

Daniel Krajcer. Slova uznania jej tlmočil veľvyslanec Slovenskej republiky v Prahe Peter Brňo, ktorý pani Sojkovej tiež poblahoželal k životnému jubileu a vyzdvihol jej zásluhy o rozvoj českej slovakistiky.

Zdenka Sojková je na svoj vek veľmi moderný človek, ktorý pripravuje literárne diela na počítači a odovzdáva nám ich do redakcie na disketách (ako sama tvrdí, je to zásluha jej brata, ktorý ju to

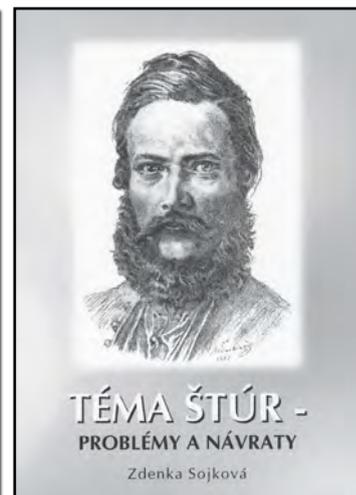
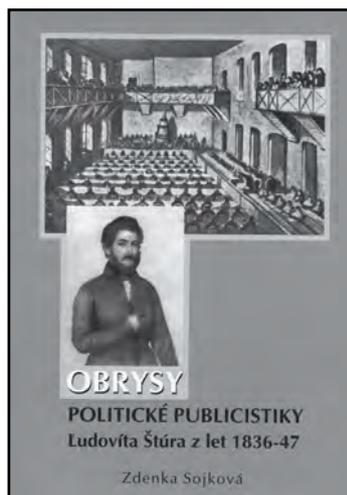
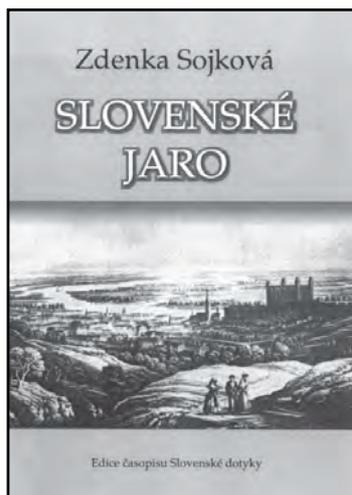
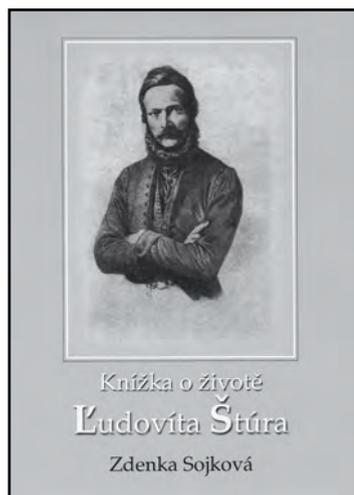

Predstavitelia Slovensko-českého klubu si svoju gratuláciu nechali na večer k 15. výročiu svojho vzniku, ktorý sa konal len pár dní po spomínaných významných narodeninách.

Zdenku Sojkovú sme poznali ako veľmi skromnú, na dnešnú dobu až neuveriteľne skromnú, decentnú a starostlivú ženu. Či to chcete alebo nie, pôsobí na vás naozaj akoby aj sama žila v časoch národného obrodzenia, plného obetavej práce a odriekania. Áno, je to pravda, ale v niečom toto zdanie i klame.

naučil, takže aj jemu patrí naša vďaka - ved' mnohé autorkine knihy boli pomerne objemné a prepisovať ich by nám zabralo dosť času). Pre nás, čo sme ju za tie roky spoznali bližšie, je však Zdenka Sojková najmä krehká a citlivá žena na strane jednej a veľmi pevný a vytrvalý človek na strane druhej. Ešte raz teda želáme zdravie a mnoho entuziazmu i síl do ďalšej práce, ktorá v prípade tejto českej slovakistiky prerástla do celoživotnej záľuby...

Nad'a Vokušová, Vojtech Čelko

Odchod Václava Havla, ten fyzický na Hrádečku i ten symbolický na Hrade, v Katedrále Sv. Víta, Václava a Vojtecha - to bola jedna z celosvetovo najsledovanejších správ. V Česku i na Slovensku bol vyhlásený aj štátny smútok - odišiel prvý ponovembrový česko-slovenský prezident i vôbec prvý český, symbol zmien vo východnom bloku. Zdá sa, že je len veľmi ťažké a vari i zbytočné čosi ďalšie dodávať. Nie je teda ambíciou tohto krátkeho textu opakovať známe skutočnosti, biografické dáta, citáty. A predsa je akosi prítomná potreba rozlúčiť sa. Teda aspoň pár slov o mužovi slova, pár spomienok na muža pamäti...

Vladimír Skalský

Malá spomienka na veľkého muža

Na stránkach Slovenských dotykov spomeňme skôr na priame dotyky s pánom prezidentom, ktoré koniec-koncov demonštrujú na konkrétnych, z pohľadu pôsobenia Václava Havla malých, udalostiach a činoch jeho duchovný obzor i úprimný záujem o česko-slovenské a slovensko-české vzťahy.

Nemožno nespomenúť na pamätný dvojrozhovor s prezidentmi Václavom Havlom a Michalom Kováčom, ktorý priniesli Slovenské dotyky na prelome rokov 2007 a 2008. Obaja vtedy vyjadrili presvedčenie, že spontánna vzájomná blízkosť Čechov a Slovákov prekoná vtedajšie politické rozpory. Stalo sa. Václav Havel hovoril o kódoch nášho spolužitia v dejinnej pamäti našich národov, o tom, ako ich to zmenilo. Už predtým, v najťažšom období Slovenských dotykov a jeho vydavateľa Slovensko-českého klubu, dal tomuto občianskemu združeniu osobný finančný dar. Zo súkromných prostriedkov.

S Václavom Havlom boli klub a redakcia prepojené aj cez osobnosti z blízkosti prezidenta. Na prvom mieste cez jeho dlhoročného osobného tajomníka, neskôr riaditeľa jeho sekretariátu na Hrade, bratislavského rodáka Vladimíra Hanzela. Ten je dodnes členom redakčnej rady Slovenských dotykov. Alebo cez prešovského rodáka Andreja Stankoviča, šéfa hradnej i Havlovej súkromnej knižnice, básnika a prezidentovho priateľa.

K tridsiatemu výročiu vzniku najdôležitejšieho dokumentu česko-slovenského disentu usporiadal Slovensko-český klub v Nostickom paláci pamätň

podujatie Charta 77 a Slováci. Václav Havel sa na ňom osobne zúčastnil. „Slovenských podpisov na Charte 77 bolo síce málo, ale boli medzi prvými. Na mojom podpisovom archu boli najprv podpisy Jána Mlynárika a Dominika Tataru, skôr, než sa podpísal prvý Čech,“ povedal bez pátosu, faktograficky, a potom svojim typickým, premýšľavým spôsobom vysvetľoval prepojenie českého a slovenského disentu i príčiny, prečo bolo na Slovensku málo signatárov Charty 77, ale o to silnejšie boli iné zložky disentu, napríklad katolícky či ekologický.

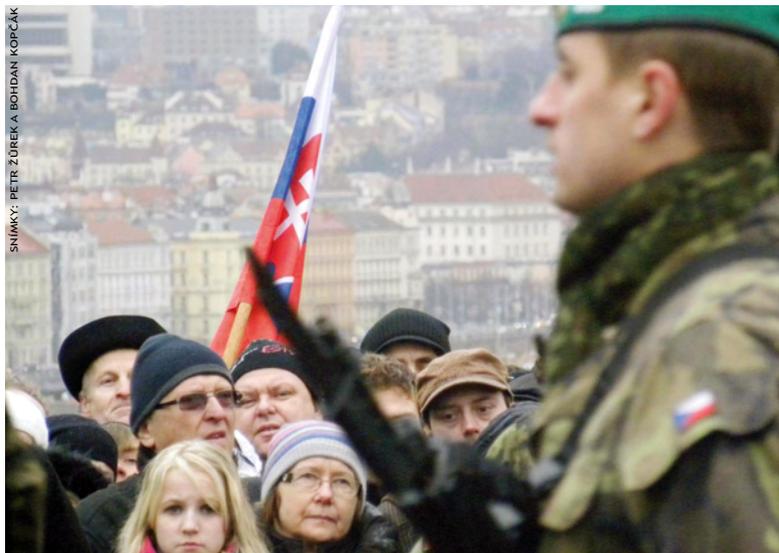
Václav Havel o Slovensku nevedel v čase, keď sa ujal funkcie, iste toľko, ako o českej spoločnosti. A ani Slováci nevedeli veľa o ňom. Hoci zažiaril napríklad na Bratislavskej lýre v lete 1988. Na koncert Joan Baezovej sa Havel, sledovaný ŠtB, dostal ako jej nosič gitary. Speváčka ho predstavila, zaznel potlesk. Na koncerte viackrát vypli mikrofóny a ŠtB ho ukončila predčasne.

Prvý ponovembrový prezident sa však rýchlo učil, prejavoval o slovenskú históriu, kultúru a spoločenské dianie mimoriadny záujem. Tak na to spomínajú jeho spolupracovníci i slovenskí politici. Pripomínajú i neoprávnenosť mýtov, akým je napríklad ten, že spôsobil zánik zbrojárskeho priemyslu na Slovensku - pritom aj manažéri príslušných podnikov zdôrazňujú, že o konverzii sa rozhodlo dokonca už v roku 1988 pre kolaps odbytu. Nezanevrel na Slovensko v čase rozdelenia, hoci boli i dramatické chvíle, keď lietali vajíčka. Stále udržiaval kontakty s priateľmi, spolu s Michalom Kováčom založili nadáciu na podporu vysokoškolskej výmeny, Havel jazdil na Slovensko, v roku 2008 dokonca na hudobný festival Pohoda. I v úplne posledných dňoch, keď už rušil takmer všetky verejné stretnutia, v spoločnosti priateľov zo Slovenska ešte prevzal Cenu Jána Langoša, ktorý bol jeho veľmi dobrým priateľom. Bolo to symbolické rozlúčenie a mnohí to tak i vnímali. Bolo to stretnutie v čomsi podobné tomu s dalajlámom.

Václav Havel mal napokon i rodinné väzby k Slovensku, jeho švagriná Dagmar je dcérou asi najvýznamnejšieho slovenského fyzika Dionýza Ilkoviča, ktorý bol vážnym kandidátom na spoluudelenie Nobelovej ceny s Jaroslavom Heyrovským. Nedostal ju, rovnako ako Havel, obaja by si ju však boli zaslúžili.

Slovenské prvky boli výrazne prítomné i na pohrebe, ale aj v spontánnom sprievode Prahou. I na Slovensku sa na pamiatku prezidenta konal koncert.

Václav Havel je stále prítomný svojím odkazom, i ako mysliteľ či dramatik. Predovšetkým je však dnes symbolom. A ako napísal Milan Rúfus: Symboly žijú v nás a za nás žijú ďalej...

SNÍMKY: PĚTR ŽŮREKA, BOHDAN KOPČÁK

Prehliadka mladých talentov

Už po siedmykrát pripravil Slovenský literárny klub, spolu so Slovensko-českým klubom a ostatnými partnermi, Literárnu súťaž Jána Kollára pre mladých ľudí troch vekových kategórií. Pripomínam, že ide buď o poviedky v slovenskom jazyku alebo aj v češtine so slovenskou tematikou. Slávnostné vyhlásenie výsledkov, už tradične usporiadané uprostred decembra v pražskom Nostickom paláci, podporilo Ministerstvo kultúry ČR, Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy ČR, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Svetové združenie Slovákov v zahraničí, Česká asociácia rusistov, Spoločnosť J. Kollára a mnoho iných organizácií a sponzorov. Práce hodnotili spisovatelia Lubomír Feldek, Dušan Malota a riaditeľ Literárneho informačného centra Bratislava Alexander Halvoník. Priebeh vyhlásenia bol už tradičný, pomedzi ukážky víťazných literárnych diel, ktoré čítal herec Richard Trst'an, zahrala a zaspievala aj slávna skupina Traxleři. Spolu s Jirkom Klapkom pripravili pre literatúrychtivých divákov i krátke pásmo k 200. výročiu narodenia významného českého básnika Karla Jaromíra Erbena. O vynikajúci raut sa postarala Slovenská Koliba Javorník. Výherné práce, ešte spolu s ďalšími, vybranými editormi časopisu, budú uverejnené v štvrtročníku Zrkadlenie - Zrcadlení. Sami tak budete môcť posúdiť skutočne stúpajúcu úroveň mladých literárnych talentov.

Teraz už len mená výhercov a názvy ich prác:

V kategórii A (žiaci základných škôl)

1. Jakub Špaček z Prahy: Ztracený v Tatrách
 2. Pavla Holubová z Prahy: Kornélie ze Slovenska
 3. Veronika Věrtěšiová z Havířova: Upiří na Slovensku
- Zvláštnu cenu porota udelila Dominike Kolenčíkovéj z Prahy za poviedku Ako som nahrávala (druháčka Dominika bola i najmladšou účastníčkou súťaže)

V kategórii B (študenti stredných škôl)

1. Kristýna Rezáčová z Moravského Krumlova: Neznalost neomlouvá aneb borůvkový jogurt byl přece k dispozici
2. Tereza Dajková z Prahy: On - ona
3. Klára Krpatová z Jablonca nad Nisou: Dárek

V kategórii C (vysokoškolskí študenti a mladí ľudia do 26 rokov)

1. miesto Katarína Džunková z Prahy: Tri zápisky
2. miesto Martina Bednáriková z Brna: Denník z neďalekej cudziny
3. miesto Anna Holečková z Liberca: Strážca

Všetkým výhercom ešte raz srdečne blahozeláme a veríme, že budú úspešní aj v ďalšom ročníku Literárnej súťaže Jána Kollára.

Nad'a Vokušová

Pod týmto názvom, v druhej polovici novembra, pripravil Slovenský literárny klub v ČR spolu so Slovensko-českým ART klubom príjemný večer venovaný jubileu slovenskej poety a autorky detskej literatúry žijúcej v Prahe - Taťjany Lehenovej. Stretnutie sa konalo s podporou Ministerstva kultúry ČR, Hlavného mesta Prahy a mestských častí Praha 1 a Praha 7 v rámci programu Kvarteto (teda akési pripomenutie významných životných výročí štyroch slovenských autorov žijúcich v Česku).

Len v krátkosti - Taťjana Lehenová vystudovala v Bratislave Právnickú fakultu Univerzity Komenského. Koncom roka 1991 sa natrvalo presťahovala do Prahy a pracuje tu ako právnička. Ešte na Slovensku vydala zbierky poézie Pre vybranú spoločnosť“ (1989) a Cigánsky tábor“ (1991). Venuje sa tiež divadelnej a rozhlasovej tvorbe pre deti. Ťažiskom jej prác v deväťdesiatych rokoch sú diela venované deťom - úspešnou sa stala Je Miška myška? Príhody celkom skvelej rodiny.“ Na ňu nadviazali dve divadelné hry. V Česku sa pod názvom Myška z bříška“ s úspechom uvádza od roku 2005 a zrodila sa tiež rozhlasová hra Haló, tu Miška!“ . Podľa knihy Je Miška myška?“ vzniklo ešte jedno divadelné predstavenie - O deviatich mesačikoch“. Jej hry sa hrajú vo viacerých krajinách a získala za ne i niekoľko ocenení.

Na spomínanom klubovom večere nielen sama autorka a jej kamarátka Martina Mašková prečítali verše oslávenkyne, ale úryvok z hry Myška z bříška“ predviedli aj herci z Divadla v Dlouhéj Magdaléna Zimová a Martin Matejka. Prekvapivým bonusom bol i krst reedície oboch Taťjaniných básnických

SNÍMKY: ROMAN NEWMAN

Poetická párty

zbierok, na ktorý sa veľmi rád podujal slovenský komik Rasto Piško. Nuž, a akože inak, nechýbal so svojimi piesňami ani bard ČeskoSlovenskej scény Jiří Klapka.

Už len z vymenovaného a vyfotografovaného je zjavné, že bolo poeticky, literárne a veselo....

Nad'a Vokušová

Vladimír Petřík

Vtedy sa ľahko písalo, tvrdil, lebo sa zveršovali vopred dané témy: budovanie, mierové úsilie a podobne. Malo to však jednu chybu, poézia, ktorá takto vznikla, bola načisto schematická. Toto „zhadzovanie“ začiatkov socialistickej literatúry ho prišlo draho. Bolo to v období normalizácie a ideologický tajomník Pezlár naliehal, aby sa s tým niečo robilo. V Zväze slovenských spisovateľov sa uskutočnila diskusia, ktorá knižku pochovala. Bol to nechutný návrat do 50. rokov.

Napriek všetkým trablom

Feldek priťahoval maléry už dávno predtým. Koncom 50. rokov zošrotovali detskú knižku Hra pre tvoje modré oči a za trest musel ísť na dva roky do výroby. Problémy mal aj s ďalšími prácami. Po návrate z výroby sa živil prekladmi muzikálových a iných textov. Aj neskôr - v roku 1956, keď koncipoval manifest práve vznikajúcej skupiny konkretistov.

Napriek týmto ťažkostiam rozvinul svoje tvorivé aktivity na nezvykle veľkej ploche. Bol nielen básnikom, ale postupne aj prozaikom, dramatikom, scenáristom, autorom pre deti, esejistom, fejtonistom, prekladateľom. Jeho pracovné tempo má dodnes hektický charakter. V posledných rokoch mu vychádza jedna kniha za druhou. V tomto roku hneď niekoľko, no hovorme o dvoch: o knihe esejí,

fejtonov a prekladov s ťažko zapamätateľným názvom „Keď vládzeš ísť, aj keď si musíš nadísť“ (verš z ním preloženej Kiplingovej básne Keď) a „Žilinská kniha Lubomíra Feldeka“. Tá druhá je koncipovaná ako textovo-obrazová publikácia a jej vydanie súvisí s autorovým životným jubileom. Je to pocta nielen jemu, ale aj Žiline, za čo treba zásluhu pripísať zas Feldekovi.

Vždy opačný názor

Vcelku možno povedať, že Feldek zasiahol plodne a produktívne do všetkých druhov a žánrov, ktorým sa postupne venoval. Začínal ako básnik a autor pre deti, neskôr pridával ďalšie oblasti a v každej vyoral originálnu brázd. V posledných rokoch sa viac venoval básnickému prekladu a publicistike. Nikdy nerozdeľoval žánre na vyššie a nižšie. Jeho poézia má civilnú tvár a niektoré básne majú charakter reportáže. A jeho fejtony hovoria o tom istom, len iným jazykom. Fejtony a príbuzné žánre uverejňoval a uverejňuje v rozličných periodikách, aj v takých, kde by sme to nečakali (napríklad v časopise GoldCar, venovanému automobilizmu).

Píše naozaj o všetkom možnom, takže z motivickej stránky sú jeho príspevky veľmi pestré a rozmanité. Všetky však majú tvorivý náboj a relevantne vypovedajú o ľuďoch, udalostiach, veciach, minulosti i prítomnosti.

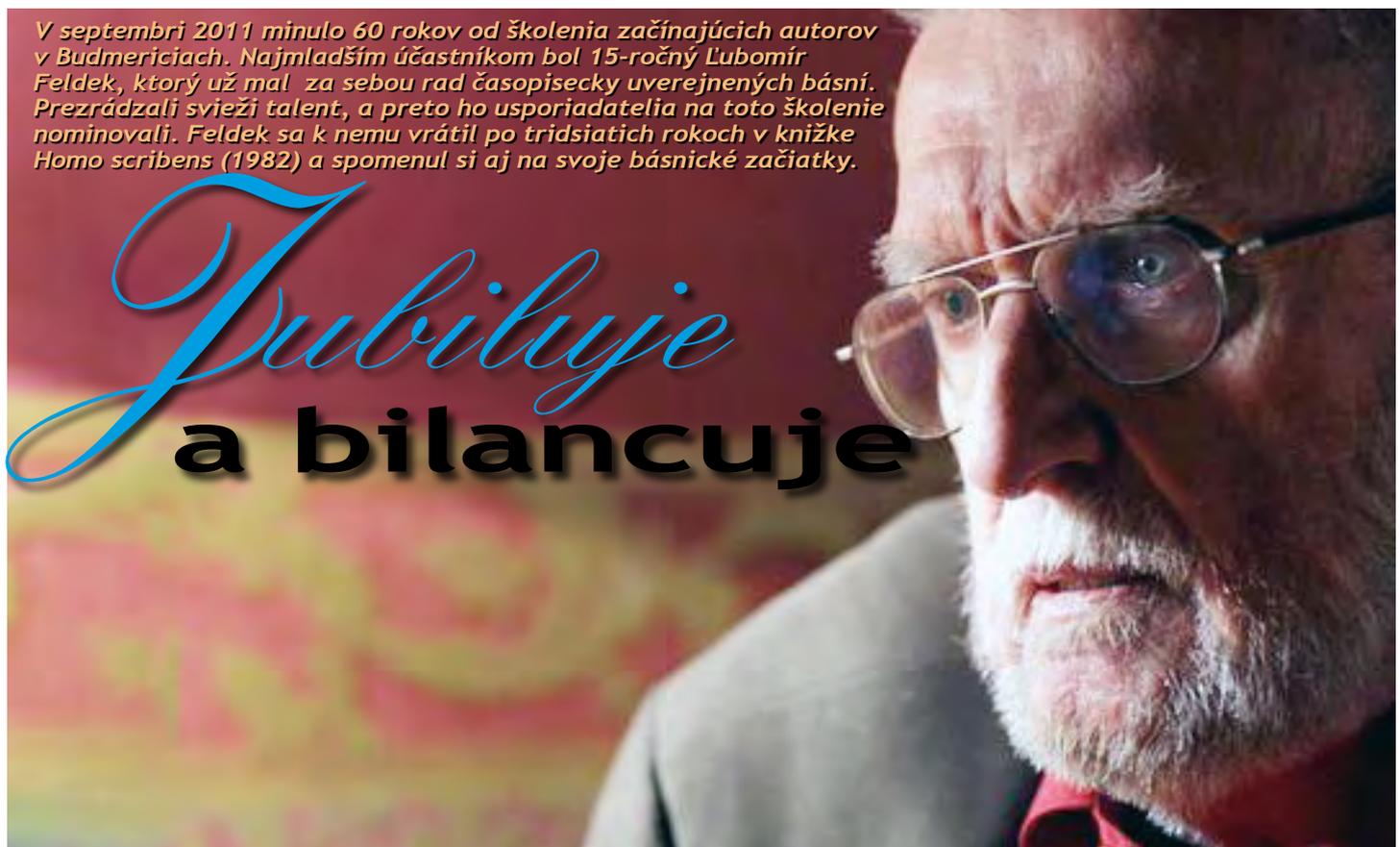
V rámci motivického rozptylu sú tu však aj homogénnejšie trsy. Tie, kde sa autor venuje rodine a rodinným vzťahom. Celý jeden cyklus je zakotvený v jeho pražskej

domácnosti (V Prahe u Feldekovcov) a „hrdinami“ sú Feldek, jeho manželka Oľga a niektoré z detí, ktoré je práve prítomné. Riešia rodinné problémy, ale živo komentujú i to, čo sa deje v kultúrnej Prahe a Bratislave. Manželia Feldekovci majú na všetko svoj názor, hoci každý z nich vždy opačný („Moja žena má na všetko iný názor než ja.“), čo dáva ich dialógu dynamiku a zároveň posúva problémy dopredu. Je to čítanie nielen vtipné, ale má aj svoju výpovednú hodnotu. Rodinné putá sú u Feldeka určite silnejšie ako u iných. Možno

V septembri 2011 minulo 60 rokov od školenia začínajúcich autorov v Budmerciach. Najmladším účastníkom bol 15-ročný Lubomír Feldek, ktorý už mal za sebou rad časopisecky uverejnených básní. Prezrádzali svieži talent, a preto ho usporiadatelia na toto školenie nominovali. Feldek sa k nemu vrátil po tridsiatich rokoch v knižke Homo scribens (1982) a spomenul si aj na svoje básnické začiatky.

Pubiluje a bilancuje

to spôsobil dramatický osud jeho otca, odsúdeného vo vykonštruovanom procese, ktorý po prepustení z väzenia zakrátko zomrel. Feldek to formuloval tak, že ho v podstate zavraždili. Tento fakt ho natrvalo poznačil a opakovane sa s ním vyrovnával v poézii i publicistike. Dráma v pôvodnej rodine ho pripútala silnejšie k jeho vlastnej.

Nemá čas na mindráky

Feldekov zmysel pre rodinné a rodové vzťahy má aj iné podoby. Hľadá si predkov a nachádza ich (podľa mena) raz v stredovekom Holandsku (minesänger van Veldeke, Feldek z neho aj prekladal), inokedy v Uhorsku v časoch meruňsmých (kapitán Feldek, veliteľ v Rimavskej Soboti, „iste to bol môj príbuzný“). Ale nič nie je isté, no je to dobrý pocit, nájsť sa zrazu v nejakom rade, a nie mimo neho. Dáva nám to istotu, že v čomsi pokračujeme, že vytvárame reťaz. A napokon, je v tom aj prvok hrdosti. Hrdosť a sebavedomie sú na Slovensku, ako to neprestajne Feldek aj vo svojich fejtónoch zdôrazňuje, ťtľe rastlinky.

Na rozličných príkladoch nás presviedča, že nie sme bezvýznamní, že sme mali (a máme) vynikajúcich jednotlivcov, len ich dobre nepoznáme. Posúva nás Slovákov aj do priestorov, kde sme nikdy neboli (do sveta Shakespearových drám či Goetheho tvorby). Je to už trochu recesia, ale zámer chvályhodný. Od sebavedomia národného nie je d'aleko k sebavedomiu osobnému. Aj tu je Feldek príkladný: „Nemám už na také hlúposti, ako sú mindráky, čas, sebavedomie má neopúšťa ani na päť minút, a všetko - vrátane tohto fejtónu - píšem na prvý šup, a všetko sa mi darí.“ Feldekovi viac ľudí zazlieva, že píše veľa najmä o sebe - a naozaj bez mindrákov.

V rozvinutejších literatúrach je takéhto osobného sebavedomia neúrekom a nik na to nereaguje tak precitlivene ako my. Sebavedomie je v tvorbe potrebné a osožné, netreba pliesť do toho morálku.

Celkom parádny výlet

Žilinská kniha je pojem v histórii i v jazykovede. Je to mestská kniha zo stredoveku a neskôr, dôležitá preto, že okrem nemčiny sa v nej nachádza už aj slovakizovaná čeština a v častiach, kde sú výpovede svedkov v právnych konaniach, je živá hovorová slovenská reč. Feldekova Žilinská kniha je kniha o Žiline a o „Žilincovi“, teda o ňom. Ale, keďže je básnik, je aj o reči, no aj o škole, štúdiu, futbale, ľud'och, domoch, laubniach, korze a tak d'alej. A to všetko doplnené fotografiami či pohľadnicami, ktoré sú viac ako len ilustrácie povedaného slova a majú vlastnú hodnotu.

Ide o reprezentatívnu publikáciu. Je však zostavená z textov, s ktorými sme sa

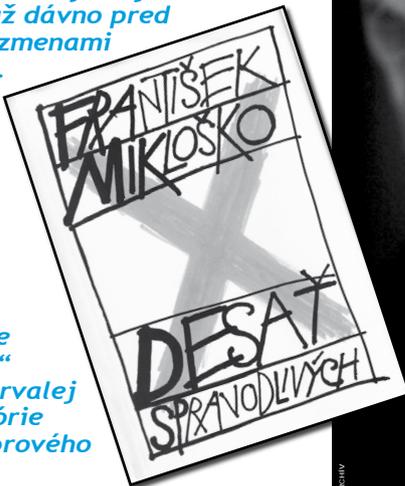
už stretli v iných Feldekových knihách, pospájaná novým textom však dáva ucelený obraz o Feldekovom živote od chlapčenských rokov aj o Žiline jeho mladých rokov. Prejdeme sa jeho životom i životom mesta a je to celkom parádny výlet.

Vlastne platí o oboch knihách, že sa v nich uverejňujú texty, s ktorými sme sa už stretli, ale to, že sa dostali do komponovaných celkov, zvýšilo ich účinnosť. Feldek ich doplnil o svoje preklady (Piešeň piesní, Proglas, Havran) v knižke fejtónov a o časti vynechané z jeho knihy Van Stiphout (o procese s jeho otcom), v druhej publikácii. V pestrosti a všehochuti našlo sa nemálo spojív, viažucich jeden motív s druhým, jednu sekvenciu s druhou. Spájať odľahlé veci je vo Feldekových tvorivých aktivitách trvalý trend.

Skutočným zjednocujúcim činiteľom je však autor a jeho konštantný vzťah k svetu (vyjadrený aj štýlom) a k ľud'om, pre ktorých píše, a na ktorých mu naozaj záleží. Dokazuje to aj jeho ustavičný aktivizmus, na ktorý občas doplaca.

Tohoročný jubilant (65 rokov), František Mikloško, patrí už viac ako dvadsať rokov k stáliciam slovenskej politickej scény, aj keď momentálne nezastáva žiadnu verejnú funkciu. V disidentských kruhoch bol známy svojimi aktivitami už dávno pred politickými zmenami v roku 1989.

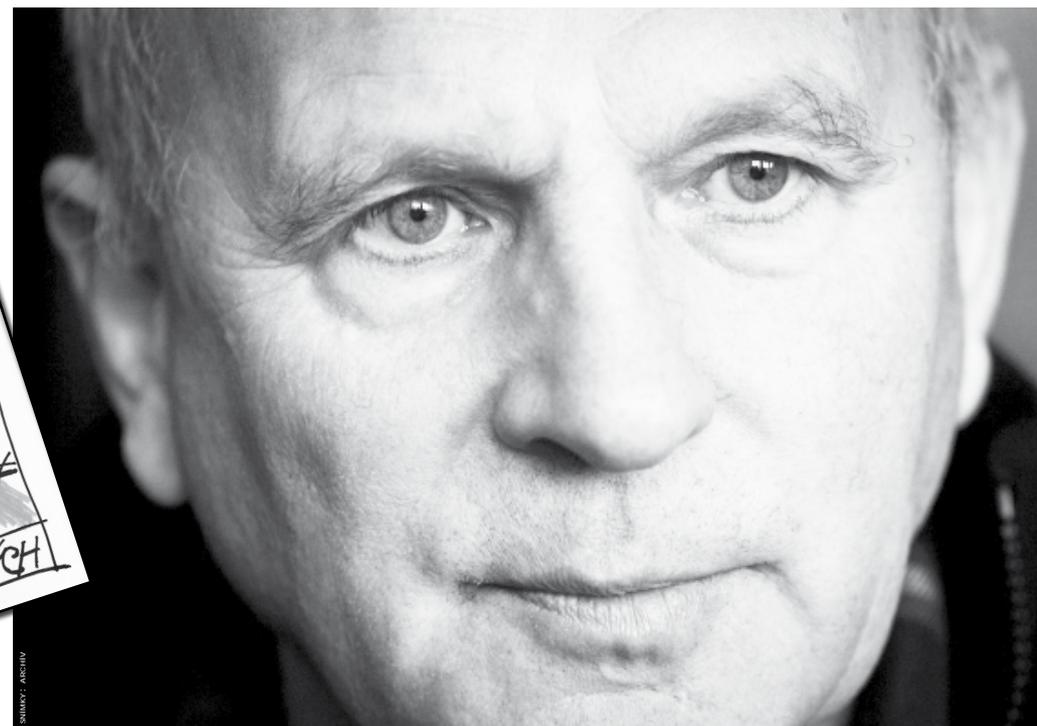
Jeho podiel na činnosti katolíckeho disentu, spolupráca s českými katolíckymi organizáciami „sviečkovej manifestácie v roku 1988“ ostávajú v trvalej pamäti histórie prednovembrového obdobia.

Vojtech Čelko

V neľahkom, prelomovom období v rokoch 1990 - 1992 zastával funkciu predsedu Slovenskej národnej rady za hnutie Verejnosť proti násiliu. Svojou charizmatickou povahou, ochotou načúvať a snahou pomôcť, kde to je možné a najmä nezištnosťou, tak zriedkavou v politických kruhoch, si dokázal získať aj ľudí, ktorí s ním často nesúhlasili. Hana Ponická, ktorá ho predsa len poznala lepšie ako ja, mi raz začiatkom deväťdesiatych rokov povedala, že „Ferdo je iste tajne vysvätený kňaz“ a údajne sa „najlepšie cíti, keď môže zobrať do ruky praporek a viesť zástupy ľudí pri púti, alebo behať v trenírkach s mládežou pri futbale na farskom dvore“. No názory môžu byť rôzne. Jeden môj blízky priateľ, ktorý patrí aj k Mikloškovým priateľom, ho raz v rozhovore so mnou nazval: „insitným politikom“. Zasmial som sa tomu, ale potom som o jeho slovách premýšľal a spomenul som si na slovenských insitných maliarov z Kovačice, na krásne, na pohľad naivné maľby, ktoré už svojou farebnosťou lákali a zanechali nadhlo hlboký dojem.

Nemám možnosť sledovať tak dôsledne slovenskú politiku, aby som sa k nej mohol zodpovedne vysloviť, preto nepoznám pohnútky, ktoré viedli Františka Mikloška v roku 2009 pri prezidentských voľbách, že neodporučil svojim voličom, aby v druhom kole hlasovali za kandidátku, ktorá získala najviac hlasov. Tým vypadol (možno len dočasne, pretože parlamentné voľby sú pred nosom), z možnosti aktívne ovplyvňovať slovenskú politiku, lebo vzhľadom na jeho skúsenosti by mu Iveta Radičová určite ponúkla nejakú významnú funkciu. Možno sa len domnievať, ako by sa dnes vyvíjal politický život Slovenska, keby v roku 2009 prevzala prezidentský post Iveta Radičová. Ale to len na okraj úvah, ktoré ma napadli keď som si čítal v jeho knihe „Desať spravodlivých“. Vydalo ju Vydavateľstvo Michala Vaška v Prešove v minulom roku. Kniha má podtitul „Ludia, knihy, dokumenty 1985 - 2010“ a obsahuje Mikloškove články, úvahy, recenzie, prejavy, nekrológy za dvadsaťpäť rokov

Desať spravodlivých

jeho všestranných aktivít. Názov knihy „Desať spravodlivých“ odkazuje na biblický príbeh, na známu otázku Hospodina, koľko spravodlivých môže zachrániť mesto Sodomu pred jeho záhubou.

František Mikloško v päťdesiatich dvoch príbehoch upozorňuje na ľudí, ktorí ho zaujali, ktorí mu svojimi aktivitami boli blízki, či sa stali vzorom v jeho vlastnej činnosti. Kniha je doplnená významnými dokumentmi z rokov 1983 - 1991 na ktorých formulovaní sa Mikloško participoval.

Už prvý príbeh, ktorý je o básnikovi Jankovi Silanovi a je uvedený Silanovou básňou „Arambe“, upozorňuje na Mikloškov trvalý záujem o tvorbu tohto katolíckeho kňaza z Važca. Spomínam si, že pri našom prvom stretnutí v niekdajšom Dome slovenskej kultúry mi František Mikloško o Silanovi rozprával. Prislúbil som mu, že mu pošlem číslo časopisu Nový Orient

(ktorý nepoznal), kde som inšpiroval významného českého tibetológa Josefa Kolmaša k článku o Jankovi Silanovi tým, že som Kolmaša upozornil na Silanovu básňu „Prvé sneženie“, romantickú tému prevzatú z Tibetu. Janka Silana zaujali verše tibetského dalajlámu Cchangjana Gjamccha, o ktorom bolo známe, že viedol dost' neviazaný

spôsob života. To, že v deväťdesiatych rokoch vyšlo kompletne dielo Janka Silana, na tom má František Mikloško veľkú zásluhu a vôbec sa o tom vo svojej skromnosti ani nezmieňuje.

Pripomína Vladimíra Jukla, ktorého označuje za „generála“ tajnej cirkve na Slovensku. Spomína pritom aj na legendárneho kňaza Tomislava Kolakoviča-Pogľajena, ktorý zohral významnú úlohu na Slovensku a potom v Čechách v rokoch 1943 - 1946. Pri jednom rozhovore mi Mikloško spomínal, ako márne hľadal - už vo svojej funkcii predsedu SNR -stopy po Kolakovičovi v Belgicku, kde mal údajne pôsobiť. Každý príbeh v Mikloškovej knihe nejakým spôsobom inšpiruje, kladie otázku a najmä pripomína verejnosti aj menej známych ľudí, na ktorých by sa v súvislosti s ich aktivitami voči Slovensku nemalo zabudnúť.

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV V ČR		
	ČESKÝ ROZHLAS	
ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	nedela	20.05 - 21.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Plzeň zostrih Radiožurnálu	pondelok, streda utorok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
Regina	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Pardubice	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Sever	pondelok, streda	19.40 - 19.55
Brno	pondelok, streda	20.45 - 21.00

Oslavy vzniku ČSR v Semafore

Popri štátnej recepcii na Pražskom hrade a množstve rôznych iných akcií, veľkorosé oslavy vzniku ČSR pripravila spoločnosť ČSR v pražskom Divadle Semafor. Prvá tá skratka znamená republiku,

drugú firmu Czechoslovak Real. Slávnostné predstavenie „Hodiny jdou pozpátku“ v Divadle Semafor a následná recepcia v Hoteli DAP boli vlastne len záverom celodennej série podujatí, ktorú vymyslel agilný majiteľ spoločnosti ČSR Vladislav Stanko a ktorá sa konala pod záštitou primátora hlavného mesta Praha Bohuslava Svobodu.

V Semafore sa ešte pred predstavením, v ktorom žiarili Jiří Suchý a Jitka Molavcová, konal slávnostný program, moderovaný Jankou Halukovou. V rámci neho došlo aj na gratulácie - Jiřímu Suchému, ktorý nedávno oslávil významné životné jubileum,

i Divadlu Semafor, stelesnenému kongeniálne Jitkou Molavcovou. S majiteľom spoločnosti blahoželala aj tvár ČSR, víťazka Face of the year Lucie Smatanová.

After party v hoteli DAP priniesla ešte jedno prekvapenie, „módnu prehliadku“ v slovenských, moravských a českých krojoch. Večerom sprevádzala cimbalová muzika Jiřího Čiháka. Účastníci si tam

spoločne pripomenuli aj tretie výročie založenia spoločnosti Czechoslovak Real. (vs)

Volby zo zahraničia stále poštou

Slováci žijúci v cudzine sa musia na voľby prihlásiť už 50 dní pred termínom hlasovania, teda do 20. januára. Bud' v mieste trvalého bydliska na Slovensku, alebo, ak také nemajú, na miestnom úrade v Petržalke. Hlasovacie lístky im úrady pošlú do 4. februára, lístok treba doručiť do 9. marca.

Úrady a krajské organizácie odhadujú, že z dvoch miliónov Slovákov v cudzine má občianstvo 250 až 400 tisíc. Na dvoch doterajších voľbách, v ktorých mohli voliť, sa ich zúčastnilo len mizivé percento. V roku 2006 ich poštou hlasovalo 3427, o štyri roky neskôr 5861. Bolo to len 0,22 percenta hlasov. Predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí Vladimír Skalský hovorí, že ľudí odrádza od volieb najmä byrokracia.

O účasť na voľbách musia požiadať písomne už s 50-dňovým predstihom. „Vtedy sa o voľbách ešte veľa nevie, veľa ľudí navyše tento termín premešká.“ Záujem o voľby zo zahraničia však bude podľa neho ďalej rásť. Pozitívom je aj to, že obecné úrady by mali žiadosti o účasť na voľbách prijímať aj cez email. Robí to aj Petržalka, kde sa prihlasujú slovenskí občania bez trvalého bydliska na našom území. Na poštu tak budú musieť ísť voliči už len raz, so samotným hlasovacím lístkom.

Hlasy voličov hraníc nemusia byť zanedbateľné. V roku 2006 sa o tom presvedčil šéf ČSSD Jiří Paroubek, ktorý sa po uzatvorení miestnosti už videl spolu s komunistami vo vláde. Väčšinu jedného hlasu stratili po pripočítaní necelých sedemtisíc hlasov z cudziny, kde drvivo zvíťazila ODS.

Výrazný nárast zahraničných voličov podľa Skalského priniesie až možnosť voliť cez internet. „V dnešných časoch moderných technológií, keď cez internet ovládame všetky naše peniaze, je absurdné voliť iba poštou,“ myslí si. Združenie preto navrhuje elektronické voľby zatiaľ aspoň zo zahraničia. „Politici a odborníci sa obávajú najmä toho, že do rómskych osád by prišli ľudia s notebookom a skúpili všetky hlasy. To v zahraničí, kde je komunita rozptýlená a nepredstavuje ani rizikovú sociálnu skupinu, nehrozí,“ hovorí Skalský. „Zatiaľ je to v štádiu úvah,“ reagovala Natália Hattalová z ministerstva vnútra. mp, lw)

Info

- po. 16. 1. o 18.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
NICKYHO RODINA

Celovečerný dokumentárny film s hranými rekonštrukciami režiséra Mateja Mináča rozpráva o sirovi Nicholasovi Wintonovi a jeho pozitívnom poslanstve, prináša doposiaľ nezverejnené fakty, svedectvá a osudy novo objavených „Wintonových detí“

- ut. 17. 1. o 18.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
VEČER S MARCELOU LAIFEROVOU

Profilový večer populárnej slovenskej speváčky spojený s prezentáciou jej knihy KLÚČ ku šťastiu, ktorú vydalo vydavateľstvo Ikar v Bratislave

- st. 18. 1. o 18.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
PO STOPÁCH M. R. ŠTEFÁNKA NA TAHITI

Prednáška a beseda s RNDr. Jiřím Grygarom, CSc., FZÚ AV ČR

V roku 1910 pozoroval M. R. Štefánek v Papeete Halleyovu kométu a o rok neskôr na ostrove Vava'u v kráľovstve Tonga zatmenie Slnka. Po stopách M. R. Štefánika sa vydala skupina českých a slovenských

astronómov-cyklistov, aby si pripomenula jeho pôsobenie na ostrovoch Polynézie

- pi. 20. 1. o 9.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA

Komponovaný literárny program pre študentov SŠ zameraný na obdobie romantizmu a L. Štúra
Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka

- š. 8. 12. - ne. 22. 1.

Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
Róbert Hromec: PRELÍNANIE SVETOV

Výstava slovenského výtvarníka, ktorý patrí k predstaviteľom strednej generácie súčasného slovenského maliarstva

- ne. 22. 1.

Praha
PRIPOMENKA 160. VÝROČIA ÚMRTIA JÁNA KOLLÁRA
o 9.30

Kostol sv. Michala, V Jirchářích 14, Praha 1
Slávnostné služby Božie k 160. výročiu úmrtia Jána Kollára s kázňou biskupa Západného dištriktu ECAV v SR
Mgr. Milana Krivdu
o 15.00
Olšanský cintorín

Pietny akt k 160. výročiu úmrtia Jána Kollára

- ut. 24. 1.
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
o 10.00

ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU

Výchovno-dramatický program pre deti o slovenčine a jednej rozprávke krajine.

Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka
o 18.00

JÚLIUS PÁNTIK (1922 - 2002)

Projekcia filmu Kým sa skončí táto noc pri príležitosti nedožitého 90. výročia narodenia tejto významnej hereckej osobnosti

- š. 26. 1. o 18.00

Galéria SI, Jilská 16, Praha 1

ARCHITEKTÚRA 19. STOROČIA NA SLOVENSKU

Vernisáž výstavy približujúcej dejiny architektúry 19. storočia na Slovensku od klasicizmu až k moderne. Výstava pozostáva z posterov a modelov vybraných stavieb
Súčasťou podujatia bude aj prezentácia knižnej publikácie Výnimočné stavby dlhého storočia, autorkou ktorej je Jana Pohaničová, autorka konceptu a kurátorka výstavy
Výstava potrvá do 27. 2. 2012

Eliáš Štegena

V málo známej slovenskej dedinke sa narodili dvaja chlapi so srdcom a dušou Jánošíka. Jedným je Juraj Jakubisko, ktorého netreba predstavovať takmer nikomu. Druhým je Vlastimil Fabišik, ktorého netreba predstavovať nikomu v Česku a na Slovensku, kto čo i len zavadiť o čosi také, ako je folklór. Známá to postava. Liptovský klobúk s frajersky vztýčeným pávím perom a ozdobným „bl'anciarom“ na obrube, čiže „krempe.“ Vyšivaná košeľa a bohato vybíjaná pastierska kapsa. Vlasto Fabišik sa určite rád obzrie aj za peknou dievčinou či ženou. Ba on sa vlastne ani veľmi obzerat' nemusí, pretože ich má okolo seba stále dost'. Je to vďaka jeho najväčšej životnej láske a tou je folklór. Samozrejme on vždy ešte jedným dúškom dodáva, že do tej istej kategórie radí svoju Ivanku, milovanú manželku, a dcéru Luciu, ktoré sú našťastie „postihnuté“ tou istou vášňou. Takže keď chceme písať o láskach Vlastika (takto mu familiárne hovoria jeho najbližší), všetky sa akosi odvíjajú od tej jedinej. A aby sme jej dali ženské meno, nazvime ju krásou. Veď krása je vlastne základná charakteristika všetkých podôb tradičného, ľudového umenia a jeho javiskovej (hudobnej a tanečnej) podoby - folklóru. Vlastimil Fabišik je predsedom Folklórneho združenia Púčík, riaditeľom festivalu Jánošíkov dukát, podpredsedom Obce Slovákov v ČR a členom Výboru Folklórneho združenia ČR. Púčík oslávil svoje výročie jubilejným dvojkonzertom nazvaným Odkaz rodnej hrudy 26. novembra v divadle Reduta v Brne. Predstavili divákovi ľudové tance, piesne a hudbu z rôznych regiónov Slovenska.

Práve pri príležitosti 20. výročia vzniku folklórneho súboru Púčík, ktorého otcom - zakladateľom (tak ako ďalších hodnotných počínov v tejto oblasti) je Vlastimil Fabišik, sme mu položili niekoľko otázok.

1 **Pre tých, čo hádam ešte nevedia, povedzte nám, na ktorom konci, či kraji Slovenska sú vaše korene?**

Moje korene sú na východnom Slovensku, na dolnom Spiši, v rázovitej folklórnej dedinke Kojšov. Bola jeseň - 30. septembra - bolo cítiť vôňu zeme a tlejúcich ohníčkov, naši zberali na poli zemiaky, nuž a do tejto atmosféry, pretkanej ešte spevom, sprevádzaným heligónkou som sa narodil. Písal sa rok 1958.

2 **No a aby sme zostali pri tých koreňoch. Kde sú korene vašej lásky k folklóru?**

Samozrejme v rannom detstve. Hotové poklady. Možno tu niekde začína moja láska k ľudovej piesni, tancu, muzike, k folklóru vôbec. Je ešte jeden zlom, ktorý rozfúkal iskričky vzťahu k ľudovým tradíciám na poriadny plameň. V roku 1964 som začal zdolať písmenká abecedy v prvej triede, keď do školy prišiel pán s harmonikou - heligónkou - a vyberal si deti do detského súboru, ktorý v Kojšove fungoval asi tri roky. Nevybral ma. Ale stalo sa čosi zvláštneho: detský súbor sa pripravoval na okresnú

prehliadku a jeden tanečník si zlomil ruku. Vtedy sa spýtali či by som neprišiel na záskok, výpomoc. Za štrnásť dní som zvládol to, čo iní za tri mesiace, a ako jediný som - zo všetkých mojich vtedajších, detských „súborových“ kolegov - zostal verný folklóru doteraz.

3 **Vieme, že okrem viacerých dobrovoľníckych funkcií sa aktívne podieľate na tvorbe a režírovaní folklórnych programov na festivaloch v Česku aj na Slovensku. Môžete niektoré z nich spomenúť?**

Každoročne ako člen programovej rady medzinárodného folklórneho festivalu v Strážnici sa podieľam na tvorbe a príprave tohto významného folklórneho festivalu. Na niektorých ročníkoch Strážnického festivalu pripravujem i samotné programy. Veľa času a noci mi zaberie príprava Medzinárodného festivalu slovenského folklóru Jánošíkov dukát. V spolupráci s dedinkou Slup u Znojma a technickým múzeom v Brne už siedmym rokom pripravujem veľmi zaujímavú akciu „Slávnosti chleba“. Asi pätnásť rokov spolupracujem s rôznymi menšinami ktoré žijú v Brne, juhomoravskom kraji ale i v celej ČR. Pre nich organizujem stretnutie ako je Žijeme v jednom meste, alebo krajskú akciu Návraty ku koreňom. Na Slovensku som niekoľkokrát pripravoval krajskú nedeľu na podpolianskych

Vlasto Fabíšík a jeho lásky

slávnostiach v Detve - stretnutie krajanov zo sveta. V dedinke kde som sa narodil pripravujem každoročné stretnutie heligonkárov pod názvom Kojšovská heligonka. A mnohé ďalšie akcie menšieho i väčšieho charakteru ako slovenský ples v Brne, besedy o Slovensku a folklóre.

Keby ste mali v krátkosti podať správu o slovenskom folklóre v Českej republike, čo by ste povedali?

Vznik slovenských súborov v Čechách môžeme zaradiť do obdobia 50. - 60. rokov minulého storočia. Hlavne slovenskí študenti či už v Prahe, Brne i v iných mestách sú nápomocní pri zakladaní slovenských folklórnych súborov. Vznikajú súbory ako Poľana v Brne, Limbora v Prahe, Dunajec v Olomouci. Druhou rovinou základu slovenských súborov v ČR tvorili vojaci, ktorí v českých a moravských posádkach vykonávali vojenskú službu, a tak v roku 1954 v Olomouci vzniká slovenský súbor Jánošík, v Kroměříži súbor Detvanec a ďalšie armádne kolektívy. Treťou rovinou je skutočnosť, že v mestách a dedinách, kde je väčšia koncentrácia Slovákov, vznikajú slovenské skupiny zamerané na ľudovú tradíciu, ako napríklad v Chomutove folklórna skupina Skejkušan. A v neposlednom rade sú to folklórni nadšenci, ktorí okolo seba združujú Slovákov žijúcich v ich okolí, a tak vznikli súbory Limbora v Prahe, Púčik a Jánošíček v Brne, Dunaječek v Olomouci či Šmykňa v Ostrave, neskôr Šarvanci v Prahe či Čučoriečky v Třinci a Hraškovci v Hradci Králové. V súčasnosti v ČR pôsobi 14 folklórnych súborov, ktoré spracovávajú iba slovenský folklórny materiál. Je treba povedať, že ešte najmenej ďalších 17 folklórnych súborov má vo svojom repertoári tance, spevy a muziku zo Slovenska. takže slovenský folklór tu žije a zdá sa, že ešte dlho prežije.

A ako to vidíte do budúcnosti?

Som si istý, že tradičné ľudové umenie nie je skanzen. Folklórne hnutie v Čechách, ale i na Slovensku sa neustále rozvíja a rastie. Vznikajú nové súbory, seniorské kluby folkloristov a milovníkov ľudového umenia, návštevnosť na folklórnych festivaloch stúpa. Pokiaľ sa ľudové umenie robí s citom, láskou a správnym korením, tak má dobrý ohlas a dostáva sa i podpora tohto krásneho bohatstva, ktoré nám naši otcovia i dedovia zanechali. Poznávanie a interpretácia ľudových tradícií privádza súčasného mladého človeka k poznaniu a uvedomeniu si trvalého odkazu predkov a súčasne dáva zmysel veciam okolo seba, dáva mladým ľuďom pocit kontinuity života a zmysel vlastnému životu.

Roky mladosti ste prežili vo folklórnych súboroch v Košiciach, neskôr, počas vojenskej služby vo viacerých súboroch v armáde. Podme však k etape vášho „osamostatnenia sa“ a vzniku súčasného jubilanta - Folklórneho združenia Púčik v Brne. Čo sa skrýva za tým názvom?

Najprv vznikol detský folklórny súbor Púčik, bolo to v roku 1991, potom mládežnícky súbor Púčik a cimbalová muzika a to všetko zastrešuje Folklórne združenie Púčik. Je to

bežné občianske združenie, ktoré sa hlási k slovenskej menšine žijúcej v Českej republike a podobne ako iné menšinové spolky a združenia slovenskej menšiny pripravuje a realizuje rôzne aktivity zamerané na uchovávanie a rozvíjanie slovenských ľudových tradícií. Folklórne združenie Púčik je jedným z hlavných organizátorov Medzinárodného festivalu slovenského folklóru v ČR Jánošíkov dukát, v Rožnove pod Radhoštěm.

Prostredníctvom mládežníckeho súboru Púčik a detského

folklórneho súboru sa pravidelne zúčastňuje prehliadok a festivalov v Českej republike i v zahraničí. Každoročne sa zúčastňuje na MFF Brno v rámci ľudových slávností mesta Brna. Súbory účinkovali na MFF v Strážnici, sme držiteľmi niekoľkých významných ocenení.

Na medzinárodnom festivale v Taliansku v Minturne v roku 1997 získal mládežnícky súbor cenu starostu mesta za tanečný prejav.

A ako sa vám darí?

Na posledných ročníkoch folklórneho festivalu Rožnovská valaška získali oba kolektívy cenu Ministra obrany ČR. FS Púčik reprezentoval slovenské ľudové umenie i na mnohých festivaloch v zahraničí. Toto združenie sa aktívne zapája do kultúrneho diania a do spoločenského života Brna a okolia, súbory samostatne organizujú koncerty a vystúpenia pre detskú i dospelú verejnosť. Súbory vystupujú na propagačných akciách v meste Brne i blízkom okolí. Združenie Púčik vyvíja aj charitatívnu činnosť najmä pre handicapované deti a seniorov, organizuje koncerty výchovného charakteru pre deti brnenských škôl. Združenie Púčik organizuje pravidelne slávnostný koncert všetkých menšín žijúcich na území mesta Brna pod názvom Žijeme v jednom meste. Od roku 2003 folklórne združenie Púčik pripravuje projekt „Návraty ke kořenům“ - stretnutia národnostných menšín žijúcich na území Juhomoravského kraja a projekt pre národnostní menšiny žijúce a pôsobiaci v Brne. Tieto projekty folklórne združenie Púčik pripravuje každoročne. Vychovávame deti a mládež k láske k ľudovému umeniu a slovenskému zvlášť, hoci dnes už členov súboru tvoria prevažne Česi. Slovenský folklór milujú a sami nechcú, aby sa nacvičoval iný program než slovenský.

Lakonická charakteristika akcie odhalenia pamätnej tabule s bustou maliara Jana Hály v Blatnej dňa 28.10. 2011, symbolicky na deň vzniku Československa, skrýva v sebe viac ako ročnú prácu milovníka a zberateľa slovenského výtvarného umenia Ing. Mariána Hodoša. Tento propagátor a znalec slovenského umenia, ktorý žije už viac ako dvadsaťpäť rokov v Prahe, zozbieral za toto obdobie pozoruhodnú zbierku obrazov, ktorú v roku 2010 vystavil aj v galérii Miro v nádherných priestoroch kostola sv. Rocha na Strahove.

Vydarený kultúrny projekt

V roku 2007 bol taktiež iniciátorom a spoluorganizátorom odhalenia pamätnej tabule s bustou Cypriána Majerníka na dome jeho prvého ateliéru na Prahe 5, neďaleko Akadémie výtvarných umení. Na rozdiel od hore uvedenej akcie našiel pochopenie a podporu nielen u kultúrneho ataše, ale projekt zastrešoval podpredseda vlády a finančné prostriedky venoval zo svojho zvláštneho fondu samotný predseda vlády.

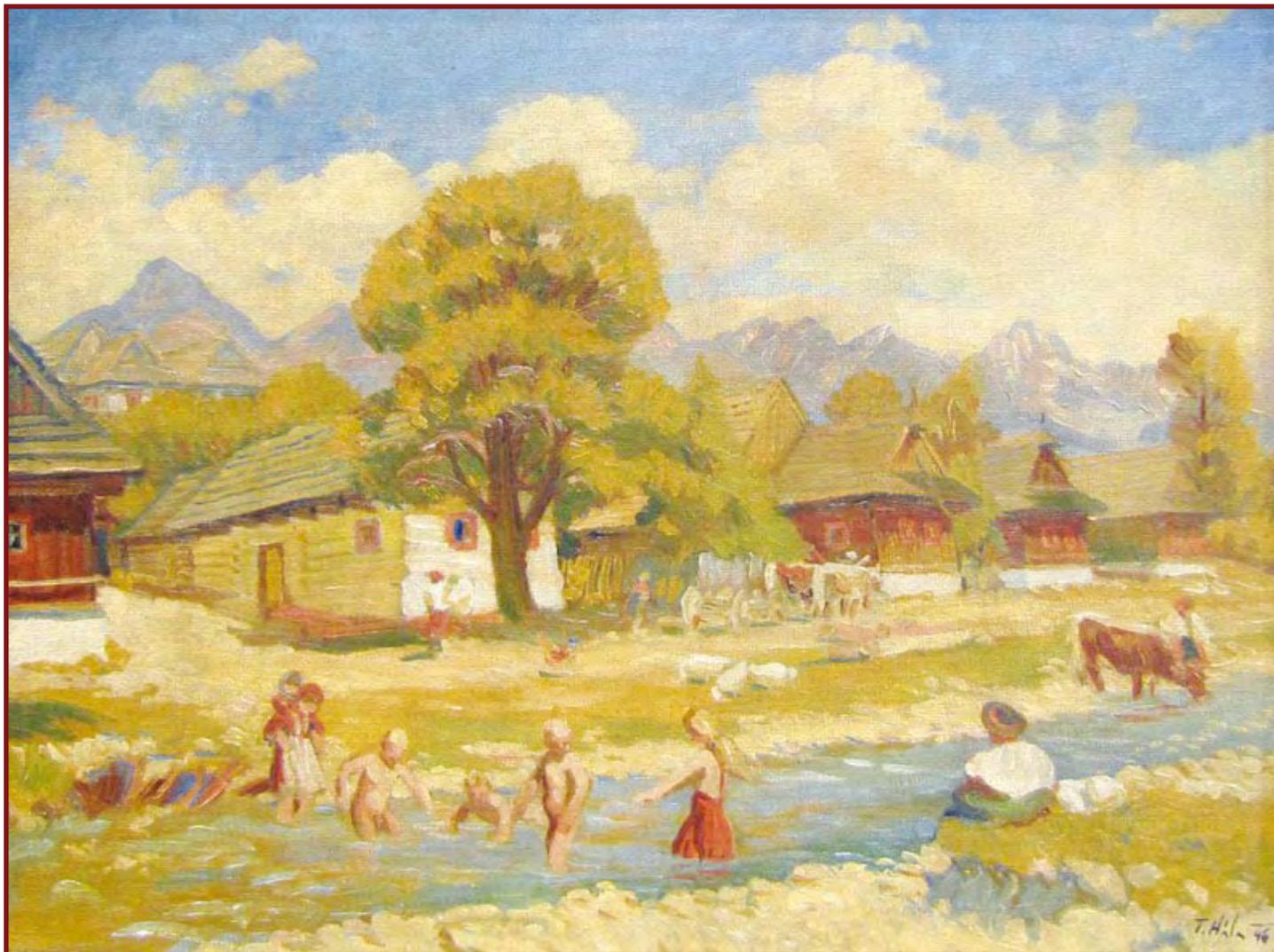
Je síce kríza, na politickej scéne nastala v poslednom čase nezvyčajná turbulencia, ale aj tak je prinajmenšom zarážajúce, že sa mu nepodarilo na takúto významnú akciu „dotiahnuť“ jediného významného politika - hoci oslovil, ako skúsený ministerský úradník, celé možné spektrum. Aj projekt financoval z vlastných zdrojov... Neodradilo ho to a za morálne

podpory rodiny maliara, kde sa angažoval hlavne pri vizualizácii podoby jeho syn Jan Mikuláš Hála, vynikajúci reštaurátor, dokončil projekt. Samo mesto finančne prispelo na obnovu fasády funkcionalistického domu č. 81 na dolnom námestí v Blatnej, kde sa nainštalovala pamätná tabuľa s bronzovou bustou o rozmeroch 75x55 cm. Autorom je akademický sochár Karel Kryška, žiak prof. Makovického, ktorý je v Blatnej zavedený viacerými sochárskymi inštaláciami. Vedenie mesta ju plánuje zaradiť s legendou do propagačne-turistického materiálu pamätihodností mesta Blatná.

Jan Hála - maliar, ktorý si vybudoval vysoké renomé aj medzi slovenskými zberateľmi, sa narodil v Blatnej na Strakonicku v južných Čechách 19. 1. 1890. Od roku 1923, kedy prvýkrát vstúpil do Važca, je považovaný za maliara tejto rázovitej podtatranskej dediny.

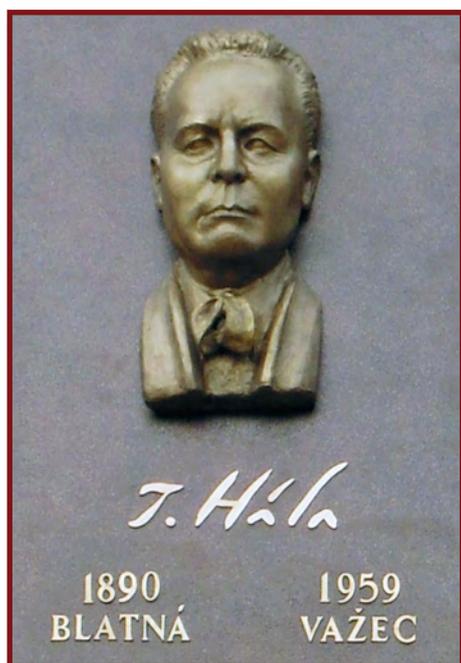
Vo Važci sa až do jeho vyhorenia v roku 1931, neuveriteľne zakonzervovali zvyky a spôsoby života z predchádzajúceho storočia. Prostredie maliara okamžite očarovalo, natrvalo sa presťahoval do jednej z malebných dreveníc a vznikla láska na celý život. Vrcholná tvorba zo štyridsiatych rokov prekypuje úprimným

vzťahom ku konkrétnym osobám, majstrovsky ich zobrazuje v prirodzenom prostredí, pri práci a tak vzniká nielen pôsobivá malba, ale i etnografický záznam. Významná je i jeho spisovateľská a ilustračná činnosť, čo dokladá, že priamo v jeho galérii vo Važci vzniklo i múzeum písomností. Vo Važci aj zomrel 17. mája 1959. Ťažko by sme našli umelca, ktorý by tak dokonale naplnil ideu česko-slovenskej vzájomnosti. Tento fakt podtrhli vo svojich prejavoch starostovia pán Rastislav Profant za mesto Važec a pán Bohuslav Navrátil za Blatnú, pri slávnostnom odhalení pamätnej dosky, ktoré predniesli pred miestnymi obyvateľmi. Po tomto akte nasledovala večera s programom na vodnom zámku Blatná, kde nechýbala ani tradičná hudba a spev, sprevádzaná ako inak „dudákom“ v strakonickom kroji. Za účasti celej rodiny Jana Hála panovala na zámku rodinná atmosféra a nikomu ani na chvíľu neprišla na um neúčast' politikov...

Na druhý deň mesto zorganizovalo pre zastupiteľov Važca zájazd do Prahy na výstavu Józsa Úprky. Výstavou ich sprevádzal pán Marián Hodoš, ktorý sa pri výklade zamerával hlavne na spoločné znaky, zvýraznenie rozdielov v tvorbe oboch maliarov a taktiež na pôsobenie J. Úprky na

Slovensku. Po obede si zúčastnení so záujmom prezreli súkromnú zbierku svojho sprievodcu a záverečným pohárom tradičnej slivovice vyjadrili všetci zúčastnení spokojnosť nad skončenou akciou, ktorá obohatila dlhoročnú spoluprácu medzi mestami Važec a Blatná.

(mh)

Zuzana Kostelníková

Milan Lasica opäť raz prekvapil - tentoraz svojou láskou k americkým šlágram. Po dvoch CD, na ktorých spieval domáce evergreeny Františka Krištofa Veselého, priznáva, že svojou najnovšou nahrávkou Ked' zastal čas si splnil svoj celoživotný sen. Veľmi dlho túžil nahrat' slávne americké songy v slovenčine a teraz sa to konečne podarilo. Už po tretíkrát sa spojil s orchestrom Bratislava Hot Serenaders, s ktorými pred časom nahral spomínané úspešné CD Ja som optimista (získalo Zlatú i Platinovú platňu) a Celý svet sa mračí (Zlatá platňa). Všetkých pätnásť textov na tomto CD je z pera Milana Lasicu - stihol ich napísať počas leta. A tak nielen o najnovšom, ale aj o predchádzajúcich úspešných hudobných počinoch nášho najobľúbenejšieho komika, herca a glosátora nám porozprával - nielen sám Milan Lasica, ale do rozhovoru sa pridal aj umelecký vedúci Bratislava Hot Serenaders Juraj Bartoš.

🎵 Aký máte z nového CD pocit, keď sa teraz na neho pozeráte ako na hotovú vec? Vznikalo rýchlo alebo ťažko?

Bartoš: Je to tretie CD, ktoré Bratislava Hot Serenaders urobili s pánom Lasicom, pričom to posledné bolo už pred desiatimi rokmi. Vždy, keď sme sa stretli, vraveli sme si, že treba urobiť ešte niečo ďalšie. Z nášho pohľadu boli prvé dve CD mimoriadne úspešné. Táto spolupráca nás veľmi bavila, radi spolu vystupujeme a hráme naživo. Logicky sme však prišli na to, že materiál, z ktorého sme vychádzali pri prvých dvoch CD, teda slovenské piesne, ktoré preslávil F. K. Veselý, je už dosť obmedzený. Naopak, zhodli sme sa na tom, že existuje nevyčerpatelný zdroj piesní - a to je americký repertoár. Ďalším takýmto nevyčerpatelným zdrojom je priamo osoba pána Lasicu. Je to jediný textár, ktorý je schopný uchopiť americkú jazzovú a tanečnú hudbu 20. a 30. rokov bez toho, aby sa narušila pôvodná predloha a okrem toho je každý jeho text krásne vypointovaný, autentický a primeraný hudbe.

Lasica: Od útlej mladosti som počúval americké evergreeny alebo štandardy, čo je hudba 20., 30., eventuálne 40. rokov. Patrí do kategórie „sweet music“, pretože to ešte nie je swing. V priebehu rokov medzi albumami som sa snažil nepretržite písať texty a niektoré sa mi zdali zabudnuteľné, iné

celkom vydarené. Teraz, keď vznikla táto možnosť, tak som zopár starých textov vytiahol z archívu a ostatné, nové texty, som napísal v lete priamo na tieto evergreeny. Osobne radšej píšem najprv text, ktorý potom niekto zhudobní. Predtým to bol Jaro Filip, ktorý tu však už nie je. Teraz to robí Peter Lipa so svojim tímom. Vždy sa mi ťažšie robilo na hotovú hudbu, teraz ma to bavilo.

🎵 Niektoré texty akoby boli voľným prekladom z anglického originálu: z megaúspešného Blue Moon ste urobili Je spln, Whispering je Vzdychanie alebo Dream A Little Dream Of Me sa volá Spím...

Lasica: Usiloval som sa ani nie tak o obsah, ale aby štruktúra textov korešpondovala s hudbou, s jej charakterom, rytmom a frázovaním. Niekde som robil aj takzvané vnútorné rýmy, ktoré sa v takýchto skladbách vyskytujú. Pohrával som sa s tým a tí, ktorí poznajú originálne texty, možno sa pousmejú, že niekde som naozaj istým spôsobom korešpondoval s anglickým originálom. Napríklad *Body And Soul*. Slovenský text je o tele a duši. Ale ako bolo už podotknuté, aj v iných prípadoch sa našli styčné body s pôvodnými textami. Originálne texty amerických šlágrov sú omnoho lepšie ako keď sa o nich hovorilo a ako o nich hovorili najmä tí, ktorí po anglicky nevedia. Označovali sa za banálne, ale mnohé sú výnimočné. Napríklad tie od Cole Portera alebo Georga Gershwina.

🎵 Niektoré piesne sa začínajú s minútovými, aj dlhšími predohrami. Čo budete na koncertoch robiť počas dlhých intier, keď hrá iba kapela?

Ked' nastal

čas

Lasica: To isté, čo robím, keď hráme slovenské veci od F. K. Veselého: postávam. Alebo si sadnem na stoličku. Samozrejme, bol by som rád, keby tam nebolo toľko hudobných medzihier, ale pán Bartoš si potrpí na to, aby to bolo autentické. A práve autentické je to, že v tom čase speváci neboli tí hlavní. Spevák zaspieval svoj úsek, sadol si a čakal.

Bartoš: A nosil muzikantom stojany.

To vari nie?

Bartoš: Speváci boli v tom čase považovaní za súčasť orchestra ako ktorýkoľvek iný muzikant a keďže nemali žiaden nástroj, nosili stojany na noty. Každopádne, keď sa hrá tento typ muziky, tak vokálny refrén, ako ho voláme, je len jedna tretina celej piesne. Plus nejaké krátke modulácie, aby sme sa stretli v správnej tónine. Patrí to ku koloritu hudby. Ťažko by ste s tým niečo urobili.

Ale sú tam aj piesne, kde sa po celý čas spieva...

Bartoš: Isteže, napríklad *Keď zastal čas*, tam sú až tri refrény. Je to krásna pieseň s úžasným textom pána Lasicu, kde sa spieva od začiatku do konca. Sú také. Aj na predchádzajúcich albumoch také máme, napríklad *Ja som optimista*, ak nerátam tú dlhú dohru.

Objavili sa názory, že zvuk na tomto CD je príliš mono a teda málo veľkolepý. Neuvažovali ste nad tým urobiť k svetovým piesňam aj im prislúchajúci „svetový“ zvuk?

Bartoš: Je to nahrávané na dva mikrofóny, zase len kvôli autenticite. Pokiaľ ide o to, či bola reč, že by to nahral väčší orchester, alebo big band, aj o tom sme sa bavili. Paradoxne, prvý projekt, ktorý sme mali s pánom Lasicom robiť, mal byť práve takýto veľkolepý, takzvané „sinatrovského“ typu. Tu je však trochu iná súvislosť: s pánom Lasicom spolupracujeme už viac ako desať rokov a to najmä vďaka tomu, že po celý ten čas existuje orchester, ktorý je zabehnutý a je schopný zahrat' aj naživo presne to, čo je na CD. Každá iná úvaha by bola možná len vtedy, ak by sa za týmto účelom postavil nový orchester, no naživo by boli nahrávané piesne nerealizovateľné, a to nie len z logistického hľadiska.

Snažite sa teda za každú cenu znieť autenticky?

Bartoš: Bratislava Hot Serenaders oslavujú tento rok dvadsiate výročie a plánujeme ešte nejaký ten rok vydržať. Za ten čas sme urobili toľko roboty, že sme práve v rámci zvuku cenení na svetovej úrovni. Vždy totiž z našich nahrávok počujete zvuk, ktorý k danému obdobiu skutočne patrí. Isteže by sa to dalo robiť modernejšie, ale prečo by sme to robili? Avšak, predsa len je tam jeden rozdiel! V jednej skladbe je kontrabas namiesto tuby, čo posúva zvuk do celkom inej roviny. Tuba patrí k 20. rokom, ale kontrabas posúva celý zvuk orchestra do 30. a 40. rokov. Takže, naozaj je tam rozdiel.

Pán Lasica, tri piesne na albume nespievate vôbec, prečo?

Lasica: Whispering, Tea For Two a I'm In The Mood For Love spieva trio Serenaders' Sisters. Spievajú krásne, nebol dôvod to meniť.

Využijete na koncertoch tento medzičas?

Pôjdete sa napríklad prezliecť?

Lasica: (smiech)

Nie je vám ľúto za starými miestami ako Savoyka, Carlton, kde sa kedysi konali tradičné jazzové stretnutia? Sú vôbec nejaké miesta, hoci aj nové, kde niečo také ešte funguje?

Lasica: Pravdupovediac, už ani ja si veľmi nepamätám kaviarne, kde sa hrávalo naživo. Bolo to ešte niekedy v 30. rokoch. Teraz sa však najčastejšie hrá v reštaurácii na Laurinskej, v centre mesta. Dokonca sa tam hrá denne. Každý deň venujú inému druhu hudby. Určite sú aj ďalšie miesta, kde sa hrá, ale tento kaviarský život, o ktorom hovoríte, už myslím neexistuje.

Bartoš: Pár večerov sme robili v Carltone, alebo v Mladej Garde, čo je miesto so silným geniom loci a veľa ľudí sa tam rado vracia, čo je logické - je to internát a oni tam prezili študentské časy. A keď aj nie prezili, tak isto aspoň jednu noc prežurovali. Je tam pekný parket, krásne ošúchaný. Robievame tam tanečné večery, ktoré nazývame Tančiareň alebo Swingový bál a tam s nami párkrát účinkoval aj pán Lasica. Raz sa nám dokonca nechtiac podarilo urobiť záverečnú v hoteli Kyjev, kde bol posledný Swingový bál noc pred tým, než hotel zavreli...

Lasica: ...ale nie kvôli tomu (smiech).

Bartoš: To nie (smiech), i keď som avizoval, že po druhej hodine už môže každý začať všetko demolovať, lebo ich to bude stáť o to menej peňazí. Sú to však všetko len občasná akcie a koncerty, teda nič pravidelné. Zopárkrát sa nám podarilo dať dokopy aj takzvaný Big Band Battle, keď sme účinkovali s Ondřejom Havelkom a jeho Melody Makers. Nič pravidelné sa však už ani robiť nedá. Všetky priestory, vrátane Savoyky sa zmenšili a sú také úzke, až sú pre nás nepoužiteľné. Možno menšie kapely, ale nie pokiaľ hovoríme o Bratislava Hot Serenaders.

Čo z toho, čo ste spolu absolvovali, považujete za váš najväčší úspech?

Lasica: Pre mňa bol zatiaľ vrchol našej spolupráce naša spoločná účasť na Pražskej jari, čo je neuveriteľné. Pred pár rokmi sme tam koncertovali a teraz som sa dozvedel, že máme znovu ponuku.

Bartoš: Práve som vám to chcel povedať! Termín je 1. 6. 2012. Je to pre nás reangažmán a to je veľká vec. Keďže nás zavolali zase, znamená to, že to malo dobrú odozvu.

Lasica: Myslím, že len Claudio Abbado tam vystúpil dvakrát (smiech).

Bartoš: Aj s ním sme už hrali na jednom pódiu.

Predstavíte sa na Pražskej jari s programom z tohto CD?

Bartoš: Určite áno. Ale miesto toho, aby sme hrali koncert v Mercedes aréne, čo je veľmi zaujímavá sála, kde sa hrávajú koncerty Pražskej jari, mám pocit, že tentokrát budeme priamo v Obecnom dome alebo v niektorom z podobných honosných priestorov. A práve teraz to bude spomínaný Big Band Battle s Ondřejom Havelkom. Zahráme určite väčšinu piesní z tohto CD.

Pán Lasica, ako si spomínate na svojich predošlých blízkych spolupracovníkov, najmä na pána Satinského?

Lasica: Julio Satinský, napriek tomu, čo sa o ňom často píše a hovorí, vedel veľmi dobre spievať a intonovať, ale mal problémy s rytmom. Niekedy

buď melódiu predbehol o jeden takt alebo sa oneskoril. To bol jeho problém a možnože to bol hlavný dôvod, prečo nechcel spievať. Ani na predstaveniach, ani na platniach.

Bolo treba ho prehovárať?

Lasica: Snažili sme sa ho s Jarom Filipom prehovárať a väčšinou sa dal, ale bolo veľmi vidieť, že ho to nebaví.

Naproti tomu bol váš dvorný skladateľ Jaro Filip nadmieru aktívny a tvorivý, volali ho aj „človek hromadného výskytu“. Tiež ste ho tak vnímali?

Lasica: Zvláštne je, že som ho nikdy nevidel ani utekať, ani sa ponáhľať, ale fakt je, že bol všade a stihol všetko. Ja som ho mal veľmi rád, bol medzi nami desaťročný rozdiel, takže mal pred nami trochu rešpekt, nikdy sme si nepotykali. Nedá sa povedať, žeby sme boli kamaráti, ale medzi nami vzniklo niečo viac ako kamarátstvo, nebola to len autorsko - skladateľská spolupráca. Bol to, myslím, dosť silný vzťah.

Ako vaše spoločné pesničky vznikali?

Lasica: Ja som mu dal text a on to zhudobnil. Nestaral som sa mu do toho. Len raz som mu dal text a k tomu som mu zaspieval takú základnú melódiu, ako by som si to ja predstavoval. Potom som však zistil, že som sa ho asi dotkol alebo že sa musel veľmi zasmiať, pretože to urobil, samozrejme, oveľa lepšie a úplne inak. Mal som na Jara Filipa ako na skladateľa šťastie.

A čo vaše texty? Ako vznikali tie?

Lasica: Akosi z potreby, napríklad pre divadlo a už to bolo treba odovzdať a my obaja s Jarom Filipom sme boli takí „na poslednú chvíľu“, navyše on si ani nepísal noty, iba akordy, takže po ňom nezostal nijaký notový materiál. Je to škoda, ale taký bol systém jeho práce.

Sú medzi vašimi pôvodnými piesňami také, ktoré sprevádzal aj konkrétny príbeh ich vzniku?

Lasica: Napríklad pieseň *Vyletel vták*. Pred premiérou toho predstavenia, ktoré nakoniec nebolo, (teda *Náš priateľ René*), Jaro nalieval, že termín sa blíži, ale že nám chýba ešte jedna pesnička. Tak som si počas skúšky v divadle sadol a Jaro tvrdil, že na zápalkovú škatuľku som napísal text, on to potom zhudobnil a je to naša najkrajšia spoločná pieseň. Alebo napríklad *Spomienka na Paríž*, tá má tiež zvláštny osud. Text som napísal ešte niekedy v 60. rokoch a nikomu som to ani nedával zhudobniť. Vzniklo to ako básnička, uverejnili to v pražskom literárnom časopise *Plamen* a potom som úplne zabudol, že ten text existuje. Skoro o dvadsať rokov sme na neho s Jarom nad'abli, jemu sa to veľmi páčilo a uplatnili sme hotovú pieseň v jednom z televíznych programov *Ktosi je za dverami*. Bolo viac takých piesní, ktoré mali zaujímavý príbeh alebo osud. Aj *Do batôžka*, čo je pieseň, ktorá má revolučnú históriu, keďže ju Jaro Filip v '89 spieval na Námestí SNP. Je to pekná pesnička, ale pre mňa je krajšia melódia ako môj text, pretože ten sa mi zdá byť príliš mentorský, ale myslím, že to vzniklo tiež do nejakého predstavenia. Tuším vo Zvolene robili Goldoniho a tak to vyplynulo z deja, že som napísal ten text, ktorý sa mi nikdy nejak nepáčil práve preto, že bol moralizujúci a to ja nemám rád.

Krvavé piesky Líbye je názov nového dokumentárneho filmu režiséra a producenta Ladislava Kaboša. Už pred niekoľkými rokmi sa rozhodol nakrútiť film o Slovenke žijúcej v Líbii a keď prišlo k jeho realizácii, ocitol sa vo víre vojnového konfliktu medzi jednotkami diktátora Kaddáfího a rebelujúcimi povstalcami. Rozhovor sa uskutočnil krátko po jeho návrate z Líbye, pár dní pred smrťou diktátora, ktorý vládol tejto severoafrickej krajine viac ako štyri desaťročia.

Elena Kotová

O čom vlastne film Krvavé piesky Líbye bude a odkiaľ prišiel prvý impulz na jeho nakrútenie?

Hlavná hrdinka tohto filmu Luba El Malaheg, zdravotná sestra, bola vrchnou sestrou na ARE v misuratskej nemocnici. Po prvý raz som sa s ňou stretol v roku 2006 v Tripolise, kde mala výstavu svojich malieb. Veľmi ma vtedy zaujal fakt, že ako umelecky nadaná zdravotná sestra sa venovala tvorbe obrazov, pri ktorých využívala techniku vysypávania obrazov rôznymi farbami púštného piesku, ktoré dopĺňovala kresbou. Inšpirovali ju malby dávno zaniknutej civilizácie na juhu Líbye, na úpätí pohoria Akakus, kde sú dodnes zachované stovky nádherných jaskynných kresieb. (Sú chránené UNESCO ako svetové kultúrne dedičstvo.) Hovoria o tom, že kedysi v tejto oblasti žili ľudia, mali svoje záhrady, chovali hospodárskej zvieratá... Po čase však túto civilizáciu zasypal piesok púšte a všetko, okrem spomínaných kresieb na skalách, zmizlo.

Predpokladám, že dáma menom Luba pochádza zo Slovenska.

Luba Al Malaheg pochádza od Nitry. Začiatkom 90. rokov minulého storočia sa zoznámila s líbyským lekárom, za ktorého sa vydala a konvertovala k islamu. Obaja žili v líbyskej Misurate. Manžel bol veľmi obľúbený lekár ORL, no pred niekoľkými rokmi sa pri operácii nakazil krvou pacienta a napriek intenzívnej liečbe sa ho nepodarilo zachrániť. Bola to rodinná tragédia. Luba ma už pred rokmi zaujala ako silná osobnosť žena, v ktorej sú dva svety. Svet moslimský a svet kresťanský. Jej prostredníctvom som sa chcel o tom moslimskom dozvedieť viac. Som presvedčený, že téma islamu v súčasnom svete zaujíma prakticky každého.

Keď sa rozhorel konflikt v Líbii celá situácia vrátane príprav na filmovanie, určite veľmi akcelerovala.

Celé štyri roky som hľadal príležitosť, ako sa

s Ľubou stretnúť. Koncom dekády bol Kaddáfího režim veľmi ostrý a policajný a pohybovať sa po Líbii s kamerou nebolo celkom jednoduché. Tento rok pred vypuknutím vojny sa mi s ňou podarilo nakrútiť dlhý rozhovor, v ktorom vyslovila presvedčenie, že v Líbii sa nič podobné ako v Tunisku alebo v Egypte nestane, lebo Kaddáfí to nepripustí. O tri týždne som však už od nej dostal mail, v ktorom mi napísala, že v Misurate sú prví mŕtvi a ranení, že bol zostrelený vrtuľník so žoldnieri. Sama bola prekvapená, ako rýchlo vypukol konflikt, ktorý bol jedným z najhorších v arabských krajinách.

Konflikt uderil v plnej sile vo februári

hoci diktátor na jeho dobitie používal najzákernejšie metódy. Jeho vojaci dokonca ostreľovali aj misuratskú nemocnicu, v ktorej pracovali aj Lekári bez hraníc (*Médecins Sans Frontières*) ...

Zostala hrdinka vášho filmu aj počas bojov v svojom meste?

Luba pôsobila mesiac v nemocnici, ktorá bola niekoľko týždňov ostreľovaná raketami. Nemocnicu evakovali do iných priestorov. Pri evakuácii zahynul lekár s dcérami v aute. Dopadla na nich raketa. Obruč Kaddáfího vojsk sa zužovala. Pribúdalo ranených. Budova, kde sa presídlila nemocnica sa zasa dostala pod palbu. Ľuba sa rozhodla utiecť. Prístav bol ostreľovaný minometnou palbou. Mala šťastie.

Dokument

2011. Kde leží mesto Misurata, v ktorom Luba Al Malaheg pôsobí a nakoľko je pre Líbii strategicky dôležité?

Je to tretie najväčšie mesto Líbye a leží na brehu mora. Je to významný prístav s vyše 350 tisíc obyvateľmi. Keď ho niekoľko mesiacov obliehali Kaddáfího vojaci, jedinou spojnicou mesta so svetom bol práve prístav, ktorý ho zachránil pred humanitárnou katastrofou. Pre Kaddáfího bola Misurata kľúčová. Vďaka jej hrdinom stovkám mladých ľudí, ktorí neváhali položiť svoje životy pri jeho obrane, mesto nikdy do Kaddáfího rúk nepadlo,

V prístave kotvila loď, ktorá vykladala pre mesto múku. Niekoľko striel poškodili provu lode. Za veľmi dramatických okolností, počas búrky na otvorenom mori, sa Luba dostala na Maltu a odtiaľ na Slovensko. Na palube našla skupinu talianskych lekárov z organizácie Lekári bez hraníc. Boli v mnohých krajinách sveta počas vojen, ale ešte sa nestretli s tým, že by bola ostreľovaná aj nemocnica. Ved' ona je útočiskom pre zranených z oboch strán...

Zaujímavé je, že Luba sa do Líbye vrátila späť ešte počas vojny. Chcela z krajiny odvieť svoju dcéru s vnučkou. Nakoniec to však dopadlo tak, že

podpísala kontrakt s humanitárnou organizáciou International Medical Corps a ako zdravotná sestra išla pomáhať do poľnej nemocnice pred Syrťou, blízko najnebezpečnejšieho miesta konfliktu. Nikto vtedy nevedel, že mesto Syrta preto tak odoláva povstalcovi, lebo jeho ozbrojeným silám velí sám Muammar Kaddáfí.

Zo spravodajstva vieme, čo sa v Líbii stalo a ako sa situácia po smrti Muammara Kaddáfího vyvíja ďalej. Akým smerom však teraz pôjde váš film?

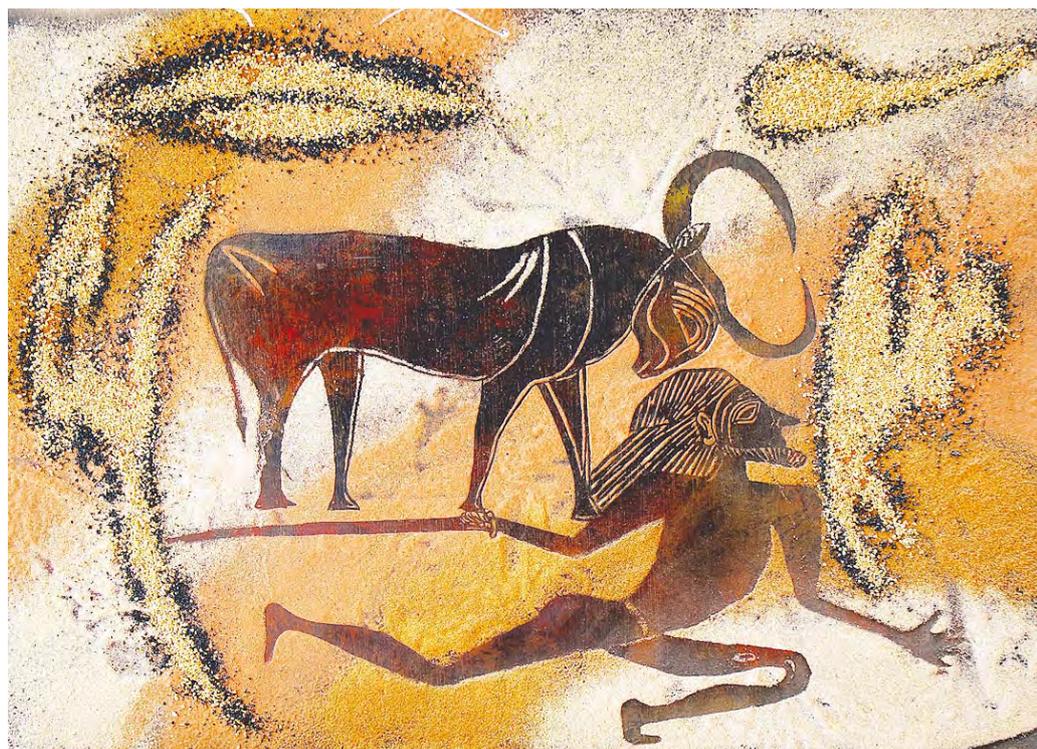
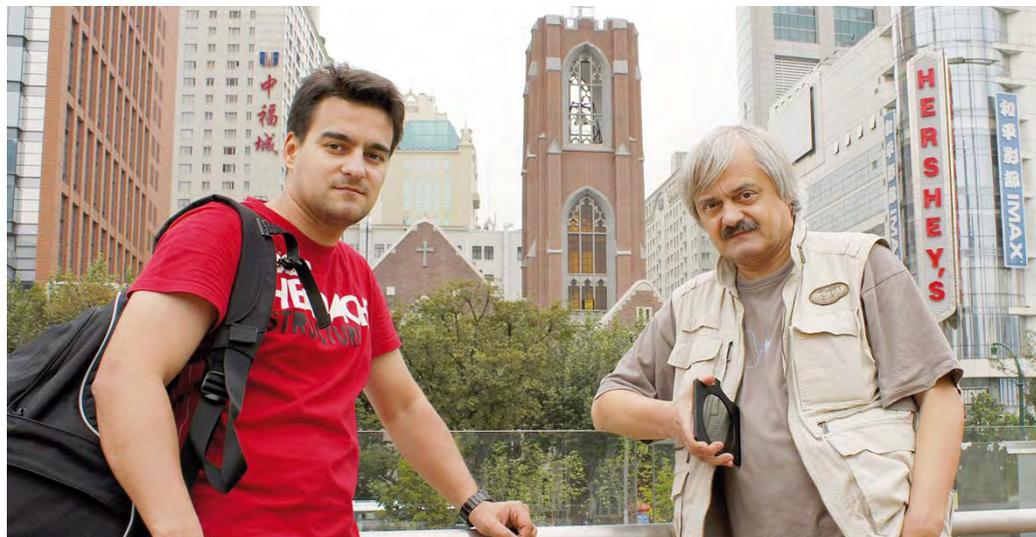
Nič podstatné, kvôli čomu som do tohto projektu púšťal sa nezmenilo. Stále ide o Ľubu Al Malaheg, ktorá žije na pomedzí dvoch svetov. Dnes je v nej kus moslimky, i kus Európanky. Jedinou zmenou je skutočnosť, že vojna proti diktátorskému režimu urýchlila vzťahy vnútri jej rodiny. V tak vypätej a hraničnej situácii, aká bola za posledných osem mesiacov v Líbii, sa

musel každý Líbyjčan jasne vyjadriť, na ktorej strane stojí.

Ľuba sa hneď na začiatku konfliktu postavila na stranu povstalcov. Koordinátor humanitárnej pomoci pre Líbiu na Malte Tarek Tarhouni nám o Ľube povedal: „Situácia bola ťažká, nemocnica bola bombardovaná a museli ju evakuovať, bolo veľa zranených a Ľuba urobila rozhovor pre Al Jazeera v arabštine a to nám veľmi pomohlo. Videli sme, že za nami nestoja iba Líbyjci, ale i ľudia z iných kútov sveta. Je to hrdinka a v mojom srdci zostane navždy.“

Uprostred tohto veľkého a tragického konfliktu sme nakrútili veľa filmového materiálu z prostredia Ľubinej rodiny, zdevastovanú Misuratu po boji, navštívili sme tábor povstalcov v púšti za Misuratou, poľnú nemocnicu GATE 50 pred Syrťou, kde lekári a ľudia z IMC práve pripravovali tri veľké stany pre ranených. Blížil sa moment rozhodujúceho úderu na Syrta - rodisko Kaddáfího a očakávali sa stovky ranených. Do tej istej poľnej nemocnice o týždeň neskôr povstalci

dopravili zraneného Kaddáfího a vrtuľníkom ho transportovali do Misuraty...

V stretnutí dvoch „Ľubiných“ svetov je určitá analógia v jej kresbách. Keď ju ako výtvarníčku inšpirovali diela dávno zaniknutej civilizácie, tak je to pre nás i určité memento. Ak tieto dva svety nebudú k sebe tolerantné, nebudú si chcieť navzájom rozumieť, tak všetci môžeme dopadnúť ako civilizácia z úpätia pohoria Akakus, ktorá je už dávno zasypaná pieskom Sahary.

Kedy a kde si budeme môcť Krvavé piesky Líbye pozrieť?

Nakrúcanie filmu plánujeme skončiť budúci rok. Chceme zachytiť všetky spoločenské premeny v Líbii. Prvé slobodné voľby a smer, ktorým sa po voľbách bude krajina uberať. Samozrejme, prostredníctvom príbehu Ľuby a vzťahov v jej širokom príbuzenstve. Film by sa do slovenských kín mohol dostať začiatkom roku 2013...

Vývoj projektu podporil Audiovizuálny fond na Slovensku. O projekt má záujem aj Slovenská televízia. Pre RTVS v súčasnej dobe pripravujem

krátky 26 minútový film „Al Entisar - Loď nádeje“, ktorý má byť televíznym avízom na náš kinematografický film o Ľube (80 min).

Film o lodi Al Entisar zasahuje obdobie najdramatickejších bojov o Misuratu, ktoré mesto celkom odrezali od sveta. Jediná a veľmi nebezpečná cesta viedla cez more. Loď Al Entisar (Vítazstvo) pravidelne dopravovala do mesta humanitárnu pomoc od ľudí z rôznych končín sveta.

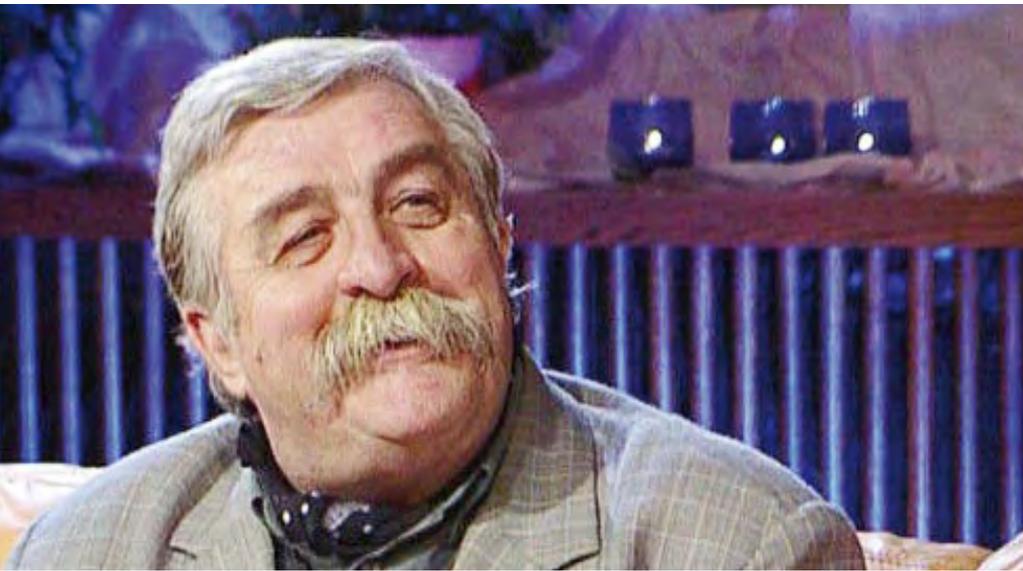
Nevďačnej producentskej roly sa ujal môj syn Michael. Nie je jednoduché v čase zlej finančnej situácie Európy zháňať peniaze na dokumentárny film. Verím však, že sa nám to spoločnými silami podarí...

Jedným zo zaujímavých projektov minulého roku patrilo aj pripomenutie nedožitých sedemdesiatych narodenín Júliusa Satinského. Tento rok má vlastne táto legenda slovenského humoru a herectva, ktorá sa dočkala pred svojím niekdajším bydliskom na bratislavskej Dunajskej ulici aj vlastnej sochy, ďalšie, smutnejšie výročie - desať rokov od úmrtia.

Klobásy s kaviárom

akcie projektu sa obe občianske združenia pripojili k Slovenskému inštitútu v Prahe. Vznikol tak výnimočný večer, ktorý ako dramaturgička i moderátorka pripravila herečka Viera Kučerová. Vzácnymi hosťami boli dcéra a absolventka pražskej slovakistiky Lucia Satinská, jeho herecké dvojča i protipól Milan Lasic a partner z legendárneho filmu „S tebou mě baví svět“ Pavel Nový.

Satinský sa narodil 20. augusta 1941 v Bratislave, herecké gény i vodcovské schopnosti sa prejavili už v detskom ochotníckom súbore. Neskôr vyštudoval dramaturgiu na Vysokej škole múzických umení v Bratislave. No a už počas štúdia došlo k tomu osudovému - začal vystupovať spolu s Milanom Lasicom v autorských dialógoch v bratislavskej Tatre. Koncom 60. rokov spolu pôsobili v generačnom Divadle na korze, v roku 1968 začali mať problémy s cenzúrou, ktoré vyvrcholili po roku 1970, keď im z politických príčin znemožnili verejne vystupovať a prezentovať svoju tvorbu na Slovensku, preto v rokoch 1971-1972 vystupovali v kabarete Večerní Brno. Zákazy a obmedzenia pokračovali aj v ďalších rokoch, napriek tomu sa ich autorské dialógy a drámy stávali kultovým

Vladimír Skalský

Myšlienka ČeskoSlovenskej scény a Slovensko-českého klubu pripomenúť túto osobnosť v českom prostredí, bola veľmi prirodzená. Július Satinský bol totiž v Prahe nemenej populárny než v Bratislave, mal tu mnoho pracovných väzieb a inšpiračných zdrojov, nemožno nezmieniť Voskovca a Wericha, Divadlo Semafor či Miroslava Horníčka, hral v nejednom českom či česko-slovenskom filme. V prípade najdôležitejšej

Július Satinský bol osobnosť mimoriadne výnimočná - spájal zemitosť, stelesňovanú napríklad aj v mene alter ega jeho rozprávok, uja Klobásu, s mimoriadnou noblesou. Nepotreboval sa hrať na intelektuála, vyberať slová, tá noblesa tam bola neustále prítomná aj pomedzi zdánlivú ľudovosť. Jednoducho, boli to klobásy s kaviárom. Dobré, pikantné klobásy s tým najvyberanejším kaviárom. Spolu s Milanom Lasicom vlastne definovali tú najlepšiu tvár slovenského humoru a s ňou i kus národnej identity.

čítaním a divadelníckym zážitkom. Veľmi často a radi vystupovali pred českým publikom, kde mali mimoriadnu popularitu. Po niekoľkoročnom nútenom hereckom angažmán v bratislavskom divadle Nová scéna prešli v roku 1982 do nového divadla Štúdio S. Po revolúcii 1989 sa ich profesijné záujmy čiastočne rozdelili; Július Satinský sa okrem herectva venoval aj publicistike a tvorbe pre deti. V niekoľkých médiách mal pravidelné rubriky. Napriek tomu, že sa v priebehu desaťročí prezentovali aj sólovo, pre verejnosť ostávajú autorskou dvojicou, ktorú rozdelila až Satinského smrť 29. decembra 2002 v Bratislave.

V roku 1998 po ňom pomenovali planétku číslo 15946. Nie je to zďaleka jediný spôsob, ktorým je prítomný na (nielen) slovenskom nebi. A je tam na neporovnateľne poprednejšom mieste, než by zodpovedalo číslu onoho vesmírneho telesa..

Satinského expedičné denníky sú výnimočné obsahom, literárnym rozprávačstvom i výtvarným spracovaním.

„Zisťujeme, že nemáme s ničím vrátane seba žiadne skúsenosti,“ poznačil si do denníka Július Satinský už v druhý deň expedície Li - Li, čiže Ligapasáž - Liptov. Bola to však len chvíľková depresia, keď spolu s režisérom Petrom Oravcom trochu poblúdili a zbytočne absolvovali pätnásť kilometrov navyše. Samozrejme „v plnej polnej“ s batohmi, vrátane nie najľahšieho Mr. Stanleyho, ako nazývali nenahraditeľný stan.

Satinského Expedície

z rokov 1973 až 1982

Bonviván s láskou k horám

Dvojčlenná výprava však inak prejavila všetky chvályhodné vlastnosti pravých turistov, ktoré si zdolanie náročnej trasy vyžadovalo, veď za dva týždne prešli pešo 287 kilometrov. Denník uvádza aj mnohé ďalšie štatistiky (čistého času šliapali 102 hodín a 50 minút, čo vychádzalo priemerne vyše šesť hodín denne s hodinovou rýchlosťou 2,813 km, napríklad), mapy, nákresy trás, faksimile listov a kresieb.

To všetko vo výnimočnej grafickej a polygrafickej úprave, ktorou sa trnavský Pergamen zaslúžil o to, že kniha „Expedície 1973 - 1982“ (Slovart v spolupráci s Edition Ryba), edične pripravená Satinského dcérou Luciou, je nielen úžasným čítaním, ale aj výtvarným artefaktom, vizážou takmer identickým s rukopisom denníkov.

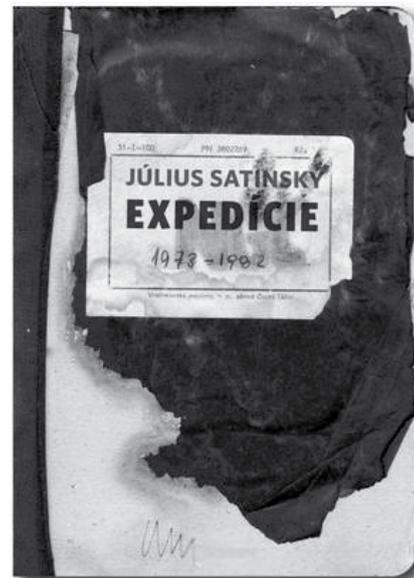
„Bola to radostná robota, hoci celé to malo zaujímavý rozmer, všetkým, ktorí nás chvália za tú knižku zo žartu hovorím, že mám vynikajúcu schopnosť robiť veci draho,“ hovorí Juraj Heger, riaditeľ vydavateľstva Slovart. „A toto je presne ten prípad, takmer čokoľvek, čo si nevymysleli grafici sami, si vymysleli moji kolegovia. Ale konečný výsledok stojí za to - veľa ľudí je uchvátených už len tým, keď ju držia v ruke.“

Už len samotný fakt, že Július Satinský, tento bonvivánsky komik a herec bol aj vášnivý turista, je pre mnohých veľkým prekvapením. V uvedenom období zorganizoval šesť expedícií, na ktorých mu robili spoločníkov striedavo spisovatelia Vlado Bednár a Tomáš Janovic, či botanik a súčasný rektor UK Karol Mičieta alebo členovia rodiny a ich kamaráti.

Stovky kilometrov

„Nebol som prekvapený, vedel som, o čom píše,“ pokračuje Juraj Heger. „Ved' v závere prvej expedície sa Satinský zastavil v Dolnom Kubíne u môjho otca a starej mamy, kde som trávil prázdniny. Pamätám si, ako vyzeral, ako som mu utekal po pivo.“ Autor knihy však vo svojich zápiskoch „spresňuje“ chlapčenské zážitky budúceho vydavateľa. Nezostalo len pri pive, počas pobytu v Kubíne sa zoznámil (s čím naozaj nemal problémy a opis zážitkov s najrôznejšími ľuďmi, ktorých stretával počas

expedícií, tvoria v knihe rovnako pútavú časť rozprávania ako stretávanie s prírodným živlom) s viacerými príjemnými osobami. „Zdrúľal som sa ako 50 Dánov a 100 Rusov dohromady,“ s radosťou opisuje Satinský záver expedície Li - Li.

Napriek tejto epizóde boli výpravy v slovenských a českých horstvách (a jedna v Alpách) predovšetkým úctyhodným športovým výkonom so stovkami prešliapaných kilometrov. Satinského zmysel pre humor, literárna hravosť a rozprávačské umenie povyšuje autentický (aj keď s vítanou mierou mystifikácie) dokument na dokonalý literárny zážitok.

Jediným „problémom“ knihy je, že knihkupci a distribútori ju nie vždy majú poruke. „Minulý týždeň sa urobila prvá dotlač a už je na trhu, objednaná je už aj tretia dotlač,“ hovorí Juraj Heger.

Alexander Balogh

Orly sú zasa v Beskydách

Jana Čavojská

Slováci a Česi realizujú unikátny projekt návratu orla skalného do Českej republiky, kde ho pred sto rokmi vyhubili. Isabela, Urban, Sára, Cecilka, Tonička, David a Filoména. Spolu s ďalšími siedmimi orlami skalnými si už voľne lietajú nad severnou Moravou. Túto sezónu Cecilka dokonca vyviedla svoje prvé mláďa! Zahniezdila síce na Slovensku, v Strážovských vrchoch, ale len pár kilometrov od českých hraníc. A orly hranice aj tak nepoznajú. Ďalšie páriky, David s Filoménou a Kysučan s Isabelou, síce neboli v produkovani potomstva úspešné, ved' sú to ešte mladé orly, ale svoje hniezda si vybudovali v Moravskosliezskych Beskydách. Po vyše sto rokoch sa tak do Českej republiky skutočne vrátil orol skalný.

Malí bitkári

A to je aj cieľom unikátneho projektu, v rámci ktorého putujú orlie mláďatá zo slovenských hniezd do Česka. Ak sa vyliahnu dve orličatá, silnejšie mláďa to slabšie zabije. Nazýva sa to kainizmus. Príroda ho vymyslela preto, aby aspoň jedno z orličat malo šancu dožiť sa dospelosti. Mláďatá u nás sú veľkí bitkári. Kainizmus je tu takmer stopercentný. Napríklad podľa pozorovaní v Alpách je bežné, že orlí rodičia bez problémov vychovejú dve mláďatá.

Preto do niekoľkých dní po vyliahnutí mladšieho mláďatka prichádzajú k hniezdu ochranári. Slabšie orlička odoberú a o dva týždne neskôr je už zabývaná v Záchrannej stanici v Bartošoviciach na Morave. Podobný repatričný projekt realizujú okrem nás iba v Írsku, kde nasadzujú mláďatá odobraté zo Škótska.

Ján Korňan je riaditeľ Chránenej krajiny oblasti Kysuce. A zároveň aj celoslovenský koordinátor projektu manažmentu populácie orla skalného na Slovensku. Projekt schválilo ministerstvo životného prostredia ešte v roku 1994. Pred 30 rokmi bola orlia populácia totálne zdecimovaná, počet hniezdiacich párov odhadovali odborníci na desať až pätnásť. Mláďatá mizli z hniezd, pytliaci ich vykrádali, aby ich ďalej predali alebo vzali do svojho chovu.

„Dnes máme na Slovensku zistených približne stotridsať teritórií, kde sídli páry orlov skalných. Každý rok monitorujeme okolo osemdesiat párov a podarí sa nám vyhľadať do šesťdesiat obsadených hniezd,“ usmieva sa Ján Korňan. Má na to dobrý dôvod. V priebehu pár rokov sa orlom na

Liptove, v Malej a vo Veľkej Fatre či v Chočských vrchoch tak zapáčilo, že pravdepodobne tam žijú najpočetnejšie populácie v celej Európe. Korňan si ešte pamätá prvé monitorinky pred rokmi. Peňaží nebolo, v horách prečkával v dvadsaťstupňových mrazoch niekoľko dní a noc v roztrhaných kanadách a spacom vaku, ktorý sa nedal ani zapnúť. Dobrovoľníci sa pohybovali pešo. Denne prešli aj tridsať kilometrov. Obyčajným ďalekohľadom sa v obrovských slovenských horách snažili objaviť orlie hniezda. „Dnes máme profesionálne vybavenie, kvalitnú optiku a autá. Stíhame toho viac,“ hovorí Ján Korňan. „Len to však nestačí. Hľadať orlie hniezdo je ako hľadať ihlu v kope sena. Treba mať aj trochu šťastia.“ Slovenskí odborníci ho, zdá sa, majú dosť. Vydreli si ho. Zoológovia z rakúskych Álp ich každý rok pozývajú k sebe na monitoring ich orlov. Slovenské know-how je žiadané.

V orlom hniezde

Orlie páry sa najlepšie hľadajú počas svadobných letov. Od konca januára do marca. Vtáky vtedy stavajú hniezda, nosia halúzky a bránia svoje teritórium. Podľa ich pohybu a správania sa dá vypozerovať, kde sa hniezdo asi nachádza. Orly prežijú s jedným partnerom celý život, fungujú v stabilných pároch. Často

sa vracajú do svojho obľúbeného hniezda a každý rok ho zvelaďujú. Niekedy však postavia niekoľko hniezd. Samica potom vyberie to najvhodnejšie. Obvykle je to na mohutných stromoch alebo skalách tridsať-štyridsať metrov nad zemou.

„Teraz môžeme zamerať hniezdo aj na päť kilometrov. Potom ho pozorujeme ďalekohľadom. Ak sa vyliahnu dve mláďatá, hniezdo navštívime a jedno z nich odoberieme.“ Ján Korňan akoby hovoril o návšteve v nejakej obývačke. Navštíviť hniezdo zas až také jednoduché nie je. Vyštverať sa na strom do výšky štrnásteho poschodia alebo zlaníť zo skaly, keď sa opodiaľ pohybuje orlia matka, nie je jednoduché. Útočiacemu orlovi by sa človek visiaci na lane neubrnil. Našťastie, orly na človeka neútočia.

Ďalšia „návšteva hniezda“ je na rade, keď má mláďa šesť až osem týždňov. Každé sledované orlička dostane krúžok, mikročip a odoberú mu krv alebo perie kvôli analýzám DNA.

Projekt návratu orla skalného do Moravskosliezskych Beskyd odštartovali po dlhých rokovaníach v roku 2006. Na Morave odvtedy vypustili do voľnej prírody osemnásť orlov. Mladších súrodencov, ktorí by v prírode neprežili, odchoval človek.

Mama zo Zázrivej

V Záchrannej stanici v Zázrivej sa skonzumuje denne tri až päť kíl mäsa a dve kilá rýb. Strážca

Národného parku Veľká Fatra Metod Macek sa tu stará o zranené zvieratá a vypúšťa ich naspäť do voľnej prírody. Od roku 2001 prešli jeho rukami stovky operencov, ale aj vydry či medved'atá. Okrem toho tu odchováva malé orly. Mlád'atá odobraté z hniezd a určené na vypustenie do voľnej prírody do Česka putujú práve sem. „Stanicu sme založili preto, aby sme sa doma nenudili,“ usmieva sa Metod Macek. „Fungujeme vďaka projektom a grantom. Najpraktickejšie je mať záchranú stanicu doma. O zvieratá sa môžeme postarať nonstop. Vo všetkých voliérach máme kamery. Aj keď sme v dome v kuchyni, môžeme si v televízii prepnúť kanál na voliéra a sledovať, či je všetko v poriadku. Keď je v hniezde orliča, je to náš najsledovanejší program.“ O odobraté mlád'atá sa v Zázrivej totiž stará orlica Zoja. Postrelili ju na Martinských holiach, veterinár jej nedával nijakú šancu a doteraz má v tele osem olovených brokov. V prírode by asi neprežila. Tu funguje ako náhradná matka. Ujme sa každého orličaťa, krmí ho a zahrieva. Postará sa aj o dve mlád'atká naraz. Samozrejme, musia byť oddelené priehradkou, lebo kainizmus funguje aj tu. Výhoda takejto starostlivosti je, že vtáky si nevytvoria väzbu na človeka. Ak je orličať viac, ostatné vyrastajú na vyhrievanej podložke pod vypreparovaným orlom, vyradeným exponátom z múzea. Krmia ich rukavicou v tvare orlej hlavy zo zobákom. „Keby sme orliča krmili pinzetou my, orliča by si časom myslelo, že vyzerá ako človek,“ vysvetľuje Metod Macek. „My chceme, aby si uvedomilo, že je orol. Je to nevyhnutné, ak ho máme vypustiť naspäť do prírody.“ Mlád'atá zostávajú v Zázrivej asi dva týždne. Potom ich odvezú do Bartošovic. Ale máme toľko orlov, aby sme ich mohli rozdávať? „To nesúvisí s rozdávaním,“ rezolútne odpovie Metod Macek. „To sú orly, ktoré patria do prírody, a ony nerešpektujú hranice. Tým, že presunieme časť orlov na západ, natiahne sa naša populácia o sto kilometrov,“ vysvetľuje pomyselné koláče výskytu orla skalného na mape strednej Európy.

Na slobodu

V Česku vyhubili orla skalného pred viac ako sto rokmi. Posledné preukázateľné hniezdenie bolo ešte v 90. rokoch 19. storočia. V Beskydách vtedy boli štyri hniezda. Ale bez ochrany polovníci orliu populáciu úplne vyhladili. „Chýba nám v ekosystéme regiónu, je to predsa vrcholový predátor. A druhým dôvodom na jeho návrat sú etické pohnútky, chceme odstrániť to, čo pred sto rokmi človek svojím nešetrným správaním k prírode spôsobil,“ hovorí manažér projektu návratu zo Záchrannej stanice Bartošovice. Zhodou okolností sa volá Petr Orel. Nestará sa však iba o orly. Stanicou prešlo od roku 1983 už približne štrnásťtisíc živočíchov. Ak je to možné, vracajú ich po zrehabilitovaní naspäť do prírody.

Tento rok bol v Bartošoviciach náročný. Zo Slovenska prišlo päť mlád'at orla skalného. Do prírody však vypustili iba tri. Zvyšné dve mali zvláštnu metabolickú poruchu vstrebávania vápnika. Krehké kostičky v celom tele sa im lámali

pri každom banálnom pohybe. Samčeka Robina sa podarilo zachrániť. Zlomené krídla sa mu už zahojili. Ale v prírode by aj tak neprežil. Takže zostane v zajatí. Samičku však museli usmrtiť. Do Beskyd nakoniec letela iba Sára, Tonička a Urban.

„Na začiatku sme počítali s oveľa väčšou mortalitou,“ hovorí Petr Orel. „Z osemnástich vypustených orlov zahynuli tri. Gabču a Oravu otrávil. Pytliaci kladú otrávené návnady. Mŕtve orlice sme objavili vďaka vysieláčkam. A samec Miko skolaboval. Mal vrodenú srdcovú chybu a možno dostal slabší zásah elektrickým prúdom. V roku 2006 nám postrelili orlicu Anču, ale preliečili sme ju a znovu vypustili,“ pridá príbeh so šťastným koncom.

Slovenské orličaťá dostanú v Bartošoviciach novú adoptívnu matku, tridsaťosemročnú orlicu Dinu. Podobne ako Zoju aj Dinu postrelili a nemôže žiť vo voľnej prírode. V zajatí však už odchovala vyše dvesto mlád'at. Okrem orličať aj mlád'atká iných dravých vtákov.

Keď orličaťá narastie operenie a sú schopné samy si trhať potravu, prevezú ich do veľkej vypúšťacej voliéry v horách. Štyri-päť týždňov si tam zvykajú na slobodu. Dostávajú potravu, ale tak, aby nevideli človeka. Naučia sa tam lietať. „A keď vidíme, že im je voliéra malá a narážajú do pletiva, aby mohli letieť ďalej, za účasti pozvaných hostí a médií ju otvoríme a orly vypustíme na slobodu,“ usmieva sa Petr Orel. „Deje sa to vždy v polovici augusta a vtáky do hodiny vyletia.“ Orly si voliéru zafixujú ako miesto svojho narodenia a raz ročne, vždy v auguste, sa tam vracajú. Samozrejme, všetky majú vysielачky a sú sledované satelitom. V Bartošoviciach vedia o ich pohybe všetko.

Priatelia na celý život

V okolí svojej voliéry sa mladé orly zdržujú ešte niekoľko mesiacov. Ešte ich tam prikrmujú. Keď sa naučia loviť a potravu od človeka nepotrebujú,

odletia hľadať si svoje teritóriá. Samcom to trvá kratšie, sú menšie a obratnejšie ako samice. Samice sa zdržia aj tri mesiace.

Na Morave zistili počas projektu niekoľko zaujímavostí. Začalo sa to divým orlom, pomenovali ho Kysučan. Hneď v roku 2006, keď postavili voliéru a dali do nej prvé orly, cez pletivo si vybral samicu Isabelu. Doteraz sú spolu. „Naše orly navzájom komunikujú, poznajú sa, doteraz spoznajú Dinu, ktorá sa o ne starala,“ vysvetľuje Petr Orel. „Po vypustení často zostávajú spolu. Samec Miko bol v Zázrivej dva týždne v jednej voliére so samicou Ninou. Mika sme potom vypustili, Nina bola ešte vo voliére tu u nás. Našiel si ju a od voliéry sa nepohol. Sedeli pri sebe, kvákali spolu. To nikto z nás nečakal.“

Podľa českých odborníkov sa orla skalného podarilo do Beskyd navrátiť. Zahniezdili tu dva páry, čo údajne stačí - veď na tomto území nikdy neboli viac ako tri páry. Minulý rok projekt skončil. Aj Česká, aj slovenská strana by však chceli pokračovať. Ak sa nepodarí získať granty a peniaze, tak aspoň v malom. V rámci možnosti a dobrovoľníckej práce. Slováci majú k dispozícii aj dvadsaťročnú databázu odobratých vzoriek krvi. Radi by napríklad podľa DNA preskúmali, či sú orly skutočne verné jednému partnerovi, alebo mu občas „zahnú“ a splodia potomstvo so susedom. Možno sa raz nájdú financie.

Domov je viac ako slovo

Uprostred januára si pripomíname deväťdesiate výročie narodenia veľmi významného, neprehraditeľného a nezabudnuteľného slovenského herca, režiséra a pedagóga, národného umelca Júliusa Pántika. V tomto roku, konkrétne v auguste, to bude zasa desiate výročie od jeho smrti. Narodil sa 15. 1. 1922 v Stredných Plachtinciach a zomrel v Bratislave 25. 8. 2002.

Herecké začiatky Júliusa Pántika sa spájajú s pôsobením v ochotníckom divadle v Banskej Štiavnici, kde súčasne študoval na gymnáziu. Svoj umelecký talent preukázal, keď so spolužiakmi režijne našťudoval Tajovského jednoaktovku Matka a vystupoval v estrádných programoch. V Bratislave študoval právo a zároveň účinkoval v ochotníckom krúžku Štefánik. Zúčastnil sa celoslovenskej ochotníckej divadelnej súťaže, kde v porote sedeli aj Andrej Bagar a Janko Borodáč. Zaujal ich a nádejného herca pozvali študovať na konzervatórium. Štúdium práva zanechal a na bratislavskom štátnom konzervatóriu vyštudoval herectvo. Už počas štúdií dostal angažmán v Slovenskom národnom divadle.

Na javisku Činohry SND zotrval celé polstoročie. Stvárnil množstvo divadelných postáv tragického aj komického charakteru. Jeho doménou boli spočiatku postavy dedinských mládencov v slovenských hrách. Stvárnil Petra vo Zvonovom Tanci nad plačom, Jana v Barčovej Matke, ale aj Miška a Ďurka v Tajovského hrách Ženský zákon a Statky-zmätky. Vďaka sympatickému vzhľadu a sugestívnemu rečovému prejavu ho režiséri obsadzovali najmä do rolí pozitívnych mladíkov. Okrem slovenských hier sa neskôr presadil aj v klasických dielach svetového repertoáru, či už od Shakespeara, Moliéra alebo Schillera. Postupne sa prepracoval k postavám vtipných mužov z dedinského prostredia, akými boli napríklad Vinco Fekiač v Králikovej hre Buky podpolianske a Turoň v Bukovčanovej veselohre Surovô drevo. Do dôchodku odišiel v roku 1992, keď sa s divákmi rozlúčil predstavením úspešnej inscenácie Zo života dážd'oviek, kde v réžii Martina Hubu stvárnil postavu Johana Ludwiga Heiberga. Okrem divadla účinkoval vo filme, rozhlasu a televízii, pôsobil aj ako režisér detských inscenácií. Ako pedagóg pôsobil na štátnom konzervatóriu a istý čas aj na bratislavskej VŠMU. Do pamäti televíznych divákov sa Július Pántik zapísal najmä postavou deda Jozefa z televízneho seriálu o malej Bambulke. K vrcholom jeho hereckej tvorby patria aj postavy v českých filmoch Znamení kotvy, Bílá tma a Frona.

Bol aj úspešný rozprávkár - v rozhlasu i v televízii. Hovorieval: "Treba zasiat' do detskej duše semienko nádeje a viery v dobro, lásku k domovu. Želal by som si, aby aj dnešným deťom voňala materina dúška a vedeli i v tomto svete nájsť miesto pre stolík s výšivkou a chlebíkom, ale aj miesto pre omrvinky pre sýkorky, dobré slovo, úsmev a radosť..."

K recitovaniu sa prepracoval pomerne v neskorom veku. Ako vrazil: "Vždy som bol skôr herec ako recitátor, ale básne Mikuláša Kováča Táto krajina a Zelený petrevec som prijal ako modlitbu, vyznanie človeka, ktorý miluje zem a svoju krajinu..."

Posledné roky života prežil v ústraní. Dožil sa veku osemdesiatich rokov.

Slovensko miloval Július Pántik celou svojou dušou. Svedčí o tom i tento jeho citát, ktorý rád

opakoval: „Domov je viac ako slovo. Cítiš v tom chuť a vôňu čerstvo upečeného chlebíka, dotyk matkinej zrobenej mozolnatej dlane, počuješ zurkot bystrinky. Náš domov, naši ľudia. To je niečo, čo určuje celý ďalší život. Bez čoho existovať je ťažké, ak nie nemožné. To je tá vôňa materinej dúšky, čo ťa sprevádza, nech ideš kamkoľvek. Nesieš si ju jednoducho v sebe, v srdci, v duši ...”

Hammel, Patejdl, Lúčnica a Hrebenda

S nápadom prišiel známy diskžokej a moderátor Martin Hrdinka z PART agency, spojil sa aj s Folklórnym združením ČR, Slovenským inštitútom a Obcou Slovákov v ČR. Hudobné menu bolo výnimočné - Pavol Hammel a Vašo Patejdl sú nielen výnimoční interpreti, ale aj autori, ktorí vyryli výnimočnú stopu do dejín nielen slovenskej, ale aj česko-slovenskej populárnej hudby. Zazneli hity ako Ak nie si moja, Kaskadér, Pod'me spolu lietat', Voda, čo ma drží nad vodou, Ja viem, na druhej strane samozrejme Medulienka, Smutný Ján, ale aj neodmysliteľná Učiteľka tanca. Lúčnica a Zlaté husle s programom „Lúčnica večne mladá“ skutočne svojou bravúrou strhli publikum. Fújaru predstavil Drahoš Daloš. V rámci večera bolo možné ochutnať aj špeciality slovenskej kuchyne. Jednoducho pestré, ale zladené chute.

Predstavitelia Obce Slovákov v ČR, predseda Jaromír Slušný a výkonný tajomník Peter Lipták, odovzdali počas večera Cenu Mateja Hrebendu Pavlovi Hammelovi. Vždy ju získava jedna slovenská a jedna česká osob-

V polovici novembra sa uskutočnilo pozoruhodné podujatie, ktoré možno založilo novú tradíciu. A na inú - už pomerne dlhú - nadviazalo. Išlo o veľkorosý multižánrový koncert v pražskej Lucerne pod prostým a súčasne ambicióznym názvom „Slováci v Prahe“. Za sprievodu orchestra Zlaté husle sa predstavil svetoznámy umelecký súbor Lúčnica, pred týmto výnimočným zážitkom obecstvo potešili legendy Pavol Hammel a Vašo Patejdl. No a to nadviazanie? V rámci večera sa odovzdávala aj Cena Mateja Hrebendu...

Vladimír Skalský

nosť za prínos k rozvoju česko-slovenských vzťahov. Tou českou bol tentoraz Karel Gott, ktorý sa však osobne nemohol zúčastniť. Znovu tak pripomenuli, kto to bol Matej Hrebenda. Tento národný buditeľ žil v rokoch 1796 až 1880 v gemerskej dedinke Hačava. Už ako chlapec stratil zrak, ale i tak vytrvalo zbieral ľudové piesne a iným diktoval do pera svoje verše. Hlavne však bol neúnavným kolportérom slovenských a českých kníh, ktoré pri svojich cestách po Slovensku a Morave roznášal v batôžku na chrbte. Medzi ocenenými boli od roku 1997 napríklad novinár Petr Uhl, režiséri Juraj Jakubisko a Jozef Bednárík, herci Helena Růžičková a Ladislav Chudík, spevák Miro Žbirka, spisovatelia Lubomír Feldek a Ladislav Ballek, operný spevák Peter Dvorský, historici Jan Rychlík a Vojtech Čelko a mnohé ďalšie osobnosti kultúry, politiky, vedy i biznisu.

Večer bol rozhodne inšpiratívny a moderátor Martin Hrdinka nešetril nadšením, komplimentmi na adresu slovenskej hudby, ktorá nemá v každom zmysle paralelu na českej scéne, ani príslubmi projekt opakovať.

Stanislava Štepku sme zastihli na jeho domácej bratislavskej scéne. Práve finišovali prípravu na nakrúcanie ďalších častí nového dokumentárneho filmu o pani Kataríne Kolníkovej. Sám autor a zároveň šéf Radošinského naivného divadla bol v jednom pokluse, ale počas obedňajšej pauzy si predsa len našiel čas na kávu, pri ktorej sme spomínali na najväčšie úspechy a na nezabudnuteľnú tetu Kolníkovú. Vraj ju mali všetci radi aj preto, že pre ňu žiadna téma nebola tabu a s herečkami bežne rozoberala nie len ich vzťahy, ale aj sex.

O Jááánošiiíikovi, človečine i pani Kolníkovej

Zuzana Kostelniková

🌀 Aký máte po všetkých rokoch vzťah k hre Jááánošiiík? Mení sa, či pocity ostávajú stále rovnaké?

Jááánošiiika som mal rád - iste nielen ja. Vznikol na samom začiatku sedemdesiatych rokov a bol vlastne tvorivým pokračovaním prvého obdobia Radošinského naivného divadla. Po prvých inscenáciách *Nemé tváre*, *Pitva*, *Z duba padol*, *oddýchol si a Prír'* som rozmýšľal o niečom väčšom a celistvejšom. No práve tieto roky, teda sedemdesiate, začínali byť u nás mimoriadne nevydarené. Začali sa takzvané previerky, na ktorých sa nás komisári pýtali: „Kde ste boli v auguste v šest'desiatom ôsmom? Ako ste sa

zachovali pri príchode sovietskych vojsk?“ Zakrátko sa rozbehli veľké oslavy stého výročia Leninovho narodenia, na každom kroku sa spomínali hrdinovia socialistickej práce, hrdinovia odboja a revolučného hnutia. Všade vŕkol sa v patetických slovách motali samí hrdinovia... A vtedy som si spomenul na známeho hrdinu Jánošíka. Povedal som si, čo keby som legendárneho terchovského zbojníka predstavil našim divákom ako obyčajného človeka, ako niekoho, kto váha nad čítankovým hrdinstvom, alebo sa mu jeho heroizmus dokonca vidí malicherný a zbytočný. Takto nejako vznikol náš Jááánošiiík; písal som ho v tom nešťastnom a pochmúrnom roku 1970. A bol som vtedy dosť smutný.

🌀 Čo ste v tom čase prežívali v súkromí?

Jááánošiiika treba vidieť, sa potom šíri roky. Ešte dodnes je Jááánošiiík najhranejším slovenským divadelným titulom; dosiahol vyše sedemsto repríz. Ani jeden pôvodný divadelný titul u nás tolko repríz nedosiahol, ba dokonca ešte stále ho máme v repertoári. Hoci už vlni pri štyridsiatom výročí prvého uvedenia hry sme sa s Jááánošiiikom oficiálne rozlúčili, stále mi naši z divadla referujú, že diváci neprestávajú chodiť a pýtať sa, kedy zase Jááánošiiika zahráme. Nikdy nehovor nikdy.

🌀 Ešte sa vám za ten čas neprejedol?

Nie. Čo bolo kedysi v prípade Jááánošiiika najsmutnejšie, boli schvaľovacie komisie. Diváci nás nikdy nesklamali, vlastne tí nás vždy smiechom a potleskom podržali a schvaľovali. Túto kabaretnú hru som napísal, ako som povedal, v roku 1970 a v tom istom roku bola v mojej réžii aj premiéra. No a ďalších desať rokov inscenáciu komisie schvaľovali na verejné uvádzanie.

🌀 Znamená to, že za celý ten čas ste ho nemohli hrať?

Ale my sme Jááánošiiika aj tak hrali. Načierno. Hlavne po internátoch, kde od nás nepýtali povolenie. Vysokoškólači boli skvelí: dali nám za predstavenie chlebičky, možno liter vinka, zaplatili diéty. Až na konci roku 1979 nás prijala monopolná štátna agentúra Slovkoncert, kde nám konečne dali schválenie či povolenie, že Jááánošiiika môžeme uvádzať v divadlách a v kultúrnych domoch.

🌀 Prečo to trvalo tak dlho?

Stále sa im niečo nepáčilo, napríklad sa často pýtali, prečo sa ľudia v sále smejú, keď členom komisií to nebolo smiešne. Nič sa im nezdalo - napríklad prečo nemá Jánošík na sebe poriadny zbojnícky kroj? Na to som im povedal, že to predsa nie je o kroji, ale o niečom inom. Zašlo to však až tak ďaleko, že jeden vysoký funkcionár mi povedal takýto postreh: „Žiaľ, u nás máme nekultúrnych ľudí. Všimol som si, ako sa vaše dievča na javisku pomýlilo, a ľudia nie aby sa k tomu postavili

Odišiel som zo školstva, presťahoval som sa do Petržalky, rozišiel som sa s dievčaťom, bolo mi clivo a smutno, chcel som sa aj nasilu rozveseliť, a preto som už do úvodu hry napísal takú aktuálnu a pravdivú vetu: „Kde bolelo, tam bolelo...“

🌀 Kedy a kde bola premiéra?

V Radošine, v radošinskom Klube mladých. Vlastnoručne sme si tam v šest'desiatych rokoch zriadili divadielko pre tridsaťdva divákov, a už vtedy na premiére (14. novembra 1970) Jááánošiiika to vyzeralo na malú dedinskú slávu. Všetci diváci boli ohromne prekvapení. Keď sme Jááánošiiika o pár dní neskôr hrali na Bernoláku v Bratislave, už sa hovorilo aj tak, že túto hru treba vidieť. A to, že

zmierlivo, naopak, začali sa v sále strašne smiať. Veru, máme pred sebou veľa práce, kým ľudí skultúrnome...“ Bol som teda zvedavý, o čo šlo, lebo som si nebol vedomý, žeby sa nejaká herečka pomýlila. „Predsa tá mladá na javisku povedala: Od svitu do Vrútok! A pritom sa vraví: Od svitu do mrku.“ Dnes sa na tom smežeme, ale tento smutný človek nám vtedy dokázal poriadne strpčovať život...

Museli ste pri tom schvaľovaní byť aj vy, alebo hodnotili len scenáre?

Na Slovkoncert sme odovzdali text hry, čítali ho a schvaľovali dramaturgovia, potom externí hodnotitelia. My sme zatiaľ so súborom a s režisérom pracovali na inscenácii. Pred prvým uvedením sa na nás prišla pozrieť malá dramaturgická skupina, potom veľká komisia. Ak všetci súhlasili s textom a s javiskovou realizáciou, až potom sa hra mohla uvádzať. Niekedy tento proces okolo prvého uvedenia trval aj rok.

Keď to nakoniec schválili, dozvedeli ste sa, čo bolo za tým? Pomohol vám vtedy niekto?

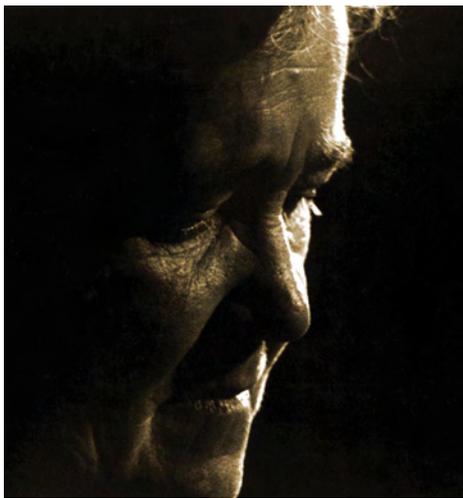
Pamätám si na to veľmi presne. Posledná komisia na *Jááánošiiika* bola v Klube spojov na Banskobystrickej ulici v Bratislave v roku 1979, kde sme vtedy hrávali. Pozvali sme ich po čase, nech sa pozrú, čo je na *Jááánošiiikovi* také, že ho stále nemôžeme hrať. Predseda komisie zrazu počas predstavenia zdvihol ruku a všetci členovia museli odísť. Iba jeden sa nás zastal - Karol Strážnický, režisér Slovenskej televízie, dnes učí na konzervatóriu. Bud' mu za to večná vďaka a my mu to neustále pripomíname, že si tento jeho postoj veľmi vážime. Oznámil to na Slovkoncert aj písomne, teda že si za *Jááánošiiikom* stojí, a je to dobrá hra, o ktorej ešte budeme počuť. A *Jááánošiiika* sme odvtedy hrali. Je obdivuhodné, že sa aj vtedy našli takíto statoční ľudia. Dodnes, keď k nám pán Strážnický príde do divadla, spomíname na to s dojatím.

Aký to bol pre vás pocit, keď ste na vašich cestách zistili, že Jááánošiiika poznajú aj tam, kde ste ešte ani raz nehrali?

Od samého začiatku sa okolo tohto titulu vytvorila legenda. Tak ako samotný terchovský zbojník Jánošík a jeho príbeh je ľudový mýtus, rovnako sa mýtus vytvoril okolo nášho *Jááánošiiika*. Všade sa hovorilo o tom, že *Jááánošiiika* treba vidieť, že je to veľká recesia. Takto sa z jedného divadielka a jeho titulu stala legenda, na ktorú sa patrilo chodiť. Roky sa *Opus* usiloval *Jááánošiiika* vydať, ale brzdiло to spomínané schvaľovanie. Až v roku 1981 sa *Jááánošiiika* v *Opuse* podarilo schváliť a o rok nato sme ho nahrali v internáte v Mlynskej doline a táto nahrávka sa napokon takisto stala legendárnou.

Dokonca možno ešte viac ako to predstavenie...

Áno, presne tak to bolo. Na platňu sa vtedy nedalo nahrat' viac minút. Tej nahrávke to možno aj pomohlo, teda že sa na platňu dostali iba tie texty, ktoré sa tam zmestili. Dominuje na nej Milan Markovič so svojím monológom Uhorčika, s ktorým slávil úspechy aj na javisku. Už ani neviem, v kolkých podobách sa *Jááánošiiik* dostal

k divadelným fanúšikom: na platni, na páske, na cédečku, už sme ho aj na autentických miestach v Terchovej sfilmovali...

Čím ste žili vy osobne počas toho ako Jááánošiiikova legenda rástla?

Jááánošiiik je veľká kapitola môjho a nášho života, a nielen života divadla. Skoro všetci sme sa pri ňomoznámili, ba aj poženili. Dokonca sme po Jurajovi Jánošíkovi pomenovali aj syna...

Krátko po Jááánošiiikovi ste prišli s ďalšou hrou, ktorá sa rovnako stala legendou. Ako k vám prišiel námet na Človečinu?

Rok po premiére *Jááánošiiika* som chcel napísať niečo iné. Vrel som si: Len aby som, preboha, neurobil to isté a neviezol sa na úspechu prvého titulu. Vedel som, že sa nesmiem zblázniť a napísať po druhý raz to isté iba s iným názvom. Preto som napísal niečo celkom nové, tragifrašku *Človečina*. Videl som v nej od prvej chvíle radošinskú ochotničku Katarínu Kolníkovú, s ktorou som kedysi hrával divadlo. Mne sa na nej veľmi páčilo to, že bola veľmi skromná, dochvilná a verná. Tieto vlastnosti sme neskôr v RND veľmi ocenili. Vrel som si, že to bude dobrý kontrast, keď na javisku budeme my, mladí herci, a medzi nami ona, staršia pani, ktorá s nami bude hrať bábicu. *Človečina* mala obrovskú odozvu nielen v slovenských divadlách a internátoch, ale aj v Čechách a na Morave. Mnohí diváci zrazu neverili vlastným očiam, teda že u nás, v závetrí socialistického realizmu, existuje absurdné divadlo, vtedy načisto zaznávané. *Človečina* je krutá správa o hyenizme, a nielen v rodine, ale aj v spoločnosti.

V repertoári ste mali dve mimoriadne rôznorodé hry...

Kým v *Jááánošiiikovi* sme sa takpovediac vyjašili, v *Človečine* to bolo iné. V tretej časti bábicka v interpretácii pani Kolníkovej, umiera. Kolkokrát sme tragifrašku hrali, vždy jej padali slzy. Ozajstné ľudské slzy. Ja som jej v zákulisi hovoril: „To nesmiete až tak prežívať, veď sa vám niečo stane, je to iba divadlo...“ Ale ona mi na to povedala: „Stanko, to neni divadlo, to je život.“ Roky sme *Človečinu* spolu hrávali (dosiahla 407 repríz). Ešte v roku 2004 bola v našom repertoári v druhom obnovenom vydaní, ale to už bolo niečo iné... Pani Kolníková bola vtedy chorá, mala iné starosti. Ale *Človečina* - to bola ona.

Ako ste sa na túto hru pozerali po odchode pani Kolníkovej?

Bolo veľa slovenských herečiek, ktoré mi navrhovali, žeby po nej hrali postavu bábicky. Ale bez pani Kolníkovej by to už nešlo. Herečky by trpký životný príbeh iba hrali, kým ona ho hrať nemusela.

Boli medzi nimi aj slávne mená?

Áno, ale nebudem ich menovať. No ja som si po jej odchode povedal: nie. Nechajme to tak, ako to bolo. Katarína Kolníková bola živá *Človečina* a nech tento odkaz pretrváva v divákoch a v poslucháčoch aj naďalej.

Práve v týchto dňoch o nej nakrúcate film. O čom presne bude?

Chceli by sme vytvoriť umelecký a iste aj štylizovaný dokument, v ktorom bude veľa hraných scén, ale aj ukážky z jej javiskového či hereckého účinkovania. Herci RND, ale aj z radošinského ochotníckeho súboru *Hlavina* hrajú scény z jej mladosti a z prvých povojnových rokov. Verím, že film ... a ja, Katarína Kolníková bude príjemnou spomienkou.

Bude to najmä o jej divadelnej kariére?

Áno, ale dotykame sa aj jej súkromného života. Ako som nedávno napísal: ak by chcel niekto napísať knihu o vzletoch a pádoch, ona by bola na to autorka ako stvorená. Ale zároveň ona sama je výborná téma, pretože toho zažila za niekoľko životov: aj najvyššie priečky, aj tie spodné... Bola to veľmi silná osobnosť.

Ako ju prijali herci, keď k vám prišla celkom prvýkrát?

V súbore veľmi dobre. Najlepšie ju, samozrejme, prijali diváci. Stala sa miláčikom publika, či to bolo na Slovensku alebo v Čechách alebo na Morave. Kolegyne v divadle ju zbožňovali a ona ich takisto. Zostala duchom vždy mladá, nepoznala žiadne tabuizované témy: naozaj nič ľudské jej nebolo cudzie.

Čo také spolu herečky v zákulisi rozoberajú?

No napríklad aj sex. Nemala problém s nami na túto tému hovoriť. S ňou sa veľmi dobre cestovalo, žilo v šatni alebo v hoteloch... A to sme tých hotelov a miest spolu navštívili neúrekom, pretože naše divadlo hráva často všade tam, kde nás diváci chcú. To je vlastne aj starodávny odkaz Radošinského naivného divadla, teda že stačí zapísať a my prideme...

Južná časť stredného Slovenska je vo všeobecnosti charakterizovaná prihraničnou zónou s Maďarskou republikou. Z geomorfologického hľadiska ju reprezentuje mimoriadne atraktívny celok Cerovej vrchoviny, ktorej geologické zloženie sa výrazne odzrkadľuje v samotnom reliéfe priľahlého teritória. Vulkanický pôvod pohoria podmienil vznik typických sopečných útvarov, ktoré vyčnievajú vysoko nad okolie a dodávajú tomuto kraju pečať svojráznej jedinečnosti. Vzhľadom k prírodným danostiam a historickej výnimočnosti územia bola prevažná časť Cerovej vrchoviny vyhlásená za chránenú krajinnú oblasť a patrí medzi najkrajšie a najhodnotnejšie komplexy v celoslovenskom kontexte.

Fascinujúca kreativita prírody

Tamara Hrabková

Koncovou sídelnou aglomeráciou na hlavnom dopravnom ťahu v smere od Filakova je Šiatorská Bukovinka. Jej exotický názov súvisí s dominantným lakolitovým telesom tvoriacim klenbový vrch Šiator, ktorý sa vypína priamo nad obcou. Zo severnej strany ho obteká Bukovinský potok, pozdĺž ktorého prechádza turistický značkový chodník. Trasa vedie až do národnej prírodnej rezervácie Šomoška (o výmere 36,6 ha), so zrúcaninami rovnomenného hradu, ktorý sa rozprestiera priamo na hranici s Maďarskom.

Hrad Šomoška bol postavený z bazaltových kvádrov ešte pred rokom 1291. Vybudovali ho ako malú šľachtickú pevnosť na vulkanickom kopci so stĺpovitým rozpadom čadičovej lávy. Trojuholníkovú dispozícia zahrňovala palác s nádvorím, ktoré bolo opevnené dvoma mohutnými baštami. Pri vstupe do areálu k ním neskôr pribudol barbakán. Fortifikácia bola súčasťou reťazca hradov na južných svahoch Karpát a plnila strážnu funkciu až do čias, pokiaľ ju neovládli Turci. Následne sa hrad stal protitureckým opevneným centrom so stálou vojenskou posádkou. Počas bojov rákociovských a cisárskych vojsk došlo k jeho značnému poškodeniu a postupne sa začal rozpadávať. V roku 1826 ho napokon úplne zničil požiar. Koncom uplynulého storočia prebiehali na hrade konzervačné a rekonštrukčné práce, vďaka ktorým je v súčasnosti sprístupnený širokej verejnosti.

Najväčšie prekvapenie však čaká návštevníka až cestou z hradného kopca. Totiž podchvílou, kde len oko dovidí, rozprestiera sa kamenné more z čadičovej suty, do ktorej akoby vtekal vejárovitý kamenný vodopád. V jeho vrcholovej časti stĺpiky čadiča odvážne vyrážajú do horizontálnej polohy

a celý výtvor obohacujú o esteticky pôsobivú kulisu. Po sprievodnej percepcii divák razom ostane stáť v nemom úžase a iba pozvoľna začína vizuálne absorbovať fascinujúcu kreativitu anorganickéj prírody. Tento 9 metrov vysoký útvar bol odkrytý ťažbou bazaltu na výstavbu hradu, čím sa v podstate umožnilo sledovanie jeho viacbokej odlučnosti na okraji sopečného krátera s prechodom do lávového prúdu. Zaujímavosťou zostáva, že v takejto ohnutej forme s bizarnými exotmi na vrchu nemá u nás obdobu a radí sa medzi európske unikáty.

Zázračný fenomén onedlho vystrieda ponuka ďalších zvláštností, tentoraz z ríše chránených druhov flóry a fauny. Medzi vlhkomilnými spoločenstvami rastlín na brehu Bukovinského potoka okrem iného poľahky možno objaviť nádhernú salamandru škvrnitú. Priamo v riečišti nečakane prekvapí cenný rak riečny, ktorý je

vzácnym indikátorom čistoty pretekajúcej vody. V rezervácii sa nachádza tiež sústava jazierok s malým rybníkom a balvanitým vodným skokom, ktorý slúži ako názorný príklad potenciálnej migrácie vodného živočíšstva pri umelo vytvorených bariérach.

Na vyššie položenú lokalitu Mačacia návštevníka rovnako zavedie turistická trasa, ktorá smeruje do bývalej osady priamo v kameňolome Mačkaluk. Bazaltový lom na výrobu dlažbových kociek otvoril Adolf Jansen v roku 1880 a patril medzi najväčšie v celom Uhorsku. Pri vstupe zaujme stará budova colnice, ktorá neskôr slúžila na kontrolu vývozu vyťaženého materiálu do spracovateľského závodu v Maďarsku. Kamenivo sa vozilo po priemyselnej železničke o dĺžke 8,8 km. Trakciu na trati obstarávali 4 parné lokomotívy a 80 vagónov. Jeden z nich je vystavený v insitnom prostredí ako rarita, ktorá demonštruje zašlú slávu bazaltového lomu na Mačacej (odtiaľ pochádza aj názov dlažbových kociek „mačacie hlavy“). S útlmom ťažby kameňa v povojnových rokoch postupne zanikla aj osada. Dnes tu ostali už iba obnažené múry a torzá základov, ktoré v tichosti vyčkáujú na postupnú rekultiváciu vyťaženého priestoru.

Všetky turisticky exponované miesta sú navzájom prepojené náučnými chodníkmi Šomoška a Mačacia, ktoré boli v roku 2000 rekonštruované z prostriedkov Phare Credo. Ich vybavenie informačnými panelmi garantuje príjemnú a časove nenáročnú prehliadku výnimočných atrakcií pre všetky vekové kategórie. Súčasne poskytuje možnosť relaxácie či odpočinku v čistom a tichom prostredí juvenilnej prírody očarujúcej Cerovej vrchoviny.

Čítanie pamäti kultivovaných ľudí patrí v mojej lektúre k radostiam. Také príjemné chvíle mi priniesla kniha spomienok Ferdinanda Klindu: „Kráľovský nástroj a ja“. Osobnosť tohto svetoznámeho organistu, pedagóga, propagátora organovej hudby a organizátora slovenského hudobného života zaujme aj čitateľa, ktorý o hudbe veľa nevie a možno ani na organovom koncerte nikdy nebol. MUDr. Ferdinand Klinda sa narodil 12. marca 1929 v Košiciach v rodine JUDr. Ferdinanda Klindu, ktorý patril k prvej generácii vysokoškolsky vzdelanej slovenskej inteligencie. Jeho otec pracoval v hospodárskej oblasti. Počas Slovenského štátu zastával významné funkcie v štátnej správe, okrem iného bol členom Štátnej rady. Zhodou okolností vyštudoval nielen konzervatórium, ale aj medicínu a vďaka jeho húževnatosti aj Vysokú školu múzických umení. Takéto spojenie medzi hudbou a medicínou sa na Slovensku objavilo častejšie. Autor v knihe uvádza mená viacerých osobností, ktoré najmä v opernom speve dosiahli vynikajúce výsledky. Kniha je veľmi dobre štruktúrovaná a práve preto umožňuje autorovi vyčerpať rôzne témy a občas zjásť do podrobností - najmä v popisoch dispozícií jednotlivých organov, s ktorými sa za svoj život stretol. V prvej časti „Podvedomé smerovanie“ opisuje rodinné prostredie, udalosti prechodu frontu, roky štúdií spojené s peripetiami, ktoré prinášal pofebruárový politický život. Autor ale upozorňuje, že práve pričinením komunistického režimu sa hudobný život nielen v Bratislave, ale ako vidíme z knihy - i na celom Slovensku - dostal z predchádzajúcej amatérskej fázy na úroveň profesionálneho kultúrneho odvetvia. Spomína dobudovanie kultúrnych inštitúcií, ktoré to v priebehu rokov dokázali. Píše i o pomeroch, ktoré vládli na VŠMU, nežičlivosti profesora Ernesta Rieglera, ktorá ho na jedno desaťročie vzdialila od života na VŠMU. Ferdinand Klinda sa až do penzijného veku čiastočne venoval medicíne, v ktorej, najmä v oblasti hematológie, dosiahol odborné úspechy, ale jeho láskou bol organ. V tejto časti knihy spomínal aj svoj rodinný život.

V druhej časti knihy „Život s organom. Na vlastných nohách“ prináša vzácné informácie o organovej minulosti na Slovensku, menuje hudobníkov, ktorí sa v kostoloch a či na učiteľských ústavoch, kde sa organ vyučoval, tomuto nástroju venovali. Niektorí z nich komponovali - ale neboli to koncertní organisti a ani sa nesnažili hrať verejne literatúru skomponovanú pre organ. Píše aj o Alexandrovi

Albrechtovi, ktorému neskôr venoval monografiu. Približuje svoje koncerty po Slovensku, kde rozširoval poznávanie organovej hudby. Jeho jedinečná zásluha je v postupnej akceptácii organu v našom hudobnom živote. Niektoré jeho postrehy dnes pôsobia úsmevne, ako napríklad: že koncert v evanjelickom kostole v Trenčíne bol povolený až po „ubezpečení o Bachovej politickej spoľahlivosti.“ Na druhej strane poukazuje aj na taký paradox, že v čase režimu, ktorý organovej hudbe nebol ideologicky naklonený, sa podarilo dosiahnuť pre popularitu a etablovanie sa organu v hudobnom živote viac, než potom, keď politické tlaky pominuli.

V roku 1962 sa vrátil na VŠMU, po ôsmich rokoch sa stal docentom a po ďalších desiatich i profesorom. Pätnásť rokov, aj keď s malým nadšením, viedol Katedru klávesových nástrojov. Jeho činnosť bola ocenená aj titulom „zaslúžilý umelec“, „Štátnou cenou“ za nahrávku Messiaena v Supraphone. Za realizované nahrávky na starých slovenských organoch i Zlatý erb vydavateľstva OPUS.

V knihe venuje pozornosť svojim rôznym zahraničným koncertom, hudobným súťažiam, stretnutiam s významnými kolegami, ale i skladateľmi, organizovaniu Majstrovských kurzov, členstvu v rôznych medzinárodných porotách organovej hudby i svojej činnosti sólistu Slovenskej filharmónie. Ferdinand Klinda píše o premiérovaní významných diel slovenských skladateľov či už organového koncertu Németha -Šamorínskeho, Jurovského II. symfónie pre organ a orchester, Suchoňovej Symfonickej fantázie na BACH pre organ, bicie nástroje a sláčiky, Burlasovom Koncerte pre organ a orchester. Premiéroval aj iné skladby slovenských skladateľov, lebo okrem Alexandra Moyzesa či Jána Cikkera, každý skomponoval nejakú skladbu pre organ.

Ferdinand Klinda sa zmieňuje o prácach agentúr i svojom pôsobení vo funkcii riaditeľa Slovkoncertu .

Kniha je doplnená zaujímavým dokumentárnym materiálom a DVD s jeho organovým recitálom. Obsahuje výber z publikačnej činnosti a nahrávky na LP a CD. Jediné, čo by som knihe vytýkal, je chýbajúci register, ale to nie je vina autora. Každému, kto sa zaujíma o slovenský hudobný a kultúrny život, prečítanie tejto zaujímavej spomienkovej knihy vrelo odporúčam.

Vojtech Čelko

FERDINAND KLINDA KRÁĽOVSKÝ NÁSTROJ A JA

(úryvok)

Nelutujem však, že som vynaložil toľko námahy a času jednak na ťažké štúdium medicíny, jednak na lekársku prácu, hoci od polovice môjho života bola iba jeho zlomkovým podielom. Získal som tým nesmierne mnoho, nielen vedomostí, ktoré sú užitočné mne aj celej rodine, nielen zaujímavé, hoci väčšinou smutné poznatky z iného sveta, než v ktorom sa odohráva hudba. Tým som si

k životu vlastne mohol nadstaviť celé ďalšie poschodie. Prinieslo mi to ohromné obohatenie, primálo k inému spôsobu rozmýšľania, znieslo ma z oblakov umenia do životnej reality. Ten, kto vie, ako málo treba k tomu, aby život vznikol či zasa zanikol, ten sa aj na iné sféry (hudbu, umenie, bežný život) díva inak, vníma ich chtiac-nechtiac pod vplyvom celého mentálneho obsahu, ktorým disponuje. Z tohto hľadiska hudbu nepovažujem za

zvláštny a nad všetko povznesený prostriedok na riešenie problémov ľudstva, hoci mnohí hudobníci si nahovárajú, že hudba má práve takúto schopnosť a význam. Ja vnímam hudbu ako prínos k životu, ako dar, čistú pridanú hodnotu, posolstvo krásy a dobra, ktoré môže priniesť povznesenie, potešenie, radosť, prehľbuje pozitívne emócie. Umenie by sa teda nemalo zvrátiť na negatívum toho, z čoho v dávneveku vzniklo.

Tentoraz je v tajničke citát spisovateľa Marka Twaina. Riešenie pošlite do konca januára 2012 na adresu: SLOVENSKÉ DOTYKY, Salmovská 11, 120 00 Praha 2, alebo e-mailom na adresu dotyky@czsk.net. Traja vylosovaní riešitelia dostanú od redakcie jednu z nových kníh z produkcie Slovensko-českého klubu.

Tajnička v septembrovom čísle ukrývala ukrajinské príslovie: „Láska, rovnako ako prsteň, nemá konca“. Knihy vyhrávajú: Jan Filípek, Most-Vteln, Peter Melovič, Řičany a Miroslav Jaso, Kladno.

Srdečne blahoželáme!

	POMŔCKY, COLO, VIEKA, ONON, CEANIS, CHALABA, LA, ABANO, ROSS, TAKLA, OKENIT, TIMOT, AEDES	PICHALA	MESTO V TALIANSKU	PSEUDONYM LIBRETISTU KAISERA	ĎALEJ (ČES.)	IDENTIFIKÁCIA (SKR.)	3.ČASŤ TAJNIČKY	VÝSTREDNÝ ÚČES MLÁDEŽE
	ŽUJEME V BIEDE							
	MÁM MOC NAD NIEČIM							
	NAMÁHAL SA (EXPR.)					OSOBNÉ ZÁMENO		
	RIEKA V AUSTRÁLI					OSOBA (LAT.)		
					ŠPENDLÍK (ANGL.)			
					CAP (ZDROB.)			
ZVÁZOK SKOŠENÉHO OBLIA				HEJ		CENTRAL EUROPEAN TIME		PODENKA (ZOO.)
				STARÁ ŽENA		POLOTUHÁ MAZLAVÁ HMOTA		
ČESKÝ DIRIGENT (ZDENEK, 1899 - 1962)					MESIAC V ROKU			
					KOŠ (ZDROB.)			
OKLAMAT (NÁR. EXPR.)					ZÁPALKÁ			
					POJAZDNÝ HOTEL			
TY (NEM.)				PÁS KU KIMONU		KONUTIM POŠKODI		
				RIEKA V KONGU		ĎAKUJEM (TELEG.)		
ISLAND (OLYMP. SKR.)				MENO ANTONA			RUSKÁ RIEKA	
				POKRIEVA			DOLU	
ČIERNY ŠTIPLAVÝ DYM				DRUH BIELKOVINY			ANIMAL HEALTH INSTITUTE	
				POČNÁ RASTLINA			LIATIM UMIESTNIL	
HEMATIT					OBYVATEL SEČE		RADIO SPUTNIK (SKR.)	
					SPIM		ŠTUDENTI, ŠKOLÁCI	
OPATRNE PRESKÚMAL					SOTVA (EXPR.)			ŠVAJCIARSKA RIEKA (AARE)
					SLOVENSKÝ MLIEKARENSKÝ ZVÁZ			
	ROZPRÁVKOVÁ BYTOSŤ					SALAŠ		
		ANTICKÝ KRUHOVÝ CHRÁM				KOPANIM SKYPRILA PŮDU		
		ČASŤICA					TROPICKÁ POPINÁVA RASTLINA	
VŠETKO V PORIADKU				LEŽATO			OPOTREBENIE POVRCHU TRENIM (TECH.)	
				2.ČASŤ TAJNIČKY				
BELOŠŤ				NIE VYSOKO			JAVOR (LAT.)	
				OTRAVA			TALIANSKY URČ. ČLEN	
NASADIM TOPÁNKU						RUSKÉ ŽEN. MENO (OTILJA)		
						ODPOROVACIA SPOJKA		
UMELEC ZAOBERAJÚCI SA RYTÍM					VÝZVA (KNIŽ.)		OBEC NA KYSUCIACH	VZÁČNY TROJKLONNÝ NERAST
					ROBILO KALNÝM			4.ČASŤ TAJNIČKY
								OBYVATEL SASKA
	NAD, CEZ	PREDLOŽKA			JASNÝ (NEM.)		ANGL. POLÁRNY BÁDATEĽ (JAMES CLARK)	
		SLÁVNÝ TAL. LEKÁR (PIETRO D., 1246 - 1312)			MAĎARSKÉ MUŽ. MENO (TIMOTEJ)		KAZAŠSKÁ RIEKA	
SKR. SÚHVEZDIA PÁV				ČÍNSKA HM. JEDNOTKA			JAZERO V KANADE	
				MENO ŠARLOTY			DRUH ČÍNSKEJ DROGY	
DAL DO OBALU						MENO MOZARTA		
						NÁSTROJ NA LISOVANIE		
ČIASŤOČNE ZLOMIL						PRÍVESOK		
						NECH (ČES.)		IRIDIUM (ZN.)
ŽENSKÉ MENO							DŮKAZ O NEPRITŔMNOSTI	
VZRÚŠENOSŤ, POHNUTOSŤ							ZMYSELNÍK (PREN.)	

Miro Žbirka host'om dvoch masmédií

Všeobecne obľúbený a oceňovaný spevák Miro Žbirka, ktorý už dlho žije v Prahe, stále skvele reprezentuje svoje rodné Slovensko - to je nepopierateľný fakt. V októbri bol rozhlasovým host'om - na Rádiožurnále ho spovedala redaktorka Lucie Výborná (a telefonicky aj samotní poslucháči). V novembri si speváka ako prvého host'a pozval do svojej televíznej show na Prime aj Ján Kraus.

Pri oboch týchto programoch si poslucháč či divák musel gratulovať, že si ono médium zvolil práve v čase, keď v ňom

tento umelec účinkoval. Jeho skromné, uvoľnené a veselé rozprávanie však akosi viac vyniklo u Lucie Výbornej (nedávno poslucháčmi ocenenej ako najlepšia rozhlasová moderátorka). Vždy totiž záleží na prístupe „spovedajúceho“ k tomu, s kým sa rozpráva,

interview je kvalitné, ak otázky sú formulované zaujímavo, podnetne a z ľudského aspektu. A tak to bolo aj v dopoludňajšom Rádiožurnále. Spevák však nesklamal, samozrejme, ani u menej kvalitného „spovedajúceho“, akým je herec Jan Kraus (ak neberieme do úvahy jeho stále, nasilu vtípné skákanie do reči osobnosti). M. Žbirka spomínal na svojho otca - Slováka a matku - Angličanku (získal si ju, keď jej spieval „Ide furman dolinou“). Dozvedeli sme sa, že tento rockový a popový spevák najradšej píše v noci, že hlavnými kritikmi jeho tvorby sú členovia rodiny a že občas napíše i dve-tri pesničky za deň. V 60-minútovom rozhlasovom rozhovore spomína aj na Mariku Gombitovú, s ktorou má stály kontakt a vyjadruje úprimnú túžbu ešte nejakú pesničku s ňou nahráť. Zaujímavá bola aj informácia o jeho spolupráci s režisérom, s hudobným vydavateľstvom (niekedy si nahranie pesničky i sám hradí). Vtípné bolo i rozprávanie o tom, ako a kde hľadá dievčatá do dueta - s redaktorkou sa občas tak „od srdca“ zasmiali.

Na záver azda už len želanie, aby tomuto sympatickému spevákovi jeho najnovšie nahrávanie so symfonickým orchestrom vyšlo tak, ako si to sám naplánoval, aby sme od neho zasa niečo nové, niečo iné mohli počuť.

Jolana Kolníková

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť. Jedno číslo vás bude stať len 10 Kč (na Slovensku 10Sk/0,33 €), pričom cena vo voľnom predaji je 18Kč/18 Sk/0,6 €! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!! Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednajete telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Písomné objednávky:
Vydavateľstvi MAC, s. r. o.
Na Spojce 968/7,
101 00 Praha10-Vršovice
Telefonické objednávky:
226 218 864

Predplatné v SR:
Písomné objednávky:
Magnet Press, Slovakia s.r.o.
Šustekova 8, 851 04 Bratislava, SK
e-mail:vojackova@press.sk
Telefonické objednávky:
+421 2 67 20 19 21
Fax: +421 2 67 20 19 20

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vaším IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2012 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR

OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

.....
meno a priezvisko

.....
adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

.....
podpis

Vydavateľstvi MAC
spol. s r.o.

Na Spojce 968/7, 101 00 Praha 10-Vršovice
tel./fax: 226 218 865
e-mail: info@vydavatelstvimag.cz

Nabízí

• **zajištění** kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu foto, grafická úprava, tisk, správa předplatitelského kmene, distribuce předplatitelům pro periodika i knižní publikace

• **vlastní produkci**

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních, stolní kalendáře „Práce na zahrádce“, „Recepty pro diabetiky“, knihy s hobby a sportovní tematikou. Více o nás a našich titulech včetně možnosti pohodlného nákupu v našem e-shopu, naleznete na www.vydavatelstvimag.cz

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 12-01/2011-2012
Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľstvi MAC, spol. s r. o.,
Na Spojce 968/7, 101 00 Praha10-Vršovice
Adresa redakcie: Salmovská 11,120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Naďa Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Zuzana Švandová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distributéri
Výchádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštetný závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535
Vyšlo 14. 1. 2012

Redakčná rada:
Anton Baláz, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Lubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Naďa Vokušová, Gabriela Vránová

Je neuveriteľné, že v októbri tohto roku sme oslávili 110. výročie od narodenia nestora slovenskej výtvarnej scény Imricha Weinera-Kráľa. A s radosťou môžeme povedať, že slovenská verejnosť mala možnosť si spomenuté výročie vychutnať.

Ospevovaný i zatracovaný

V rodnej Považskej Bystrici (narodil sa 26. októbra 1901) odhalili tomuto maliarovi bronzový pomník, ktorého autorom je docent Milan Lukáč, akademický sochár. Iniciátormi vybudovania pomníku boli členovia Spolku priateľov Weinera-Kráľa. Na odhalenie pamätníka nadväzovala výstava tvorby Weinera-Kráľa v Galérii M. A. Bazovského v Trenčíne.

Život ospevovaného i zatracovaného umelca nebol jednoduchý. Po štúdiách na Českom vysokom učení technickom a na Umelecko-priemyselnej škole v Prahe (odbor architektúra a maliarstvo) prešiel do Düsseldorfu na AVU, neskôr na AVU v Berlíne. Od roku 1924 si štúdiá dopĺňal na École des Beaux-Arts v Paríži. Tam tiež krátko pôsobil v ateliéroch Colarossi a Grande Chaumiére. Na Slovensko sa vrátil v roku 1924, žil v Považskej Bystrici. Od roku 1930 absolvoval viacero študijných pobytov v Európe a pobudol v nemeckom Bauhause v Dessau.

Po skončení 2. svetovej vojny pracoval ako pracovník a neskôr vedúci Československej informačnej kancelárie v Paríži. V roku 1950 bol vyhostený z Francúzska, potom žil a tvoril do konca života v Bratislave. V tomto období, vďaka PhDr. Milanovi Jankovskému, vtedajšiemu riaditeľovi Galérie hlavného mesta Bratislavy, som sa v Mirbachovom paláci stretla s týmto zaujímavým umelcom viackrát. O dôvodoch vyhostenia z Francúzska však nerád hovoril. Daný fakt považoval za hrubú urážku, ktorá ho trápila do konca života.

Tvorba Weinera-Kráľa je veľmi bohatá a rôznorodá. Z hľadiska technických médií používal pastel, akvarel, olej i temperu. V grafike to bol predovšetkým drevorez a linoryt. Pred vojnou vystavoval často, niekoľkokrát s Františkom Malým, ku ktorému ho viazalo osobné priateľstvo. Po výstave v roku 1936 v Bratislave bol označovaný za slovenského surrealistu. Pričom weinerovská surrealistická perióda je dodnes predmetom nedorozumenia, od názvoslovne nejasných definícií "surrealizmu weinerovského vidu" až po "slovenský poetizmus", uprednostňovaný samotným autorom.

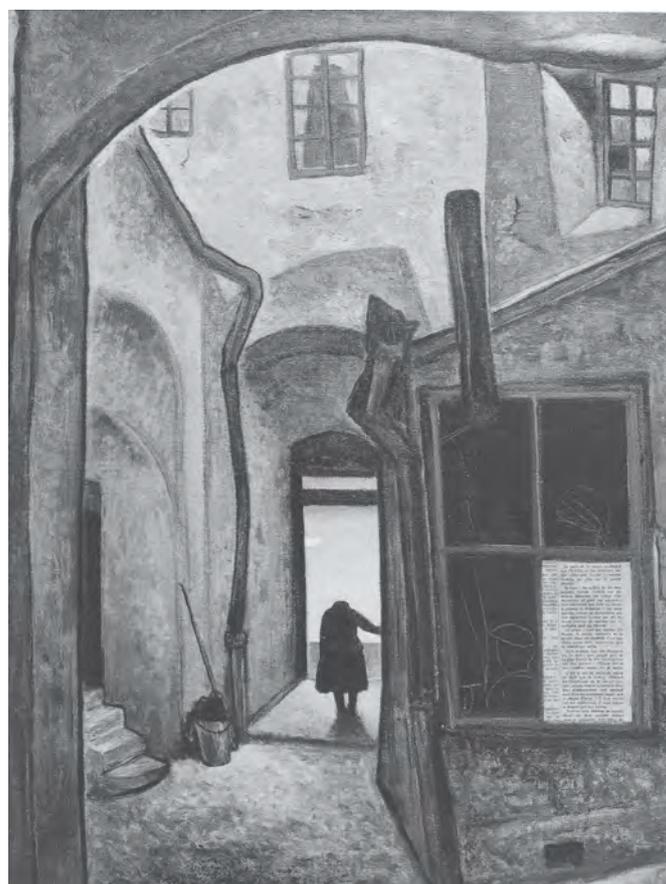
Jeho dielo má silný sociálno-kritický podtext. Ako jeden z prvých slovenských výtvarníkov nadviazal na nové prúdy, prichádzajúce predovšetkým z Francúzska. Nikdy ale nestratil zo zreteľa sociálnu funkciu umenia. Chcem tu pripomenúť, že umelec bol vynikajúcim kresliarom. Jeho kresba je ľahko nahodená, s ostrou kontúrou, farebne kultivovaná. Rovnako ako v oleji či tempere prevažujú v nej modré, sivé a biele tóny, obsah zdôrazňuje zelená a hnedá či syto šedá až čierna kontúra. Výrazné sú vo figurálnej tvorbe oči žien a mužov a snaha o zobrazenie levitácie.

Za svojho života vystavoval doma i v zahraničí. Od Bratislavy cez Prahu, Paríž, Helsinky či Moskvu až po New York. Súborná výstava jeho diela bola usporiadaná v rokoch 1991 - 1992 v Národnej galérii Bratislava a v roku 2008 v GMB Bratislava.

Súkromný život Imricha Weinera-Kráľa bol plný zvrátov a problémov. Zostáva však faktom, že jeho životnou láskou bola svetoznáma fotografka, zakladateľka slovenskej fotoreportáže Irena Blühová, ktorá študovala v Bauhause u profesora Peterhansa a V. Kandinského. Jej vplyv nielen na život, ale aj na tvorbu Weinera-Kráľa bol bezosporný, čo sám autor rád zdôrazňoval. Výstavu jej tvorby uskutočnila GMB Bratislava v roku 2001.

Čo dodať na záver? Umelec, ktorý mal značné finančné problémy takmer po celý život, by bol asi prekvapený, v akých cenových reláciách sa pohybuje jeho tvorba, či už v galériách alebo aukčných sieňach. Určite si to ale zasluží.

Jiřina Divácká

L ako Ludevít

K riadkom venovaným slovenskej spoluhláske l som trochu podkušiteľsky zvolila nadpis, ktorý vari už hneď v skratke naznačuje, že hoci pri l ide o priam emblematický znak slovenčiny (najmä v porovnaní s češtinou), nie je to s ním všetko také jednoduché a hladké, ako by sa mohlo zdať na prvý (neznalý) pohľad.

Mira Nábělková

Asi netreba špeciálne zdôrazňovať, že Ludevít v nadpise je Štúr – iný, osobnostný emblém spisovnej slovenčiny, kodifikátor tej jej podoby, na ktorú dnes kontinuálne (hoci s reformou ani nie desaťročie po štúrovskej kodifikácii, týkajúcou sa aj l) nadväzujeme. Ludovít Štúr l do systému ním kodifikovanej slovenčiny nepojal – na mieste, kde ho dnes vidáme, l vtedy teda prirodzene ani v jeho mene byť nemohlo.

Nauka reči Slovenskej

Vistavená od

Ludevíta Štúra

V Prešporoku 1846

Tak to vyzerá na titulnej strane základného kodifikačného spisu. Ti, čo majú istú predstavu o charakteristikách slovenských nárečí (o „tvrdosti“ západoslovenských a „mäkkosti“ stredoslovenských), môžu v histórii našich kodifikačných prístupov vidieť vo vzťahu k l istý paradox – bernolákovská kodifikácia slovenčiny na západoslovenskom základe l v hláskoslovnom systéme mala, a štúrovska, na stredoslovenskom základe, nie. Lenže nekodifikovali sa nárečia, ale kultúrne podoby slovenčiny.

Ako malú ukážku bernolákovčiny aj s niekoľkými l (ostatných jej charakteristík sa dotýkať nebudeme) máme tu úryvok zo *Žalospevov* Jána Hollého:

Už sa za Havraňicú traŕené ukrívavo slnko,
 A skvelšú do zlatých strlalo žáru oblak;
 Už speví aj devčat hlasitích aj sŕichnuŕi ptákov;
 Len slávicí milú húdŕi ve chrasŕi pesen:
 Keď sem nad mihavú a po nežních lahki plinúci
 Rákosinách mlákú ešče ve Mlíči seďel.
 Lúbežní struha žblunk, lúbežnú voúu fialka,
 Lúbežní mŕne fiché dávali vánkí šuchot.

Anton Bernolák vo svojom kodifikačnom diele *Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum* (1787) videl dôvod k prítomnosti l v spisovnej slovenčine už v tom, že niektoré slová majú rozličný význam podľa toho, či obsahujú tvrdé l alebo mäkké l – uvádzal napr. slová *klál* a *klál* (naše dnešné *klal* a *klial*), *ŕela* a *ŕela* (*telá* a *tela*), *žili* a *žili* (*žily* a *žili*). Hoci sa podľa Antona Bernoláka, ako vidno z príkladov, l uplatňovalo na písme v rozličných pozíciách a dokladajú to napokon aj Hollého verše, v bernolákovskej jazykovej praxi sa nevyužívalo celkom systematicky ani stabilne. Ale počítalo sa s ním.

Ludovít Štúr sa v *Nauke reči Slovenskej* otázky mäkkého l dotkol viackrát, najskôr len stručne konštatujúc, že *daktorí Slováci tu i tam „l“ mekko vislovujú, čo sa ale len dakďe stáva a jako na pospol platnuo v Slovenskom nareči sa povedať nemuože*. Potom, na inom mieste, okrem slov o tom, že výslovnosť mäkkého l nie je celouzemne rozšírená a je na ústupe, pridáva aj známe hodnotiace slová: *Mekkuo „l“ len u daktorich a málo Slovakou je v obižaji a už aj tam pomalí zakapávo, odkjal ako aj preto že je zouk pre svoju velkú rozŕeklosť ŕepŕijemní a deŕínskí v čistej Slovenčine lepšje keď sa viŕehá*. A aj ho vynechal.

Nebolo to však naozaj nadtľho. Od Hattalovej, či hodžovsko-hattalovskej reformy štúrovskej slovenčiny na začiatku druhej polovice 19. storočia l (zase) v spisovnej slovenčine máme. O jeho ďalšom ustaľovaní v pravopise v konkrétnych slovách a o rozličných výkyvoch v uplatňovaní v jazykovej praxi dalo by sa dlho hovoriť – bude nám tu však ako úvod k ďalším riadkom stačiť stručné konštatovanie, že Štúrove slová o tom, že

mäkké l je len u daktorých Slovákov v obyčaji, možno vo vzťahu k výslovnosti – napriek súčasnej platnej kodifikácii, ktorá ho pre spisovné prejavy predpisuje – vzťahnuť aj k nášmu času.

Mäkké l možno považovať za jeden z neuralgických bodov kodifikácie spisovnej slovenčiny. Jazyková prax používateľov jazyka a aj ich postoje k vyžadovaniu jeho výslovnosti vo všetkých pozíciách, tam, kde sa ako l píše, aj tam, kde to súčasná pravopisná konvencia síce nepredpokladá, no kde sa s jeho prítomnosťou počíta – pred *e, i, í, a* (dvojhláskami *ia, ie, iu* – nie sú rovnaké a v názoroch sa líšia aj lingvisti. Pamätám sa, ako moja stredoslovenská učiteľská stará mama „trpela“, keď sme raz spolu počúvali, ako Pavol Hammel spieva *Prišiel cirkus leto* – ako by bola bývala chcela počuť mäkké l tam, kde zaspievané nebolo. Aj na to sa pamätám, ako som skoro zle dopadla na skúške z fonetiky, keď som Ábelovi Kráľovi (autorovi *Pravidiel slovenskej výslovnosti*, najnovšie z roku 2009, striktno vyžadujúcich výslovnosť l vo všetkých pozíciách) v rámci rozhovoru povedala „veľmi tvrdé“ *ale* – a ešte som ani dost dobre nevnímala, v čom je problém. Chcelo sa mi teraz napísať, že som vyrástla v prostredí, kde sa výslovnosť nie mäkkého l pred *e, i, í, ia, ie, iu* nepociťovala ako narušenie celkovej spisovnej podoby prejavu – ale predchádzajúca veta, to o starej mame, tomu trošku protirečí. Možno sa každý, alebo skoro každý, alebo aspoň mnohý Slováč, ktorý sa nedrží výslovnosti mäkkého l vo všetkých pozíciách, kde to kodifikácia predpisuje, dostal do situácie, keď mu to niekto vyčítal. Možno sa nad tým, nad sebou aj nad inými zamýšľal, možno sa usiluje. A možno nie – keď spoločenská situácia je taká, že napr. tvrdú výslovnosť *d, t, n* v pozíciách pred *e, i, í, ia, ie, iu* (povedzme v slovách *nezábudka kvitne, nebudem, nikde, podnikat, divák, desať*) bežne pociťujeme ako narušenie spisovnej normy neporovnateľne viac, než tvrdú výslovnosť l v slovách *alebo, leto, lepidlo, lístok, lipa, liek, nakreslili* či *liaheň*. A viac než tvrdú výslovnosť l aj tam, kde sa na písme prítomnosť l zreteľne zaznačuje: *učiteľ, motýľ, mušľa, malovať, veľmi, veľa* alebo *truľo, chmuľo*. To „bežne“ je však, ako som už naznačila, predsa relatívne, sú uši, čo sú na výslovnostné odchýlky tohto typu veľmi citlivé. Predsa však fakt, že kodifikácia vyžaduje výslovnosť mäkkého l vo všetkých pozíciách, hoci nemalá časť Slovákov to, keď tam nie

je, nevnia ako čosi rušivé a vo vlastných prejavoch, aj v tých, ktoré zamýšľa ako spisovné, ho v pozíciách pred *e, i, í, ia, ie, iu* neuplatňuje, spôsobuje isté **napätie vo sfére jazykovej kultúry**.

Oproti nástojčivým požiadavkám a apalom, aby sa výslovnosť *l* nezanedbávala, možno spomenúť známy výrok veľkej postavy slovenskej lingvistiky Eugena Paulinyho na konferencii o vývinových tendenciách spisovnej slovenčiny v r. 1962, kde sa bol s nadhľadom vyjadril, že nepokladá za správne naháňať po Slovensku ľudí s kyjakom za to, že mäkké *l* nevyslovujú. Napokon, z toho, ako *l* v kultivovaných prejavoch žije či nežije, vychádzali už v päťdesiatych rokoch, keď sa všeličo zvažovalo v súvislosti s prípravou nových *Pravidiel slovenského praopisu*, niektorí jazykovedci, ktorí navrhovali kodifikovať variantnú výslovnosť. Že by sa prijímalo to i to. Keďže sa vtedy neuspelo a rozporná situácia stále trvá, otázka kodifikácie výslovnosti *l* sa vynára znova a znova. Tí, čo sa prikláňajú k variantnému riešeniu a zastávajú „oficiálny status“ aj nemäkkej výslovnosti, by považovali za primerané, aby sa hovorené prejavy, ktoré ich autori zamýšľajú (a nezanedbateľná časť okolia pociťuje) ako spisovné, nehodnotili podľa platnej kodifikácie ako nespisovné len preto, že sa v nich neobjaví mäkké *l* vo výslovnosti slov a ich tvarov ako povedzme *leteli, ďaleko, hlina, linka, lienka, list, lekár, rebeli, koleno, minule, zelený, golier, kyslejší, zakliaty, páliť, lietať, slediť, pošlem, pošli, okoliu, po futbale, na bicykli*. Asi sa tým väčšina ľudí veľmi netrápi, z hľadiska vzťahu kodifikácie a povedomia spisovnej normy to však celkom jedno nie je.

Polemika sa teda týka výslovnosti. To, ako to s *l* je, si dnešní ľudia nevymysleli, nie je to nová situácia, aj z malého historického exkurzu vidno, že to s ním nebolo nikdy celkom jednoduché. Ak aj bežne hovoríme o protikladných dvojiciach *d, t, n, l – ď, ť, ň, l* a o spôsoboch a pravidlách ich uplatnenia jedným vrzom, *l – l* sa od ostatných troch vo všeličom, aj artikulačnými charakteristikami, aj celkovým zaradením vo fonologickom systéme líšia. Nemusíme tu ale zachádzať do podrobností, dôležitejšie je pozrieť sa, **kde teda *l* v slovenčine máme**.

Možno vari začať tým, na čo upozorňoval už Bernolák – máme dvojice slov a slovných tvarov, kde protiklad *l – l* slúži na rozlišovanie významu, napr. *lavica – lavica, rola – rola, uhol – uhol, lak – lak, lad – lad, hladi – hladi*, mohli by sme pridať *kryštál – kryštál*, kde na písme je síce aj rozdiel *y – i*, ale v zvukovej podobe iba *l – l*. Ak však aj *l* inde nevystupuje v takejto rozlišovacej funkcii, predstavuje súčasť zvukovej štruktúry nemála slov rozličných slovných druhov. Ich zoznam by bol veľmi dlhý, mnohých sme sa

už dotkli, na doplnenie možno spomenúť ešte aspoň niektoré, kde sa *l* (keďže nie je pred *e, i, í, ia, ie, iu*) píše: *král, pokušiteľ, vyvrhel, cieľ, cencúl* aj *ciagel, figel, krádel, topol, výmol, ošial, peľ, úl, kašel, rýl, žial, gula, fakla, žemla, chvíľa, košela, vôľa, pištoľ, myseľ, čepel, byl, soľ, ocel, posteľ, osuhel, bobuľa, košela, nedela, tabuľa, príhľava, žihľava, diaľka, voľačo, volakde, dosiaľ, odkiaľ, tadiaľ, vedľa, podľa, zaháľať, záhľalka, záhľalčivý, dobrovoľne, flak, flaša, šľachtic, žľaza, lúlok, cmúľať, plasnúť, ľubiť, vysvetľovať, prestreľovať, kotúľať*; ako varianty sú dnes slová *kašľať/kašľať, guláš/guláš*. *L* máme aj v rozličných miestnych názvoch ako *Dolany, Filakovo, Lubietová, Lubochňa, Lubovňa, Lupča, Šala, Bošela, Gápel, Hiadel, Balog nad Iplom* (a teda v názve rieky *Ipeľ*).

Nejde však len o jednotlivé slová, s *l* treba počítať v **slovotvorných podsystemoch**, napr. pri substantívach so slovotvornou príponou *-teľ*: *priateľ, učiteľ, pozorovateľ* a od nich odvodených slovách s *-teľský, -teľsky, -teľka, -teľstvo*. Priradené sa *l* zachováva v rozličných odvodených slovách, v zdobneniach: *chvíľka, chvíľočka, košielka, postielka, bobuľka, bylka, bylôčka, tabuľka*; v adjektívach na *-ný* a *-ový*: *uholný, zreteľný, pelový, nedel'ný, soľný, voľný, kúpeľný, poľný, cieľový, topoľový, cibulový, diaľkový, tabuľkový*; v slovesách: *figľovať, rýľovať, gulovať sa, korčuľovať sa, papuľovať*. Objavuje sa pri druhotných nedokonavých slovesách s *-ať*: *premysľať, prisáľať, podieľať sa*; *-ovať*: *dovoľovať, obaloť, skresľovať, schvalovať, rozveseľovať, zrýchľovať* či v prídavných menách so slovotvornými príponami *-teľný*: *prijateľný, neuveriteľný, ovládateľný, splniteľný*; *-lavý*: *horlavý, chorlavý, kriklavý, šmyklavý*. To tam, kde ho na písme aj vidíme. Menej zjavne, bez toho, že by sa graficky vyznačovalo, sa systémovo (ak aj nie vo výslovnosti) zachováva pred *e, i, í, ia, ie, iu* a v mnohých prípadoch v týchto pozíciách nastáva aj striedanie *l – l*. Napr. pri prechýľovaní: *diabol – diablica, orol – orlica, daniel – danielica*; pri tvorení zdobnených a zveličených podstatných mien: *sokolík, sokolíček, káblik, fotelik, šálik, škandálik, sálička, kolík, kašlík, kašísko, tunelisko, skalisko*; pri stupňovaní a odvodzovaní prídavných mien: *bdelejší, dospelejší, kyslejší, lesklejší, dokonalejší*; pri tvorení druhových (zvieracích) prídavných mien: *orlí, sokolí, včelí* či pri tvorení prísloviek: *domnele, neobvykle, ojedinele, skvele*. Aj pri tvorení sloviac, napr. *sklo – zaskliť* aj *zasklievať, obal – obaliť*, a preto potom aj *obaloť, teplo – oteplíť sa*, a potom aj *oteplovať sa*. Niekde však, kde by sme ho možno čakali, nie je – tak napr. a pravidelne *strelíť – strieľať, streľba* ale *prestrelka, zapáliť* ale *zápalka, mylíť sa* ale *mýľka, odchýliť (sa)* ale *odchýľka*.

Samou prítomnosťou v stavbe slov sa však úloha *l* nevyčerpáva. Podobne ako dvojice *d, t, n – ď, ť, ň* má aj dvojica *l – l* organi-

zujúcu funkciu v **morfologickom systéme**, či už pri podstatných menách: *stól, sval, zábal, model – hrvoľ, košťal, ošial*, či pri prídavných menách: *celý, jedlý, kyslý, holý, smelý – orlí, sokolí, motýľí, sýslí, včelí*. Podstatné mená s *l* na konci tvarotvorného základu ako *kotol, orol, včela, hala, skala*, aj už spomínané *uhol, rola* prirodzene patria do tvrdých skloňovacích vzorov, tie s *l* ako *učiteľ, motýľ, tabuľa, gula, uhol, roľa* zase do mäkkých, čo sa prejavuje v celom systéme ich tvarov. Nie v tom zmysle, že by sa všetky tvary gramatickými morfémi líšili, napokon, v porovnaní s češtinou nie je v princípe v slovenčine pri podstatných menách medzi tvrdým a mäkkým skloňovaním taký rozdiel a navzájom si je bližšie aj slovenské skloňovanie tvrdých a mäkkých prídavných mien (stačí si predstaviť český mäkký vzor *jarní*, podľa ktorého sa prídavné mená v takejto, zhodnej podobe uplatňujú v mnohých pádoch, čo v slovenčine nemá obdobu). Ale predsa.

Vlastne, keď sme pri češtine – ešte sme sa nedotkli otázky historického vývinu a jeho prítomných stôp, ktoré sa **do porovnania slovenčiny a češtiny** zaujímavo premietajú. Ak sa pozrieme na slovenskú dvojicu *lavica – lavica* a české ekvivalenty *lavice – levice*, ale aj na ďalšie dvojice slovenských a českých slov ako *pohľad – pohled, hľa – hle, flak – flek, lahnúť – lehnout, klačať – klečet, premysľáť – přemýšlet, váľať – válet, zľava – zleva, zľava – sleva, lad – led, lan – len, tabuľa – tabule, vôľa – vůle, chvíľa – chvíle, ľahký – lehký, šľachetný – šlechtný, vedľa – vedle, kľúč – klíč, kľuka – klička, plúca – plíce, obklúčiť – obklíčit, ľud – lid, slúbiť – slíbit, obľúbiť si – oblíbit si, lítosť – lítost*, či tvary ako *kráľa – krále, tabuľu – tabuli* je zrejme, že slovensko-české protiklady *la – le, lu – li* nie sú nijako okrajové. K rozdielom sa dospelo rozličným hláskoslovným vývinom v obidvoch jazykoch. Aj stará čeština mala mäkké a tvrdé *l*, ktoré na rozhraní 14. a 15. storočia začali rýchlo splyvať (podáva o tom svedectvo napr. Jan Hus, ktorý nedoržiavanie rozdielu kritizoval), až sa dospelo do situácie, keď čeština (až na niektoré nárečia) mäkké *l* nemá. Na slovensko-českých odlišnostiach mnohých pôvodom spoločných slov sa výrazným spôsobom podieľajú vokalizácie zmeny, ktoré sa dotkli českých slov s *l* v čase, keď ešte bolo živé – boli to najmä (v zjednodušenom podaní) staršia prehláska *a > e* v 12. storočí a mladšia *u > i* v 14. storočí. Keďže sa prehlásky všeobecne uskutočnili po mäkkých spoluhláskach, zreteľne to ukazuje, že *l* v týchto slovách bolo mäkké. Postupnosť prehlások pekne vidno napr. na mene *Lubuša – Libuše*. V latinskej Kosmovej kronike z 12. storočia sa kňazná spomína ešte pod menom *Lubussa*, v ďalšom kroku sa vyvinula podoba *Lubuše* (tak sa podoba mena uvádza napr. v *Slovníku sta-*

ročeskom Jana Gebauera), *Lubuše*, až sa napokon po prehláske *lu – li*, ktorá nás zaujíma, dospelo k dnešnej podobe. V slovách s prehláskou teda aj dnes vidno po *l* stopy, ak si ich aj bežne neuvedomujeme. Tak môžeme vnímať aj slovensko-český protiklad v tvaroch *kráľa – krále*, hoci v základných tvaroch slov *král – král* sa takáto opora neponúka. Pekný doklad staročeských vokatívov ešte bez prehlásky *lu – li* možno nájsť v Kunhutinej modlitbe *Vítaj, kráľu všemohúci, napísanej okolo roku 1300: Vítaj, slavný stvořitelu, / vítaj, milý spasitelu, / vítaj, věrný náš přítel, / vše dobroty davatelu; / vítaj, v núzi těšitelu, / všeho hoře zbavitel, / vítaj divný slavitelu / i rozkošný krmitelu!*

Dnes teda oproti mnohým slovenským slovám s *l* stoja paralelné české slová s *l* (prípadne aj s ďalšími hláskoslovnými rozdielmi): *motýl – motýl, malovať – malovat, učitel – učitel, žiaľ – žel, mašľa – mašle, záhálka – zahálka, kozľa – kůzle, teľa – tele, poľný – polní, topolový – topolový, zreteľný – zřetelný, horľavý – hořlavý, rehoľný – řeholní, dovolovať – dovolovat, osídľovať – osidlovat, stmeľovať – stmelovat*. Pri mnohých ďalších ako *cencúl, kráľ, kvapeľ, osuheľ, korčuľa, prhlava, žihľava, cintľavý, chorľavý, zaľúľať sa, brľať sa* sú v češtine iné, odlišné ekvivalenty.

Ak by sme mali stručne upozorniť na niektoré slovenské **špecifiká ohýbania** v porovnaní s češtinou, možno začať pri podstatných menách. Keď vezmeme napríklad spomínanú dvojicu *uhol – uhol*, rozdiel v tvrdom a mäkkom skloňovaní (vzory *dub – stroj*) sa prejaví v šiestom páde jednotného a v prvom páde množného čísla: *o uhle – o uhli, uhly – uhle*, ale rozdiel *l – l* sa zachováva aj v tvaroch, kde sú ich gramatické morfémy zhodné: *uhla – uhla, uhlu – uhlu, s uhlom – s uhlom, o uhloch – o uhloch, s uhlami – s uhlami*. Pravda, *uhol* nie je nejaká extra frekventované slovo, to už skôr *uhlík*, či, najskôr, *uhlie*, ale protiklad, ktorý tu zreteľne vystupuje, sa takto realizuje pri mnohých iných slovách zakončených na *l – l*. Rozdiely sa ešte výraznejšie premietajú do skloňovania ženských podstatných mien (vzory *žena – ulica*): *rola, od roly, role, rolu, o role, s rolou; roly... rolám, rolami – rola, od role, roli, roľu, o roli, s rolou; role... roliam, rolami*.

Čo je však oproti češtine „špeciálne“ iné, sú zvieracie podstatné mená mužského rodu. Na jednej strane máme, podobne ako v češtine, slová *orol, sokol, osol, vól*, na druhej strane *motýľ, syseľ, sobol, ďateľ, hýľ, chriaštel*. Okrem toho, že sa pri nich zachováva tento rozdiel v pádoch, kde majú rovnaké gramatické morfémy *orla – motýľa, s orlom – motýľom, o orloch – motýľoch*, prístupuje tu ešte iný typ rozdielu v množnom čísle. Vyplyva z toho, že zvieracie mená sa v spisovnej slovenčine v singulári gramaticky správajú ako

životné, kým v pluráli ako neživotné, a tak sa pri skloňovaní podľa zakončenia na *l – l* „rozpadajú“ do dvoch skupín. V prvom a štvrtom páde množného čísla majú podľa tvrdého a mäkkého skloňovania rozdielne gramatické morfémy: (tie krásne) *orly, sokoly, voly – motýle, ďatle, sysle, sobole*.

Tým sa to ale ešte pri zvieratách nekončí. Do našej témy (či už pri samostatnom pohľade na slovenčinu, či v porovnaní s češtinou) vstupujú aj zvieracie (druhovú) prídavné mená. Ak sa substantíva ako *orol, sokol, motýľ, syseľ; včela, kobyľa, mola* pri skloňovaní vzhľadom na *l – l* správajú rozdielne, v odvodených druhových prídavných menách *orlí, sokolí, motýľí, syseľí, včelí, kobylí, moli* sa rozdiel medzi nimi stráca, *l* je všade mäkké. Na to je dobre pamätať najmä vtedy, keď sa *l* pri ohýbaní dostáva pred *-o-*, keďže tam sa jeho mäkkosť prejavuje aj na písme: *o orlom, sokolom, motýľom, včelom, kobylom (živote); s orľou, sokoľou, motýľou, včelou, kobylou (prítomnosťou)*. V ženskom rode, napr. pri substantíve *včela* a adjektíve *včelí* existuje potom protiklad: *s lesnou včelou – s včelou kašičkou*.

A možno pokračovať. Napríklad tým, že *l* sa objavuje aj v rozkazovacom spôsobe sloviac ako *posol, nameľ, páľ*. Alebo napríklad

lad tým, dôležitým – kde *l* pred *e, i, í, ia, ie, iu* nie je: v tvrdom skloňovaní prídavných mien (*stáleho, stálemu, v kyslej, skevelej*); v rozličných citoslovciach či zvukomalebných slovách (*cingli-lingi, tidli-fidli, tidlikať, pidlikať*); v neprebernom množstve cudzích slov a odvodenín s cudzími slovotvornými prídavnými (*politika, muslim, tableta, satelit, signalizácia, finále, penále, konzílium, patália, alkoholik, katolík, žurnalista, realista, aktualita, realita, idylický, melancholický, hospitalizovať, kryštalizovať* a tak podobne). Dalo by sa všeličo ďalej spresňovať, vari to ale takto stačí.

L, akokoľvek sa objavuje či neobjavuje vo výslovnosti, má teda v slovenčine svoje postavenie, ktoré treba, aj s problémami, ktoré v tom či onom smere prináša, poznať. Používateľom slovenčiny, Slovákom slovenským aj českým, ktorí si slovenčinu zachovávajú, ľuďom, čo sa slovenčinu učia, ale aj pri porovnávacom opise slovnej zásoby a gramatiky slovenčiny a češtiny. Predsa len, a vyšli sme z toho – predstavuje v tom porovnaní jedno zo špecifik súčasnej slovenčiny.

Text vznikol v rámci projektu
Konfrontační popis současného slovenského
a českého lexika (systémové vzťahy
a komunikační koexistence) s podporou
Grantovej agentúry ČR (grant č. 406/11/2304)

PIRANE

Eva Kášová

Poznáte tie predvianočné časy. Vonku je práve sychravo a bez atmosféry, len šedý depresívny opar. Celý svet chodí ovešaný bielymi igelitkami plnými životne dôležitých nepotrebných vecí. Trolejbus smerujúci na prešovskú železničnú stanicu sa lenivo prevažuje mestom. Všetci buď driemu, apaticky opierajú svoje nosy a čelá o mastné zahmlené okno alebo nadávajú na drahotu. V preplnenej tridsaťosmičke drieme aj Marián zo Zvolena. Jeho uši zrazu čosi zaregistrujú. *Dnes som v škole v bufete stretol takú brutálnu piraňu!* Fúzatého Mariána to okamžite vytrhne zo spavého premýšľania o tom, čo bude mať na večeru. *Pozval som ju zajtra večer do kina, ale neskočili by sme predtým ešte na jedno pivo?* Druhý mu na to vraví: *Fúha, sorry kámo, zajtra to fakt nejde, slúbil som svojej pirani, že s ňou pôjdem do sauny*. Tlmený mužský hlas z automatu zahlásil „Železničná stanica“ a trolejbus vyplul hlúčk ľudí spolu s Mariánom z vydýchaného vzduchu na mokrý zablatený chodník. Marián si cestou domov vlakom v Horehronci ešte dlho prehrával v mysli vypočutý dialóg. Rozmohlo sa v Prešove rybárčenie? Marián si spomenul, ako pred niekoľkými mesiacmi čítal v novinách článok o tom, že sa vo Váhu objavili pirane. Alebo si v Prešove takto uctievajú vianočných kaprov, skôr než skončia v trojbalke? Ale prečo by už s nimi chodili práve do kina alebo do sauny? Bizarné obrazy zahnal Marián radšej preč. Že by šlo o ženu? Ozajstnú živú, ako Hrkľová z vedľajšieho vchodu? Piraňu si okamžite predstavil ako rozzúrenú fúriu s natáčkami na hlave, harpyu s fialovým rúžom, ktorý ma otláčený aj na zuboch. Mariána striaslo od hrôzy. Chlapcov z Prešova úprimne poľutoval. Takí mladí a už si na krk uviazu strigu, ktorá ich ani nepustí na jedno pivo. Vítalo mu to v hlave. Vždy tvrdil, že na tom východe sú ľudia nejakí čudní. Keď večer odomykal dvere svojho zvolenského bytu, zacítil vôňu sviečkovej a zbadal Alenkinu milú tvár, naplnil ho pocit šťastia. Ako dobre, že vo Zvolene žiadne pirane nie sú.

Vo svojom príbehu ponúkam Mariánovi i ostatným vecí neznalým malú orientáciu, ako rozoznať piraňu od pirane.

(pokračovanie na str. IV)

Piraňa primárne označuje rybu žijúcu v juhoamerických pomaly tečúcich riečnych tokoch, no čoraz častejšie sa s ňou stretne aj v akváriách u nás doma. Ako avizoval Marián, *pirane* sa u nás, zrejme vypustené, vyskytli dokonca aj vo Váhu a vo Vajnorskom jazere. V posledných rokoch sa však slovo *piraňa* začalo aktívne používať aj v inom význame. Už Vec, slovenský raper a DJ, vo svojej skladbe *Turista* (album *Funkčný veterán* z roku 2008) počas koncertného putovania zachytil a vystihol, že ...*v Prešove sú baby pirane, v Košiciach čaje...* Tušíte dobre, *piraňa* označuje v Prešove mladú atraktívnu peknú ženu-kočku a zároveň funguje aj ako synonymum k slovám *priateľka, partnerka, frajerka*, stojí na podobnom princípe ako bratislavská *baběnka* alebo *košická čaja*. *Piraňa* je však prešovským špecifikom. Ťažko povedať, kedy presne sa toto slangové pomenovanie ženy zrodilo. Ja ho používam približne päť rokov. To, ako *piraňa* vznikla, celkom presne povedať nevieme. Kamarát Šaňo, ktorý sa sám považuje za jej autora, mi rozprával historku o svojej *pirani*, teda, frajerke. Volala sa Aňa. Šaňo je veľký vtipkár, do telefónu si pred jej meno vyfukal ešte tri písmená. Keď mu volala, na displeji mu namiesto Ane blikala *pirAňa*, a tak ju pred kamarátmi aj volal. Šaňo rád fabuluje, podobných historiek môže byť ešte veľa. Je ale pravdepodobné, že *piraňa* má skôr nejaký takýto hravý pôvod, než čisto rybí. Akokoľvek, chytila sa dosť úspešne.

Piraňa žena sa štandardne skloňuje rovnako ako *piraňa* ryba, čiže podľa vzoru ulica. Keďže sme vo východoslovenskom areáli, žijú tu aj tvary *pirani* v genitíve singuláru, *piraniam* v datíve plurálu a *piranňach* v lokáli plurálu. Prešovčan teda povie, že sa *vraca od pirani*, vodu objednáva *trom piraniam* a konštatuje, že *kto už sa ma v totých piranňach vyznať*.

V písomnej podobe sa často *piraňa* spomína s ypsilonom – *pyraňa*. Môžeme zvažovať, či ide o vplyv anglického *pyranha*, neznalosť prapopisu alebo zámerné zdôraznenie, intenzívnosť výrazu.

Pri používaní slova *piraňa* je dôležité rozoznávať, o akú *piraňu* vlastne ide. Okrem situácie pomáha význam rozlišovať to, s akým slovesom sa *piraňa* spája. Môžeme vychádzať z rozdielu slovičiek **byť** a **mať**.

Byť piraňou znamená byť atraktívnou, príťažlivou, peknou ženou. Na zdôraznenie stupňa príťažlivosti sa používajú najčastejšie prídavné mená: dobrá, celkom, veľká, pekná, hustá, luxusná, fajná, brutálna, zlatá, milá atď. Ak sa povie, že Barbora je *luxusná piraňa*, myslí sa tým, že Barbora je veľmi príťažlivá a atraktívna dievča. Ak je Veronika *celkom piraňa*, je pekná, sympatická, pohľadná slečna. Je jasné, že Barbora je *väčšia piraňa* ako Veronika. Takže podľa istého, najskôr mužského meradla je Barbora krajšia ako Veronika.

Piraňa často slúži aj ako oslovenie pre neznámu ženu alebo dievča. *Počuj piraňa, kde študuješ?* – *Pirane, nechcete zviezť domov?* Alebo *Serus piraňa, máš pekné náušnice*, či asi skôr *maš pekne náušnice*.

Keďže *piraňa* sa takto používa na všeobecné označenie dievčata, môže sa uplatniť aj pri negatívnom hodnotení: *Postavili sa ku mne take nechutne pirane, že som radšej išiel het*.

Rozšírené je aj deminutívum od slova *piraňa* – *piraňka*, ktoré sa najčastejšie používa na označenie tínedžerky približne vo veku 13 až 18 rokov, prípadne mlado a krehko vyzerajúcej *pirane*. *Pozrite na tote malé piraňky na lavičke. Tota vľavo, keď vyrastie, bude z nej brutálna piraňa*.

Mať piraňu znamená mať priateľku, partnerku, frajerku alebo jednoducho byť zadaný. V Prešove sa povie napríklad, že *Robo má už tri mesiace piraňu* alebo *Dušan mal tento rok už štyri pirane*. Na zdôraznenie atraktívnosti niečej priateľky sa používajú už v predchádzajúcich riadkoch spomenuté prídavné mená. *Šimon má dobrú piraňu*. V tomto význame sú využívané aj prídavné mená vyjadrujúce antipatie. *Braňo ma hroznu piraňu* alebo *Tota nova Petrova piraňa je strašne glupa*.

S *piraňami* sa často spájajú aj slovesá, ktoré vyjadrujú dvorenie,

laškovanie, „balenie“, intímne zblížovanie. Asi najpoužívanejšie sú v tomto význame slangové slovesá *riešiť*, *zriešiť*, *poriešiť*, *namotať* a *dať* (sloveso *dať* je v súčasnosti veľmi živé aj v iných slangových vyjadreniach). Ak počujeme, že *Roman zriešil na bare dajaku piraňu*, takmer s istotou vieme, že Romanovi sa podarilo zbaliť nejaké dievča. Juraj včerajšiu noc strávil u spolužiačky zo sociológie, jeho kamaráti by povedali, že *Juraj konečne dal totu piraňu zo sociológie*. Ak sa Karol vybral do Košíc a tam *celu noc riešil na diskoteke pirane*, môžeme si predstaviť, že sa celú noc „zblížoval“, zabával, bozkával atď. dievčatá.

Adam je zasa taký, že svoju priateľku uloží spať a potom celý večer žúruje a balí baby. V Prešove by mladí povedali takto: *Adam (svoju) piraňu uloží spať a potom celý večer žičuje a rieši v meste (cudzí) pirane*. Ak sa niekto opýta, či *si na totu piraňu namotany?*, v skutočnosti sa pýta, či mu na nej záleží, či je do nej zamilovaný.

To, že *piraňa* je v súčasnom jazyku skutočne živá, dokazuje aj web. Nie síce práve na serióznych, oficiálnych stránkach, jediné také použitie *pirane* som zaznamenala na www portáli aktuality.sk, kde sa objavilo priamo v titulku: *Bradley Cooper zbalil poriadnu „piraňu“* (<http://www.aktuality.sk/clanok/188105/bradley-cooper-zbalil-poradnu-piranu>; 4. 6. 2011). Zato Facebook, Pokec a rozličné diskusie pod článkami alebo fotkami sú plné *piraní* a *pyraní* v rôznych variáciách. Môžete sa pridať do skupín ako *Najkrajšie dievčatá sú Košické ČAJE a Prešovské PIRANE !; Dievčatá z UNIPO sú PIRANE :D; pyrane ;*; alebo *Prešovské pyrane*. Časté sú aj rôzne pirankovské nicky ako *pyraňa, piranka, pirka, pyranka, piranna, pyranha...* Dá sa predpokladať (z kontextov to aj vyplýva), že v sledovanom ženskom význame ich používajú prevažne dievčatá z východného Slovenska, nedá sa ale celkom vylúčiť ani rybacia motivácia.

Z rozličných webových stránok ponúkam niekoľko príkladov. Na portáli zdravie.sk napr. elena4 používa výraz *piraňa* ako priame oslovenie:

pyrana ved musis mat super postavu!!! mozem vediet ake ma miery...?
<http://www.zdravie.sk/sz/495/t190716/p22/kto-kolko-vazi-a-kolko-chce-schudnut.html?print=1>

V ďalších ukážkach vidno, ako sa *piraňa* uplatňuje pri kladnom hodnotení komunikačných partneriek. Tak píšú napr. bendzy16 či Prešovčanka MimkaX :

bendzy16 napísal 17. 07. 09 15:23
 si fajna pirana :) a ta stránka este lepsa:D
http://pokec.azet.sk/bejbo_2114/komentare

MimkaX napísala 27. 01. 09 14:43

Taká krásna žienka,
 dobrá,
 milá,
 veselá,
 sexy,
 múdra PYRAŇA!!!
<http://pokec.azet.sk/scarlet608/komentare>
 Prešovčan smuggler1 sa zapojil do diskusie takto:
 české...no - smutne je skor to, ze tu cerpate info z nejakych bulvarnych novin a aj azet je cely bulvar...sak sa preberte ludia...nikto ju nepozna a tu dristacky....jedine co ma hneva, ze taka fajna pirana a zo ziliny rozprava jak trdlo...sak to je tak tazko si uchovat svoju rec v cechach?
www.aktuality.sk/diskusia/177865/veresovej-test-pred-kamerami-su-jej-prsia-prave

Piraňa z Torysy svižne vyplávala do východniarskych vôd a pomaly sa rozširuje ďalej. Je v Dunaji, vo Váhu a nepochybne ju zaregistrovali už aj vo Vltave. Nabudúce sa Vám v pražskom metre alebo v brnenskej šaline môže do uší dostať podobný dialóg ako Mariánovi zo Zvolena. Verím, že po prečítaní tohto malého zasvätenia do prešovských lingvistických špecifik sa už ostrých zubov nezľaknete.